

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЕКСОЛОГІЇ

СЛОВНИК-ДОВІДНИК

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кафедра загальної, вікової та соціальної психології

Ю. В. ПРИМАК, С. П. ДЕРЕВ'ЯНКО

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
СЕКСОЛОГІЇ**

СЛОВНИК-ДОВІДНИК

Чернігів
2023

УДК 159.922.1:613.88 (03)

П 86

Рецензенти:

Дроздов О. Ю. – завідувач кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М. А. Скока Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, доктор психологічних наук, доцент;

Данильченко Т. В. – професор кафедри психології Академії Державної пенітенціарної служби, доктор психологічних наук, професор.

П 86 **Психологічні аспекти сексології : словник-довідник /**
Укладачі та наукові редактори : Ю. В. Примак, С. П. Дерев'янка.
Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 124 с.

УДК 159.922.1:613.88 (03)

Словник термінів, що насамперед описують психологічні аспекти та проблеми сучасної сексології, доповнено й реляцією про відомі персоналії в окресленій царині. Глосарій, довідкову інформацію було укладено на основі наукових доробок провідних вітчизняних і зарубіжних дослідників. Словник-довідник розрахований на широке коло фахівців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх зацікавлених сучасними проблемами психології в контексті її зв'язку з сексологією.

*Видання рекомендовано до друку
рішенням вченої ради ННІ психології та соціальної роботи
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 2 від 02.10.2023 р.)*

© Ю. В. Примак, С. П. Дерев'янка, 2023

ЗМІСТ

ВВЕДЕННЯ _____	4
ГЛОСАРІЙ ДО КУРСУ «ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЕКСОЛОГІЇ» _____	6
ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ _____	89
ПЕРСОНАЛІЇ _____	103
СПИСОК ДЖЕРЕЛ _____	115

ВВЕДЕННЯ

*Дай, Боже, кожному бути з тими,
з ким серце не шукає інших*

Вітаємо у світі пізнання та розуміння складної та захопливої сфери людського життя – психології сексу. Ця розвідка запрошує вас на захоплюючу подорож у глибини емоцій, прагнень та взаємин, що визначають наші стосунки та задоволення.

Чи можуть проблеми сексу, інтимності, сексуальності втратити свою актуальність з часом? Навряд чи, позаяк завжди і повсякчас тема можливості відчутти й пережити насолоду не лишала байдужою людину. Йдеться про природні сексуальні потреби, а відповідно й інтимні взаємини (що є цілком нормальним, базовим навіть для людини з певними вродженими особливостями). Звісно, треба зважати на індивідуально-типологічні особливості, наявний досвід особистості (опосередкований культурою, релігією тощо), врешті, вік.

Справді, сфера життєдіяльності сучасної людини неабияк розвинулася, досягла в багатьох галузях індикаторів того, що сприяє її сексуальному й репродуктивному здоров'ю, але водночас проблеми, пов'язані з вищезгаданою сферою, не зникли, ба навіть подекуди набули загрозливих, проблемних ознак (йдеться і про хвороби, що передаються статевим шляхом, і про ранні аборти, і значущість-незначущість інституту сім'ї, і розлади в сексуальній сфері, насилля, зумовлені і військовими подіями, зокрема й в нашій державі тощо). Навіть на початку ХХІ ст. (ще до російсько-української війни) проблему, пов'язану з нормальним регулярним статевим життям людини (позаяк, наприклад, має місце знецінення кохання, розчарування й глибокі психічні травми, синглізм тощо), не було розв'язано. Заразом і справді настали принципово нові часи, коли в багатьох європейських країнах визначено значущість й обов'язковість статевого виховання, зорієнтованого на профілактику ризиків репродуктивного здоров'я.

Сексуальність – це невід’ємна складова нашого існування, яка впливає на наші емоції, поведінку та самовираження. Вивчення психологічних аспектів сексології допомагає нам зрозуміти як взаємодіє наш розум із нашим тілом, як формуються сексуальні уподобання та індивідуальні особливості, і, головне, як забезпечити здорове та задовільне сексуальне життя для себе та свого партнера / партнерки.

Цей словник-довідник розглядає різноманітні аспекти психології сексу, починаючи від внутрішньої самоідентифікації та завершуючи міжособистісними взаєминами. Ми проаналізуємо поняття гендерної ідентичності, гендерного статусу, сексуальної гармонії, сексуальної норми та патології та багато інших. Звернемо увагу на психологічні аспекти привабливості, інтимної комунікації, проблем, з якими можуть стикатися партнери.

Завдяки цьому словник-довіднику ви отримаєте можливість розширити свій світогляд, збагатити знання та здатність розуміти себе й інших у контексті сексуальності. Вивчення даної проблематики допоможе вам знайти гармонію між тілом та душею, покращити взаємини з партнером та здійснити позитивні зміни у вашому особистому житті.

Взаємодіючи зі студентами та студентками на тему сексуальності в межах курсу «Психологічні аспекти сексології», авторки представленої роботи прагнули охопити якомога більше категорій, які б увиразнювали зв’язок психології й сексології (на сучасному етапі розвитку цих двох наук) та сприяли б загальній підготовці до глибшого розуміння проблем.

Психологи-колеги / колежанки неабияк обізнані про те, як важливо зважати і на біографію дослідника / дослідниці, тому нашу представлену розвідку ми доповнили й реляцією про відомих персоналій в окресленій царині. Заразом, не претендуючи на вичерпну оригінальність, звертаємо увагу на полідисциплінарність сексології, тому до представленої роботи були включені певні аспекти, що стосуються й філософії, медицини, релігієзнавства, педагогіки, культурології тощо. Відтак, на нашу думку, саме таке різнобічне висвітлення зможе забезпечити опанування важливих аспектів сексології, уможливлуючи глибину знань сучасних фахівців-психологів. Сподіваємося, що нам це вдалося.

Щиро Ваші Юлія Примак та Світлана Дерев’янюк

ГЛАСАРІЙ ДО КУРСУ «ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СЕКСОЛОГІЇ»

АБЕРАЦІЯ СТАТЕВА – статеве відхилення (збочення), пов'язане з порушенням спрямованості статевого потягу. Аберация статева має зв'язок і з хромосомними аберациями (зміна числа або структури хромосом).

АБОРТ – переривання вагітності (спонтанне або умисне) в термін, що не перевищує 28 тижнів після зачаття; може загрожувати життю або здоров'ю вагітної жінки (зокрема соціальному та психічному благополуччю – індукований аборт).

АБСТИНЕНЦІЯ СЕКСУАЛЬНА (стримування сексуальне, депривация сексуальна) – вимушене або свідоме стримування від статевого життя (навіть його відсутність) нижче за конституціонально-вікову потребу індивіда, що супроводжується (частіше у чоловіків) відчуттям фізичного й / або психологічного дискомфорту. Абстиненція сексуальна буває *фізіологічною* (співпадає з рефрактерною стадією копулятивного циклу) та *психофізіологічною* (коли задоволенню сексуальної потреби перешкоджають певні зовнішні обставини). У сексології під сексуальною абстиненцією розуміють відсутність статевих контактів більше місяця. У період вимушеної сексуальної абстиненції можуть виникати невротичні (йдеться про порушення рівноваги основних нервових процесів і загострення інтеррецептивного сприймання статевих органів, що сприяє хворобливій фіксації на них) або застійні (виникають при враженні уrogenітального апарата й супроводжуються дискомфорtnими відчуттями в проєкції статевих органів) явища. Найбільша гострота вимушеної сексуальної абстиненції – в період юнацької гіперсексуальності, у молодих чоловіків пубертатного й перехідного періодів. У фазі статевої зрілості це явище помірне, а в інволюційному періоді переноситься досить легко. За клінічними проявами сексуальну абстиненцію поділяють на: а) *парціальну* (за вимушеного статевого стримування оргазм настає від сурогатних (мастурбація, петинг) чи мимовільних (сексуальні сновидіння) форм статевої активності)); б) *тотальну* – оргазм не настає за жодних обставин.

На початку періоду сексуальної абстиненції спостерігається посилення статевого потягу, спонтанних ерекцій, напливи сексуального фантазування й еротичних сновидінь, можлива поява дискомфортних відчуттів і сексуальних фрустрацій, відтак розвивається захисне гальмування і стан стабілізується на рівні тимчасового парціального згасання сексуальних мотивацій.

Прихильники сексуальної помірності переконані, що це продовжує молодість і підсилює творчу активність (наприклад, є спортивні тренери, які вважають, що сексуальна абстиненція може підвищити результативність спортсменів, хоча жодних наукових підтверджень цьому немає).

Статеве стримування в період підліткової та юнацької гіперсексуальності, до початку регулярного статевого життя у шлюбі, є наразі соціальною нормою. Саморегуляція статевої функції полегшує гостроту періоду підвищеної сексуальності, сприяє зниженню підвищеної статевої збудливості.

АБ'ЮЗ – термін, що позначає насилля, жорстоке ставлення, приниження. Це форма психологічного, фізичного, сексуального або фінансового насилля одного партнера над іншим, що часто маскується під турботу.

АВЕРСІЯ СЕКСУАЛЬНА – негативне ставлення (відраза, огида) до сексуального партнера; найбільш складна форма партнерської сексуальної дисфункції.

АГАМІЯ – безшлюбність (заборона шлюбів усередині роду); відсутність статі (у біології).

АГЕЇЗМ (аджеїзм) – негативне ставлення суспільства до людей або категорії людей за віковою ознакою (зокрема, це стосується і кохання й сексу у людей похилого віку в США).

АГЕНДЕРНІСТЬ – відсутність гендерної ідентичності, відмова від ідентифікації себе з певним гендером (йдеться про нівелювання значущості гендерних відмінностей як таких: ніби щось середнє між двома полюсами). Яскравий приклад – австралійська модель, актриса Рубі Роуз (серіал «Помаранчевий – новий чорний»).

АГОНАДИЗМ – вроджена відсутність або недостатня розвиненість статевих залоз. Наприклад, відомі такі види порушень розвитку яєчників: агонадизм справжній (аллазія яєчників), псевдоагонадизм (регресивна форма), гіпергонадизм.

АДАПТАЦІЯ ІНТИМНО-ОСОБИСТІСНА – досягнення партнерами сексуальної гармонії, морально-психологічного задоволення інтимними стосунками внаслідок засвоєння ними цінностей і норм одне одного.

АДЕНОГІПОФІЗ – залоза внутрішньої секреції, розташована в заглибленні турецького сідла клиновидної кістки черепа (передня доля). Основними гормонами, що виробляються аденогіпофізом, є: фолікулолітичний гормон (ФСГ), лютеїнізуючий гормон (ЛГ), лактогенний гормон (пролактин), соматотропний гормон (СТГ, гормон росту), адренокортикотропний гормон (АКТГ) і тиреотропний гормон (ТТГ).

АДРЕНАРХЕ – рання стадія статевого дозрівання, те ж саме, що і препубертат. Йдеться про період онтогенезу, пов'язаний з початком секреції андрогенів корою надниркових залоз (зазвичай це відбувається з 8 років).

АДЮЛЬТЕР – подружня зрада, перелюб, невірність; добровільний вступ у статевий зв'язок індивіда, який має шлюб, з особою з іншого шлюбу або взагалі без нього.

АКСЕЛЕРАЦІЯ – прискорений фізичний (статевий) і психосексуальний розвиток дітей і підлітків передусім під впливом біологічних і соціальних чинників.

АКУШЕРСЬКА СТАТЬ – те саме, що і громадянська стать.

АЛАВАШ – поза при коїтусі: чоловік позаду жінки, що стоїть рачки.

АЛІБІДЕМІЯ – повна відсутність лібідо (сексуальна апатія), що спостерігається переважно у жінок. Є наслідком глибоких вроджених або набутих нейроендокринних розладів. Вроджена патологія гіпоталамо-гіпофізарно-гонадної системи призводить до недорозвинення усієї статевої сфери, інфантилізму та його клінічного прояву – зниження лібідо. *Набута алібідемія* – вторинне зниження лібідо, навіть до його повного зникнення. Трапляється значно рідше за вроджену, оскільки сексуальні рефлексії й психогенні механізми здатні тривалий час підтримувати лібідо на певному рівні. Схожі механізми спостерігаються при інтоксикаціях наркотиками, нейролептиками, транквілізаторами, післяінфекційних ураженнях гіпоталамуса. У сексологічній практиці це явище проявляється як захисна реакція за тривалого сексуального незадоволення жінки, що супроводжується аноргазмією. У такому разі згасання лібідо зумовлене відсутністю позитивного підкріплення. Причиною алібідемії є також вікове згасання сексуальності. У чоловіків алібідемія – рідкісне явище і зумовлене переважно глибокою патологією гіпоталамо-гіпофізарно-гонадної системи, частіше зумовлене недорозвиненням усієї статевої системи у формі інфантилізму. Зрідка й переважно у жінок алібідемія може бути наслідком неправильного виховання. У результаті гострих кризових періодів, зокрема в умовах війни, алібідемія – як захисна реакція.

АЛЬФОНС – чоловік, який живе за рахунок жінки, разом надаючи їй інтимні послуги, або займається проституцією.

АМАЕ ТЕОРІЯ – теорія, запропонована Такео Дої («Структура амае»; 1971). На думку автора, вона є ключовою концепцією для розуміння особливостей японської культури і менталітету. Слово «амае» можна перекласти як «залежність від доброзичливості інших». Амае важлива для створення будь-яких гармонійних стосунків, коли діти залежать від своїх батьків, молоді люди розраховують на старших, а люди похилого віку – на допомогу своїх дорослих дітей.

АМБІСЕСУАЛ – особа, байдужа до статі сексуального партнера / -ки, а також його / її зовнішнього вигляду, віку тощо.

АМЕНОРЕЯ ВТОРИННА – відсутність менструації від 6 місяців і більше (що не пов'язано з вагітністю) у жінки репродуктивного віку, в якій вона вже була хоча б один раз.

АМЕНОРЕЯ ПЕРВИННА – відсутність менструації після досягнення статевої зрілості (тобто віку 15–16 / 18 років у дівчат з нормальним зростом і розвиненими вторинними статевими ознаками). Це ознаки серйозної гіпоталамо-гіпофізарно-яєчникової дисфункції або органічних змін; вони можуть проявлятися також і при нормальній секреції естрогенів. Менструації один раз на 2-3 місяці позначають *олігоменорею*. У разі, коли ритм менструацій не встановлюється протягом року, аменорея вважається патологічною.

АНАФРОДИЗИАКИ – засоби, що виступають перешкодою в отриманні сексуального задоволення або взагалі пригнічують його на противагу афродизіакам.

АНДРОГЕНИ – чоловічі статеві гормони, що виробляються насамперед насінниками, корою наднирників і яєчниками. Стимулюють розвиток і функцію чоловічих статевих органів, розвиток вторинних статевих ознак. За хімічною природою – стероїди.

Андрогени виробляються як у чоловіків, так і у жінок (проте в різній кількості). Ці гормони життєво важливі для нормального функціонування репродуктивної системи, емоційного благополуччя, когнітивної функції, вікового зростання, розвитку та підтримки здоров'я м'язової та кісткової тканини. Приклади видимих ефектів: стимуляція росту волосся на тілі та лобку, сексуальний потяг (лібідо), ріст м'язової тканини та розподіл жирової. У жінок і чоловіків андрогени є попередниками естрогенів (з андрогенів організм людини синтезує естрогени, жіночі статеві гормони). Перетворення андрогена на естроген – одна з найважливіших його властивостей. У жінок андрогени синтезуються у надниркових залозах, яєчниках та жировій тканині.

До андрогенів відносять: тестостерон, андростендіон, дегідроепіандростерон (ДГЕА), ДГЕА-сульфат (ДГЕА-с), андростендіол, андростерон, дигідротестостерон. Рівень гормонів коливається залежно від віку, тривалості та дня менструального циклу, а також менопаузи.

АНДРОГЕНІТАЛЬНИЙ СИНДРОМ – вроджена гіперплазія кори надниркових залоз (ВГКНЗ); це патологічний стан, пов'язаний з надлишковим виділенням корою наднирників чоловічих статевих гормонів.

АНДРОГІНІЯ – відносно однакове поєднання в індивіді як маскулітних, так і фемітних рис. Андрогінізм у психології особистості розглядається в якості особистісної характеристики, не пов'язаної з порушеннями статевого розвитку, статевої і гендерної ідентичності або статево-рольової орієнтації. Концепція андрогінії була запропонована на початку 70-х рр. ХХ ст. Сандрою Бем.

АНДРОПАУЗА (віковий андрогенний дефіцит, чоловічий клімакс) – період у житті чоловіка між 45–60 роками, коли він переосмислює свій життєвий шлях, проживаючи так звану кризу середнього віку, яка співпадає з фізіологічним затуханням статевої сили (але це порівняно з жінками скоріше психічне, ніж фізичне). Значущу роль відіграє наявність преморбідного фону – наявність стресових чинників, психоемоційних або сексуальних порушень або хронічних патологій центральної нервової системи, внутрішніх органів, геніталій.

Під час андропаузи трапляються приступи роздратування, підвищується втомлюваність, виникають проблеми з концентрацією уваги та здатністю запам'ятовувати.

АНДРОФОБІЯ – соціальна фобія (передусім у жінок), котра полягає у страху перед представниками чоловічої статі.

АНДРОЦЕНТРИЗМ – свідома чи несвідома практика, що розміщує чоловіка або чоловічу точку зору в якості центральної щодо погляду на життя, його культуру й історію; статева ієрархія владних взаємин, де все «жіноче» – в якості «чужого» або взагалі не береться до уваги.

АНДРОЦЕНТРИЗМ МОВИ – див. **ФАЛЛОГОЦЕНТРИЗМ**.

АНЕСТЕЗІЯ СЕКСУАЛЬНА – відсутність сексуальної чутливості (воллюста) при статевому / мастурбаторному акті або при стимуляції ерогенних зон.

АНІМА та **АНІМУС** – терміни, введені до наукового обігу К. Г. Юнгом для позначення архетипних образів, пов'язаних із жіночою та чоловічою статтю відповідно. За Юнгом, своє несвідоме

доповнення чоловік сприймає передусім через жіночий образ (Аніму), а жінка – через чоловічий образ (Анімус). На думку неофройдиста, сизигія парного зв'язку Аніма – Анімус – універсальна як й існування «жіночого – чоловічого».

АНОРГАЗМІЯ – систематична відсутність оргазму – стан, коли людина не може отримати оргазм або мають місце труднощі в його досягненні (під час сексу, мастурбації чи іншої сексуальної взаємодії).

Виділяють *первинну, вторинну, генералізовану або ситуативну* аноргазмію. Первинна аноргазмія означає, що жінка ніколи не переживала оргазму (часто це не про відсутність досвіду, а про незнання як його досягти). Ситуативна аноргазмія – випадок, коли оргазм можливий лише за певних обставин (наприклад, тільки при мастурбації, у певній позі або тільки під час конкретного виду сексу).

Аноргазмію також класифікують як: *ятрогенна, психогенна та симптоматична*. Ятрогенна аноргазмія виникає внаслідок лікування (зокрема як побічний ефект від гормональних препаратів). Симптоматична – діагноз, який жінці ставить лікар за результатами огляду, бесіди та аналізів. Психогенна аноргазмія – психосоматичний розлад, коли жінка не може повноцінно розслабитися та отримати задоволення.

АНТИАНДРОГЕНИ – речовини, що пригнічують активність чоловічих статевих гормонів.

АНТИЕСТРОГЕНИ – речовини (лікарські препарати нестероїдної структури), що пригнічують активність жіночих статевих гормонів.

АПОМІКСИС – будь-яке розмноження без статевого процесу, без запліднення.

АРС АМАНДІ – мистецтво кохання, техніка любовних ігор. «Мистецтво любові» – публікація німецького неофрейдиста Еріха Фромма.

АРТ-ФЕМІНІЗМ – феміністське мистецтво, котре свідомо представлено в контексті позицій теорії фемінізму (початок 70-х рр. ХХ ст.). Основні представники арт-фемінізму: Лінда Нохлін (Linda Nochlin), Грізельда Поллок (Griselda Pollock), Розсіка Паркер (Rozsika Parker), Джуді Чикаго (Judy Chicago), Люсі Ліппард (Lucy Lippard), Нан Голдін (Nan Goldin), Ширін Нешат (Shirin Neshat), Барбара Крюгер (Barbara Kruger).

АСКЕЗА – ритуальна форма сексуальної абстиненції як спосіб життя, що характеризується утриманням від задоволення життєвих потреб, відмовою від земних благ для досягнення морального або релігійного ідеалу. У католицьких священників є обітниця безшлюбності – цілібат.

АСКЕТИЗМ СЕКСУАЛЬНИЙ – відсутність сексуальних взаємин, статеве стримування, яке може набувати як характеру особистої

моральної норми, так і обумовлюватися різними обставинами в трьох формах: *відносне стримування* (коли сексуальні взаємини спрямовані не лише на дітонародження); *абсолютне* (взаємини з жінками у чоловіків, а у чоловіків з жінками виключені на все життя); *епізодичне стримування* (передбачає відсутність регулярного статевого життя на певний період).

АСПЕРМАТИЗМ – відсутність сім'явиверження під час статевого акту при збереженні нормального сім'яутворення, статевого потягу та ерекції. Причинами асперматизму можуть бути невротичні порушення (травми, пухлини, захворювання спинного й головного мозку, порушення іннервації статевих органів), які гальмують процес сім'явипорскування, психічні розлади, неврози, механічні порушення, що виникають внаслідок запальних захворювань сечостатевої системи та оперативних втручань, що призводять до рубцювань і закупорки сім'явидних шляхів. Прийнято виділяти *тимчасові* та *постійні* форми (кортикальний, спинальний, нейрорецепторний) асперматизму. У разі асперматизму сперма в сечі не виявляється.

АТРАКТИВНІСТЬ – емоційна або еротична привабливість.

АТРОФІЯ ГЕНДЕРНОЇ РОЛІ – це втрата роллю її функціональних особливостей, скорочення сфер застосування в результаті обмеження рольової поведінки, тривалого перебування гендерної ролі в латентному вигляді тощо. Атрофія ролі виникає тоді, коли внаслідок соціальних причин виконання гендерних ролей унеможлиблюється (наприклад, атрофія гендерної ролі батька або чоловіка внаслідок тривалого ув'язнення).

АУТИНГ – тенденція розголошення інформації про сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність іншої людини без її згоди. Аутинг може призвести до загрозливих наслідків.

АУТОЕРОТИЗМ (аутосексуальність) – практика сексуальної стимуляції людини самої себе (до подразників відноситься: струмись води, спеціально прилаштовані інструменти, відображення свого тіла у дзеркалі, порнографічна продукція тощо). Може розвинути практика замісної стійкої форми, за якої людина може досягати сексуального задоволення тільки за допомогою самозбудження і такий спосіб статевої активності стає для неї найефективнішим методом досягнення оргазму. Є випадки, коли такі люди не мають або взагалі не мали статевих зв'язків або статеві контакти зводяться до мінімуму.

АФРОДИЗИАКИ (сексуалтоніки) – речовини, що стимулюють і тонізують сексуальну функцію, викликають статеве збудження (статеві гормони тощо).

БАТЬКІВСТВО ВІДПОВІДАЛЬНЕ – збалансованість різних сторін виховання, високий ступінь довіри у взаєминах з дитиною, здатність і бажання підтримувати її матеріально, але не на шкоду її навчанню, розвитку, розвитку індивідуальних особливостей.

Ефективне та відповідальне батьківство – таке батьківство як процес (або сукупність процесів), для якого характерні: гармонійний стиль сімейного виховання, позитивне ставлення до батьківства та якісне виконання батьківських функцій, а також високий рівень розвитку духовності та моральності, емоційного й соціального інтелекту; пізнання батьками самих себе, своїх особливостей; усвідомлення наслідків своїх дій; вивчення світу дитини, увага до її вчинків, емоцій, думок; ефективна та довірча взаємодія з дитиною.

Ключовими дескрипторами відповідального батьківства є комунікативний, емоційний, нормативний, економічний, охоронний (щодо збереження і зміцнення здоров'я і життя дитини) і духовний.

Формування відповідального батьківства – результат безперервної освіти та самоосвіти, для якого характерні певні компетенції (розвинене почуття відповідальності; потреба в піклуванні про інших людей; здатності до активної участі в житті суспільства й до ефективного використання своїх знань і умінь тощо).

БЕЗПЕЧНИЙ СЕКС – захищений секс; сексуальні практики людей, коли ризик зараження венеричними хворобами та хворобами, що передаються статевим шляхом, зводиться до мінімуму. Часто асоціюється з використанням презервативів під час статевого акту.

БЕЗПЛІДДЯ – діагноз, що встановлюється за відсутності вагітності протягом одного / двох років у пари репродуктивного віку за умови регулярного активного статевого життя без застосування будь-яких методів контрацепції. Безпліддя буває жіночим і чоловічим, а також поєднаним (викликається в однієї людини одразу кількома чинниками) і комбінованим (має причини як з боку жінки, так і чоловіка). За даними ВООЗ, є 22 чинники жіночої безплідності та 18 – чоловічої.

Залежно від причини, безпліддя може ідентифікуватися як трубне, маткове, ендокринне, імунне, а також безплідність нез'ясованого генезу (причину виявити не вдається). Розрізняють також

безпліддя первинне – вагітність не настала ніколи та вторинне, що розвинулося вже після хоча б однієї вагітності. Безпліддя може бути й абсолютним (коли зачаття неможливе, наприклад, за відсутності матки), а також відносним (коли зачаття можливе після усунення причини).

Найчастіше причинами жіночої безплідності є: непрохідність фаллопієвих труб, відсутність овуляції внаслідок ендокринних порушень, ендометріоз, запальні захворювання.

Найчастіше причинами чоловічої безплідності є: недостатня кількість сперматозоїдів або їхня погана рухливість, аномальність сперматозоїдів, порушення сім'явипорскування (непрохідність сім'явиносних шляхів), ендокринна патологія.

БІГЕНДЕР – людина, гендерна самоідентифікація якої регулярно змінюється під впливом зовнішніх чинників. Бігендерний індивід може відчувати себе то чоловіком, то жінкою, незалежно від біологічної статі. Його статево-рольове самовідчуття (соціальна стать) змінюється залежно від настрою, особистості співрозмовника, оточення. Це цілісна особистість, але виконує у суспільстві різні соціальні ролі (то чоловіка, то жінки). Бігендерна людина може мати будь-яку з трьох типів сексуальної орієнтації, як і будь-хто.

БІОДЕТЕРМІНІЗМ – принцип трактування явищ, згідно з яким визначальними для характеристик людини, у цьому разі гендерних і статевих, вважаються біологічні природні чинники. Уперше біодетермінізм виник у середині ХІХ ст. в контексті вчення Ч. Дарвіна про природній відбір. Найбільш відомим прикладом біодетермінізму є еволюційна теорія статі В. Геодакяна.

БІОЛОГІЧНА СТАТЬ – сукупність анатомічних, фізіологічних, біохімічних та генетичних характеристик, що відрізняють чоловічий організм від жіночого, здатних застосовуватися окремо або в комплексі для ідентифікації та розрізнення чоловіка від жінки.

БІОЛОГІЧНЕ ПОСТТРАВМАТИЧНЕ МАТЕРИНСТВО ТА БАТЬКІВСТВО – можливість людини зберігати свої репродуктивні клітини у відповідних умовах для можливого подальшого посмертного використання (зокрема, передусім йдеться про військовослужбовців, учасників війни).

БІОЛОГІЧНІ (природні) МЕТОДИ КОНТРАЦЕПЦІЇ – один з них – періодичне утримання від статевих актів (на час найбільш ймовірних для запліднення періодів – фертильних днів). Йдеться про індивідуальний графік «небезпечних» і «безпечних» днів (100 % гарантії він не дає).

БІОРИТМИ СЕКСУАЛЬНІ – індивідуальні ритмічні флуктуації статевої активності залежно від чинників зовнішнього середовища, вікових, конституціональних особливостей і соціальних умов. Періодичні зміни інтенсивності сексуальної активності зумовлені різними чинниками зовнішнього середовища, серед яких найбільше значення належить добовим і сезонним ритмам. Регуляція сексуальних біоритмів здійснюється нервовою й ендокринною системами. Остання впливає на статеву функцію через ендокринні залози, детермінуючи добові, сезонні та циклічні зміни рівня статевих гормонів. Сексуальні біоритми є як у жінки, так і у чоловіка. Його зовнішні прояви найбільше виражені у жінки в силу властивого їй циклічного характеру статевої активності, пов'язаного з менструальною функцією. Для жінки характерні періоди виразного бажання статевої близькості в передменструальні дні й спаду сексуальної активності в перші дні після завершення місячних. Заразом бажання статевої близькості у жінки певною мірою залежить від характеру її взаємин зі статевим партнером / партнеркою. Індивідуальний фізіологічний ритм статевої активності чоловіків засновано на швидкості вироблення й накопичення сім'я і секретів придаткових статевих залоз, періодичних змінах, що відповідають циклам чоловічих статевих гормонів: 22-добового циклу тестостерону та добовому ритму андрогенів. Сексуальна активність чоловіка порівняно з жінкою має постійний і стереотипний характер. У тому разі, коли у чоловіка має місце частіший, ніж у жінки, ритм статевої активності, можливі конфлікти, пов'язані з бажанням жінки зменшити частоту статевих контактів. Подібна ситуація має місце і за більшої статевої активності жінки (у цьому разі зміна індивідуального ритму чоловіка внаслідок збільшення частоти статевих актів може призводити до гальмування нервових центрів і порушення ерекції та еякуляції). Крім добових сексуальних біоритмів виявляється періодичне підвищення сексуальної активності у більшості здорових людей через 3 та 7 днів. На сексуальну активність впливають також фізичний, емоційний, інтелектуальний цикли. Збереженню нормального сексуального біоритму сприяють: профілактика захворювань статевої сфери, інших розладів; боротьба зі стресовими явищами; регулювання режиму статевого життя, усунення монотонності й одноманітності в інтимних стосунках; гармонія інтимних і особистісних взаємин партнерів. Серед провідних способів поліпшення сексуальних біоритмів – аутогенне тренування й біокерування.

БІСЕКСУАЛЬНІСТЬ – сексуальна активність із представниками обох статей або відповідний потяг до них.

БІФОБІЯ – ірраціональний страх і неприязнь до бісексуальності або бісексуальних осіб.

БЛАГОПОЛУЧЧЯ СЕКСУАЛЬНЕ – внутрішній стан, який переживають сексуальні партнери, що проявляється в задоволеності власним сексуальним життям, в досягненні цілісних, суб'єктивних, відповідальних, гармонійних, сексуальних взаємовідносин, наповнених емоційним ресурсом любові.

Чинники сексуального благополуччя подружніх пар можна представити за такими критеріями: 1) благополучні пари сприймають секс як складову частину їхнього кохання; 2) вони приймають сексуальні переживання такими, якими вони є; 3) під час занять любов'ю вони знають і враховують відмінності між тим, що радує в сексі чоловіків, і тим, що радує жінок; 4) вони обговорюють своє сексуальне життя між собою, враховуючи потреби одне одного; 5) під час сексуального спілкування вони зберігають баланс між тим, скільки дають, і тим, скільки отримують; 6) вони свідомо шукають способи стимулювати своє сексуальне життя (Сьюзен Пейдж; 1995).

БЛЮЗ (БЕБІ) ПІСЛЯПОЛОГОВИЙ – стан жінки після пологів (часто викликано гормональними змінами на першому тижні після пологів), що характеризується поганим настроєм, апатією, засмученістю, зниженим інтересом до дитини (або взагалі його відсутністю). Також може супроводжуватися почуттям провини перед дитиною, що вона недостатньо хороша мати.

Блюз післяпологовий порівняно з післяпологовою депресією відрізняється відносно легшим станом.

БОДІШЕЙМІНГ – дискримінація людей (наприклад, публічне обговорення), заснована на тому, як виглядає їхнє тіло (вага, фігура тощо). В основі явища – невідповідність загальноприйнятим «стандартам краси», відхилення від них.

Бодійшеймінг найчастіше має такі три прояви: 1) критика власного тіла шляхом транслявання на себе існуючих стандартів краси; 2) відкрита, суб'єктивна критика тіла інших людей шляхом перенесення на них панівних стандартів краси; 3) латентна, суб'єктивна критика тіла інших людей шляхом перенесення на них панівних стандартів краси

БРЕЙНГАЗМ (або АСМР – автономна сенсорна меридіональна реакція) – вид задоволення несексуального характеру, для якого характерне відчуття бігання мурах, вібрацій від певного звуку, смаку або зображення (або молитви, медитації, духовних практик).

БУКЕТ ВЕНЕРИ – кілька захворювань, що передаються статевим шляхом, в однієї людини.

ВАГІНІЗМ – судомне скорочення м'язів піхви й тазового дна, що становить перепону проведення статевого акту або гінекологічних маніпуляцій. Цю патологію часто називають фобією статевого акту, що супроводжується спазмом м'язів піхви.

Це неврастенічний розлад зі своєрідною захисною реакцією, причини якого часто мають психологічний характер: фобія першого сексуального досвіду; невдалий або болісний досвід дефлорації; несумісність подружжя у сексуальному плані; наявність епізодів сексуального насильства в минулому; сексуальне переслідування, що проявляється у підгляданні, стеженні та інших проявах небажаної уваги.

Заразом це захворювання може бути викликано й іншими причинами: аномалії розвитку статевих органів (наприклад, товста дівоча пліва); порушення кровообігу судин піхви і тазового дна; гінекологічні захворювання; сухість входу до піхви; травма, отримана після пологів, гінекологічної або хірургічної інтервенції; ендокринні порушення.

Вагінізм може бути *первинним* (розвивається у дівчат, які ще не мали статевих взаємин) і *вторинним*. Зазначену патологію розглядають і в такому контексті: *прекоїтальний* вагінізм (виникає лише в разі спроби сексуальних взаємин); *генералізований* (рефлекторний спазм виникає в будь-якій ситуації, що пов'язані з проникненням; наприклад, під час постановки гінекологічного тампона).

Розрізняють три ступені тяжкості вагінізму: 1 ступінь (легкий) – реакція виникає у разі введення статевого члена до піхви; 2 ступінь (середній) – м'язи скорочуються в разі інтимного торкання, явного або очікуваного; 3 ступінь (тяжкий) – рефлекторний спазм виникає за однієї думки про статевий акт.

Також захворювання поділяють на істинний (психологічного характеру) вагінізм та псевдовагінізм (помилковий, в основі якого – захворювання або аномалії розвитку).

ВАЗОПРЕСИН (аргінін вазопресин – АВП, антидіуретичний гормон – АДГ) – один з «гормонів прихильності, що синтезується гіпоталамусом у багатьох ссавців та накопичується в гіпофізі й секретується в кров. Певна його кількість може виділятися безпосередньо в мозок і впливати на соціальну поведінку, сексуальну мотивацію, материнську реакцію на стрес. Це один із гормонів (як і норадреналін, серотонін, окситоцин, оксид азоту, дофамін і пролактин), що виділяється при досягненню оргазму. Вазопресин пов'язаний з поведінкою, виробляючи довготривалі та моногамні взаємини

ВАССЕРМАНА РЕАКЦІЯ (РВ, RW) – серологічна реакція (так звана реакція «чотирьох хрестів»), призначена для діагностики сифілісу. Нині цей метод застарів, його замінили реакцією мікропреципітації (MP або РМП) – RPR.

ВИРИЛЬНІСТЬ (ВИРИЛІЗАЦІЯ) – поява чоловічих рис (тип тілобудови, овоłosіння, тембр голосу тощо) у жінок під впливом андрогенів.

ВІЗІОНІЗМ – підглядання у дитячому віці за сексуальним актом. Причина – дитяча цікавість, природне пізнання світу. У підлітковому віці, у період статевого дозрівання закладаються основи вуайєризму як патології.

ВІК РЕПРОДУКТИВНИЙ (фертильний) – період в житті жінки, протягом якого вона здатна до виношування та народження дитини. У демографії репродуктивний вік – вік від 15 до 49 років, у країнах з низькою народжуваністю – від 15 до 44 років (після чого жіноча фертильність знижується, що є основою для збільшення ризиків передачі хромосомних порушень, які негативно впливають на життєдіяльність яйцеклітини й ембріона). Це пов'язано з тим, що в яйцеклітині міститься менше енергії для можливості правильно розподілити генетичний матеріал і забезпечити за рахунок своєї енергії ранні етапи розвитку та імплантацію ембріона.

ВІК СЕКСУАЛЬНОЇ ЗГОДИ – вік, починаючи з якого людину вважають спроможною дати свідому інформовану згоду на сексуальну взаємодію з іншою особою, відтак секс з нею не вважається педофілією чи розбещенням неповнолітніх. Досвід більшості країн свідчить, що дорослий несе кримінальну відповідальність якщо вступає в сексуальні стосунки з особою, молодшою від віку згоди (зазвичай вік згоди варіюється між 14 та 18 роками). Але все залежить від законодавства окремої країни.

ВІТРИФІКАЦІЯ (відкладене материнство, соціальний фрізінг, соціальна вітрифікація) – інноваційна технологія збереження яйцеклітин, що дає можливість жінці відкласти вирішення питання про народження дитини на певний період часу.

Для збереження репродуктивного біологічного матеріалу (ооцитів, яєчничкової тканини, сперми чи тканини яєчка) застосовується вітрифікація – кріоконсервація.

ВІРГОГАМІЯ – незайманий шлюб, тобто шлюб, в якому подружжя тривалий час (місяці або роки) не може розпочати повноцінне статеве життя. Віргогамія може проявлятися у *фобічній* (зумовлена страхом дефлорації або коїтусу, пов'язаного з ними болем), *ігнорантній* (є наслідком недосвідченості подружжя, непоінформо-

ваності про будову статевих органів) та *імпотентній* (спричинена порушеннями статевої функції чоловіка, що часто проявляються лише за спроби першого статевого акту, як наслідок невроту очікування, тривалого статевого стримування без еякуляції в період залицяння, необхідності несподівано відкласти статеву близькість через менструацію).

ВІРТУАЛЬНИЙ СЕКС (Web-секс, кіберсекс, мережевий секс) – форма сексуальної активності, яка стає доступною лише за допомогою аудіовізуальних технічних засобів.

ВОЛЛЮСТ – специфічні відчуття, що наростають та які людина відчуває під час сексу (фрикцій) та що в нормі приводять до оргазму.

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ СЕКСУАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я – 4 вересня, починаючи з 2010 року, щоб привернути увагу громадськості та сприяти більшому розумінню важливості питання сексуального здоров'я населення, ініційовано Всесвітньою асоціацією сексуального здоров'я.

ВТОРИННА ПОДРУЖНЯ СЕКСУАЛЬНА АДАПТАЦІЯ – проблема надмірного звикання шлюбних партнерів до подружнього сексу, рутинізація інтимних стосунків, зниження інтересу до них.

ВТОРИННЕ УЗАЛЕЖНЕННЯ – значуще залучення членів сім'ї (передусім дітей) до внутрішньосімейної взаємодії, яке розпочинається рано, але увиразнюється пізніше, і пов'язане з впливом батькової постаті.

ВТОРИННІ СТАТЕВІ ОЗНАКИ – характерні зміни, що визначають статеву приналежність: міра розвитку статевих залоз, форми й пропорції тіла, тембр голосу, волосся на лобку і під пахвами тощо.

ВУАЙЄРИЗМ – досягнення статевого збудження або оргазму шляхом споглядання геніталій іншого або спостереження за сексуальною активністю інших людей. Частіше зустрічається у чоловіків і супроводжується мастурбацією. У разі нав'язливого стану (витісняючи інші форми статевого життя) вважається патологією.

Підглядання у дитячому віці – візіонізм.

ГАБИТУС - зовнішній вигляд як сукупність ознак людини (зокрема і конституція тіла, і статура), що мають діагностичне значення.

ГАЙЗЛАЙТИНГ - форма психологічної маніпуляції, метою якої є - змусити жертву сумніватися в адекватності свого сприймання навколишньої дійсності, ставлячи під сумнів власну пам'ять і розсудливість. Термін походить від британської театральної п'єси «Газове світло» (1938), разом популярності він набув з середини 2010-х років.

ГАМЕТИ - статеві високоспеціалізовані клітини (яйцеклітини й сперматозоїди). Розвиток гамет відбувається у статевих залозах - гонадах. Основна функція гамет - поєднання батьківських геномів і утворення зиготи. Ядра чоловічих і жіночих гамет містять рівноцінну спадкову інформацію. Утворенню гамет передують мейоз. Гамети обов'язково гаплоїдні (з одинарним набором непарних хромосом), а зигота диплоїдна (з парними хромосомами), з неї формується диплоїдний зародок, половина хромосом якого - від материнського організму, інша - від батьківського.

ГАМЕТНА СТАТЬ - унаслідок запліднення ооцита сперматозоїдом утворюється зигота, котра містить 22 пари соматичних хромосом і одну пару статевих (XX або YY). Відтак у зиготі відновлюється диплоїдний набір хромосом. Зрілі ооцити та сперматозоїди містять гаплоїдну кількість хромосом (половину від нормальної кількості хромосом). Гаплоїдна кількість хромосом у гаметах формується у процесі сперматогенезу та оогенезу. Порушення гаметної статі пов'язані з утворенням гамет. Це або результат втрати генетичного контролю за міграцією первинних статевих клітин у закладки гонад (призводить до зниження кількості або навіть повної відсутності клітин Сертолі), або результат мутацій в мейозі.

ГАРМОНІЯ СТОСУНКІВ ОСОБИСТОСТІ В ПАРИ/СІМ'І - стосунки, в яких є можливість відкрито й творчо зростати в особистісному плані кожному члену, активно й ефективно виконувати свої ролі.

ГЕГЕМОННА (домінантна, домінуюча) **МАСКУЛІННІСТЬ** – тип маскулінності (за Рейвін Коннел) в якості конфігурації гендерної практики, що втілює актуальну у конкретний момент відповідь на питання щодо легітимності патріархату, гарантуючи домінантне становище чоловіків («справжніх чоловіків» або «мачо») та субординацію жінок. Гегемонна маскулінність може розглядатися як чинник чоловічого (не)здоров'я, коли аналізуються проблеми: схильність до ризикованої поведінки, чоловіча надсмертність, недбале ставлення до власного здоров'я тощо.

ГЕДОНІЗМ – напрям в науці (передусім етиці), що затверджує насолоду, задоволення як вищу мету й основний мотив поведінки людини. Прагнення до насолоди розглядається в якості основного рушійного начала людини, закладеного в неї природою, що визначає її дії. Принципи гедонізму – в основі сексуальної поведінки людини. Перші позитивні емоції й сексуальна насолода стають рушійною силою для пошуку статевого партнера й інтимного зближення. Найвища точка сексуальної насолоди (оргазм) є стимулом до подальших статевих контактів з кінцевою метою отримання насолоди.

ГЕНДЕР – спектр характеристик, що стосується маскулінності й фемінності. Йдеться передусім про соціальні структури та культурні традиції (гендерні й інші соціальні ролі). Ознаки гендера істотно різняться в різних країнах, навіть в межах однієї країни (залежно від населеного пункту чи соціального прошарку) та можуть змінюватися з часом; ці ознаки властиві різним людям.

ГЕНДЕРВОЙД (войдгендер) – термін в значенні «пустий гендер» (безгендерний, нон-гендерний), створений користувачем Баафометтом (2014).

ГЕНДЕРКВІР (квір, X-гендер) – поняття, під яке потрапляють усі випадки атипової (небінарної) гендерної ідентичності. Цей термін використовується для позначення людей, чия гендерна ідентичність не вписується у загальноприйняті стандарти бінарної гендерної системи. Такі люди часто просять, аби у звертанні до них використовували альтернативні форми.

ГЕНДЕРЛЕКТ – передбачуваний постійний набір ознак жіночої та чоловічої мови, стратегії, правила та тактики мовної поведінки чоловіків і жінок у різних комунікативних ситуаціях щодо тієї або іншої культури. Науково відзначається *чоловічий стиль* (превалювання «предметно-інструментального») та *жіночий стиль* (домінанта емоційна). Заразом праці останніх років все чіткіше вказують на той факт, що вести мову про гендерлект є неправомірно й ненауково (А. Жунусова; 2010).

ГЕНДЕРНА ДИСФОРІЯ – гендерні страждання (розлад статевої ідентифікації); дистрес, який людина відчуває через невідповідність між своєю статевою ідентичністю (особистим відчуттям власної статі) та статтю від народження.

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ – переживання власної відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників /-ниць певної статі (або таким, які приписуються представникам / -ницям певної статі суспільно-історичною або соціокультурною ситуацією). Важливо відрізнити статевою ідентичність і гендерну ідентичність. Так, людина, маючи чітко визначену статевою ідентичність й одночасно складнощі з гендерною ідентичністю, переживає усвідомлену невідповідність жіночому або чоловічому ідеалам. Гендерна ідентичність залежить переважно від соціальних чинників (виховання, панівних суспільних еталонів жіночої та чоловічої поведінки), а не від біологічної сутності.

Виділяють чотири стадії й становлення гендерної ідентичності: *гендерна ідентифікація* (дитина відносить себе до однієї зі статей); *гендерна сталість* (розуміння, що гендер має властивості константності); *диференційне наслідування* (бажання бути найкращим хлопчиком / найкращою дівчинкою); *гендерна саморегуляція* (дитина сама починає контролювати свою поведінку, використовуючи санкції, які вона вживає до самої себе).

ГЕНДЕРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – динамічна характеристика, яка дозволяє особистості не бути суб'єктом і об'єктом гендерної нерівності. Йдеться про здатність чоловіків і жінок помічати ситуації гендерної нерівності у навколишньому їхньому житті, протистояти сексистським, дискримінаційним діям і впливам; самим не створювати ситуації гендерної нерівності.

Як інтегральна характеристика, гендерна компетентність визначається єдністю її структурних компонентів, що включає в себе мотиваційно-ціннісний, когнітивний і операційно-технологічний компоненти.

ГЕНДЕРНА КОНВЕРГЕНЦІЯ – процес гендерного зближення маскулінності та фемінності, що увиразнюється у зближенні візуальної репрезентації, шаблонів соціальної поведінки, юридичних прав чоловіків і жінок. Так, кількісні та якісні соціологічні індикатори, що це відображають: зростання соціальної активності жінок і домашньої – чоловіків; зростання жіночої економічної незалежності; збільшення кількості жінок при владі; стиль унісексу в одязі тощо.

ГЕНДЕРНА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ – руйнування існуючої й загальноприйнятої системи гендерних цінностей та засвоєння нової.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ – рівний правовий статус жінок і чоловіків; рівні умови / можливості для його реалізації, що дозволяє представникам обох статей брати активну участь у всіх сферах (політичній, економічній, соціальній, культурній) життєдіяльності суспільства.

ГЕНДЕРНА РОЛЬ – різновид соціальної ролі: набір норм, очікуваних зразків поведінки, діяльностей, атрибутів (характерних рис), що приписуються як «притаманні» для чоловіка або жінки. Приклади типових гендерних ролей жінки: «мати», «спокусниця», «залізна леді». Приклади типових гендерних ролей чоловіка: «батько», «захисник», «добувач ресурсів», «голова сім'ї».

ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ – надання переваги спілкуванню з представниками своєї статі та обмеження контактів із представниками протилежної статі (можна спостерігати в дитячих іграх без участі дорослих, у дружніх і ділових стосунках дорослих). Це явище протилежне конвергенції статей.

ГЕНДЕРНА (статєво-рольова) СОЦІАЛІЗАЦІЯ – процес засвоєння індивідом культурної системи гендера того суспільства, в якому живе. Передбачає дві складові: а) засвоєння індивідом прийнятних моделей чоловічої й жіночої поведінки, ставлень, норм, цінностей і гендерних стереотипів. Вплив суспільства, соціального середовища на індивіда з метою прищеплення йому певних правил і стандартів поведінки, котрі є соціально прийнятними для жінок і чоловіків в певному соціокультурному просторі. Виділяють дві фази гендерної соціалізації: адаптивну (зовнішнє пристосування до існуючих гендерних взаємин, норм і ролей); інтеріоризаційну (сутнісне засвоєння чоловічих і жіночих ролей, цінностей, стереотипів).

ГЕНДЕРНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ – повага та прийняття форм самовираження і проявів людської індивідуальності чоловіків і жінок, відмова від догматизму й негативних настанов щодо представників певної статі.

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ – усвідомлення існування проблеми нерівності, дискримінації за статевими ознаками щодо і чоловіків, і жінок у всіх різноманітних проявах. Йдеться про здатність сприймати, усвідомлювати та моделювати вплив вербальних, невербальних і предметних чинників соціального середовища, методів і форм роботи з людьми задля формування в особистості здатності уловлювати та реагувати на будь-які прояви дискримінації за статевою ознакою (сексизму).

ГЕНДЕРНЕ (гендероване) НАСИЛЬСТВО – будь-яка шкода, завдана за ознакою статі, гендера, сексуальної орієнтації проти волі особи й пояснюється соціальними (гендерними) відмінностями між чоловіками й жінками.

ГЕНДЕРНИЙ ІДЕАЛ – властивий даній культурі поведінковий зразок чоловіків і жінок.

ГЕНДЕРНИЙ ШЛЮБНИЙ І РЕПРОДУКТИВНИЙ СТАТУС – здійснення / нездійснення дозволеного або недозволеного типу залицяння, вагітності, народження дітей і батьківських ролей.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ – уявлення про соціальні ролі для чоловіків і жінок, що базуються передусім на біологічних ознаках (так звані традиційно жіночі ознаки називають фемінністю (жіночістю), а чоловічі – маскулінністю (чоловічістю)).

ГЕНДЕРНІ СТРАЖДАННЯ – див. **ГЕНДЕРНА ДИСФОРІЯ**.

ГЕНДЕРНІ СХЕМИ – схематизована модель, що включає систему уявлень про риси маскулінності / фемінності.

ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВИЙ ІНФАНТИЛІЗМ – невідповідність гендерної ролі віковій стадії гендерного розвитку, зміна або компенсація одних ролей іншими, що відповідають більш ранньому періоду життя. Він проявляється у переважанні дитячих форм гендерно-рольової поведінки (наприклад, у сфері сімейних ролей роль чоловіка або жінки замінюється роллю дитини).

ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВИЙ СТРЕС – стан нервового напруження, що виникає у разі, коли індивіду складно підтримувати стандарт традиційної гендерної ролі або він змушений проявляти поведінку, що характерна для протилежної гендерної ролі.

ГЕНДЕРЦИД – систематичне вмотивоване вбивство. Термін вперше вжито американською феміністкою Мері Енн Уоррен у книзі «Гендерцид: наслідки вибору статі» (1985). Гендерцид може набувати форму абортів (у разі, коли залежно від статі ембріона проводиться цілеспрямоване умертвіння). Наразі гендерцид насамперед розповсюджений в країнах третього світу (феміцид – вбивство жінок, андроцид – вбивство чоловіків).

ГЕНЕТИЧНА СТАТЬ – генна та хромосомна складова статі. Генетичну стать індивіда можна представити в якості першого етапу статевого диференціювання, що визначається при заплідненні, під час якого відбувається злиття двох гамет – ооцита й сперматозоїда, хромосомний набір яких – 23, X і 23, X або 23, Y, відповідно. Після злиття двох батьківських гамет, генетична стать індивіда встановлена: певний каріотип (чоловічий або жіночий) визначає подальший розвиток жіночого або чоловічого організму.

ГЕНІТАЛІЇ – загальна назва органів статевої системи.

ГЕРМАФРОДИТИЗМ – явище, за якого особа має репродуктивні органи представників обох статей.

ГЕРОНТОФІЛІЯ – спрямування статевого потягу на осіб старечого віку.

ГЕРПЕС ГЕНІТАЛЬНИЙ – інфекційне захворювання, що відноситься до різновиду венеричних хвороб та викликається вірусом простого герпесу II типу, що поширюється безпосередньо через статевий контакт або набувається дитиною під час народження від хворої матері. Виділяють первинну і вторинну уrogenітальну інфекцію. Рекомендовано утримуватися від статевих контактів з моменту виникнення продромальних ознак хвороби до повної епітелізації ерозії.

ГЕТЕРИЗМ – термін вперше уведено швейцарським дослідником, етнографом Іоганном Якобом Баховеном (робота «Теорія материнського права») для позначення нічим необмежених статевих взаємин (сучасний термін – «проміскуїтет»). За Баховеном, гетеризм виключав будь-яку можливість достовірно встановити батька дитини, відтак походження можна було визначити виключно за жіночою лінією.

ГЕТЕРОНОРМАТИВНІСТЬ – переконання у природній гетеросексуальності людини (через що гетеросексуальність сприймається як когерентна, природна й привілейована порівняно з гомосексуальністю або бісексуальністю).

ГЕТЕРОСЕКСИЗМ – переконання кратичного змісту передусім в тому, що кожна людина повинна бути гетеросексуальною. Маргіналізуються ті, хто не ідентифікує себе як гетеросексуал.

ГЕТЕРОСЕКСУАЛЬНІСТЬ – сексуальна орієнтація у поведінці й почуттях індивіда певної статі щодо представників протилежної статі. Андрієна Річ (2004) використала термін «примусова гетеросексуальність» для позначення соціальної практики й приписів, що гарантують відтворення гетеросексуальності в якості привілейованої форми сексуальної орієнтації.

ГЕТЕРОТОПІЯ ЕРОГЕННИХ ЗОН – міграція еrogenної зони та виникнення її там, де раніше не було.

ПІЄНА СТАТЕВОГО ЖИТТЯ – комплекс заходів, спрямованих на нормалізацію статевого життя, підтримання його на високому фізичному й емоційному рівні протягом тривалого періоду; оптимальний ритм статевого життя, правильний вибір партнера, позитивні взаємини тощо.

«ГІЛКИ ПЕРСИКА» – давньокитайське керівництво з техніки кохання.

ГІМЕН (діво́ча плі́ва) – складка слизової оболонки, що закриває вхід до піхви. Цілісність гімени вважається гарантією цнотливості (хоча наразі це досягається і завдяки хірургічному втручанню).

ГІНЕКОМАСТІЯ – збільшення молочних залоз у чоловіків внаслідок ендокринних порушень (справжня гінекомастія), надмірне відкладення жиру (несправжня гінекомастія); іноді виникає в період статевого дозрівання (пубертатна гінекомастія або юнацький мастит).

ГІНЕКОФІЛІЯ – різновид жіночого гомосексуалізму до дорослих жінок.

ГІНОЇД (фембот) – людиноподібний робот жіночої статі. Гіноїди все більше активно поширюються в науково-фантастичному кіно та мистецтві. Термін гіноїд вперше використав Аїзек Азімов (1979) як теоретичний жіночий еквівалент слова андроїд.

ГІНОПІЯ – жіноча невидимість (її роль і місце в реальному житті та історичному процесі). Йдеться про культурну характеристику, притаманну патріархальній культурі. Наприклад, коли йдеться про історію війн та політичних переворотів, в яких постать жінок практично відсутня.

ГІНОЦЕНТРИЗМ – практика свідомого або несвідомого характеру розміщення жіночої точки зору або самої жінки в якості провідної. Гіноцентризм – поняття, що протилежне до андроцентризму.

ГІНОФОБІЯ (гінекофобія, фемінофобія) – соціальна фобія, яка виявляється у страху перед представницями жіночої статі. Переважно має місце серед чоловіків, заразом відомі випадки діагностики і серед жінок.

ГІПЕРСЕСУАЛЬНОСТІ АПОГЕЙ (апогей сексуальності) – етап максимального числа ексцесів у чоловіків (передусім це віковий період 19–21 рр.)

ГІПЕРСУБЛІМАЦІЯ – стійке придушення сексуальних проявів внаслідок систематичного витіснення сексуальних інтересів мотиваціями та активністю спортивного, творчого або виробничого характеру.

ГІПОГЕДОНІЯ – зниження відчуття сексуального задоволення.

ГІПОГОНАДИЗМ – патологічний процес, спровокований зниженим продукуванням статевих гормонів (гіпофункція статевих залоз – гонад), для якого характерний слабкий розвиток статевих органів і вторинних статевих ознак. Є *чоловічий* (спостерігається зниження вироблення й дефіцит чоловічого статевого гормону тестостерону в організмі) та *жіночий* (обумовлено зниженням функціональної активності яєчників) гіпогонадізм. Виділяють також *первинний* (вроджений: патології спровоковані генетичними порушеннями й проблемами під час ембріонального розвитку; набутий: травматизація статевих органів у ранньому віці), *вторинний* (вроджений: пошкодження головного мозку під час ембріонального розвитку; набутий: травми голови в дитинстві, запальні процеси, новоутворення в головному мозку) та *третинний* (спочатку розвивається патологія в гіпоталамусі, гонадотропін, який виробляється ним, синтезується в малій кількості, що пригнічує вироблення гормонів гіпофізом) гіпогонадізм. За віком захворювання поділяють на *препубертатну* (до 12 років) і *постпубертатну* форми. За частотою проявів ознак виділяють *хронічний* і *транзиторний* гіпогонадізм. Ці аномалії часто супроводжують захворювання серцево-судинної системи та патології кісткової тканини. Відновлення фертильності при первинному гіпогонадізмі дуже ускладнене. При вторинному гіпогонадізмі та правильному розвитку статевих органів можливість завагітніти зберігається.

ГІПОТАЛАМУС – вищий підкорковий центр вегетативної нервової системи, відділ проміжного мозку, який регулює діяльність залоз внутрішньої секреції і реалізує зв'язок ендокринної і нервової систем.

ГІРСУТИЗМ – поява жорсткого, темного, довгого волосся в ділянках, що характерні для чоловіків – над верхньою губою, на внутрішній поверхні стегон, нижче пупка, біля сосків.

ГОДВІН-ШЛЮБ – роздільне проживання подружжя, у якого є спільне майно.

ГОМОСОЦІАЛЬНІСТЬ – орієнтація на спілкування винятково чи переважно з особами своєї статі (радіше притаманна хлопцям 5–14 років, ніж дівчатам), в яких відсутній будь-який романтичний чи сексуальний характер (ідеться про дружбу, наставництво, спілкування, спільну роботу тощо). Розуміння такого змісту передусім увиразнюється в соціології та сфері гендерних досліджень.

Заразом наразі виділяють як *маскулінну* гомосоціальність (неромантичні й несексуальні стосунки виключно серед чоловіків), так і *фемінну* гомосоціальність (лише серед жінок).

Гомосоціальність протиставляється гетеросоціальності (стосункам винятково або переважно між особами протилежної статі без романтичного чи сексуального характеру) та біосоціальності (стосункам одночасно між особами як своєї, так і протилежної статі).

Гомосоціальність може бути обумовленою (наприклад, йдеться про природню сегрегацію у підлітковому віці), бажаною (з огляду на соціальні чи інші інтереси дорослого індивіда) або вимушеною (детермінована інтересами суспільства).

ГОМОФОБИЯ – збірне трактування для різних форм негативної реакції на гомосексуальність. Уперше цей термін вжив психоаналітик Дж. Вайнберг («Суспільство та здоровий гомосексуал»; 1972).

ГОНАДИ – залози, що утворюють статеві гормони (андрогени й естрогени) і гамети. Жіночі гонади – яєчники, чоловічі – яєчка або сім'яники.

ГОНАДНА СТАТЬ – справжня стать; це стать, пов'язана з наявністю гонад (статевих залоз). Гонадної статі у людини чотири: жіноча стать (в організмі є яєчники); чоловіча – в організмі є яєчка; двостатевість (справжній гермафродитизм) – в організмі є і тканина яєчника, і тканина яєчка; безстатевість (євнухоїдизм) – в організмі відсутні статеві залози (гонади). У нормі гонади знаходяться у чоловіків у мошонці, у жінок – у черевній порожнині по обидва боки матки. За гермафродитизму статеві залози можуть мати інше розташування. У нормі генетична стать має співпадати з гонадною статтю (але цього може і не бути, у разі чого спостерігаються різні аномалії статі).

ГОНАДОТРОПІНИ – гормони, що секретуються передньою долею гіпофізу; стимулюють роботу статевих залоз і контролюють репродуктивну функцію організму. Основними гонадотропінами є фолікулоstimулюючий (ФСГ) та лютеїнізуючий (ЛГ) гормони.

ГОРМОН ВАГІТНОСТІ (хоріонічний гонадотропін людини – ХГЛ) – гормон, що виробляється в організмі жінки під час вагітності та відповідає за її збереження та розвиток.

ГОРМОНАЛЬНА СТАТЬ – стать, яка визначається балансом чоловічих і жіночих статевих гормонів. Заразом стать ідентифікується за допомогою статевих хромосом (X та Y). Як у чоловіків, так і у жінок в організмі паралельно синтезуються статеві гормони: чоловічі андрогени (основний з них – тестостерон) та жіночі естрогени. У нормі у чоловіків продукування андрогенів значно більше, ніж естрогенів. У жінок, навпаки, синтез естрогенів превалює над продукуванням андрогенів. При дисбалансі статевих гормонів у людини відбувається зміщення вираженості вторинних статевих ознак у бік чоловічої або жіночої статі при збереженні генетичної статі організму.

ГРАВІДОФОБИЯ – нав'язливий страх (як у чоловіків, так і у жінок) зустрічі з вагітною, страх завагітніти. Може виникнути внаслідок стресів: мертвонародження в анамнезі, смерть породіллі, складні взаємини з матір'ю, страх перед пологами, страх народити хвору дитину, соціальні проблеми. У бездітних чоловіків гравідофобія має складніший перебіг.

ГРЕЦЬКИЙ СЕКС (любов по-грецьки) – анальний коїтус.

ГРОМАДЯНСЬКА СТАТЬ – стать, що реєструється при видачі паспорту.

ГУЕВЕДОСЕ (дослівно – «пеніс у 12 років») – назва дітей з Домініканської Республіки (поселення Салінас), в котрих має місце дефіцит 5-альфа-редуктази (саме він має викликати сплеск чоловічих гормонів у період внутрішньоутробного розвитку, тому за первинними статевими ознаками народжена дитина подібна до дівчинки). Коли ці діти народжуються, то їх класифікують і виховують як дівчат. Наразі встановлено, що цей дефіцит впливає лише на генетичних чоловіків, тобто носіїв Y-хромосоми. Одна з перших дослідниць цього феномена – Джуліанна Імперато-Макгінлі з Cornell Medical College Нью-Йорка (1974). Хлопчики-гуеведосе проявляють інтерес до дівчат.

ДАОСИЗМ - напрям в китайській філософії, в якому увиразнювалося толерантне ставлення до сексуальності, а в «Дао любові» (як складової частини даосизму) здоров'я і довголіття залежали від приписів сексуальної поведінки.

ДЕБЮТ СЕКСУАЛЬНИЙ - перший статевий акт, початок (перший досвід) статевого життя.

ДЕВІАЦІЇ СЕКСУАЛЬНІ (парафілії, аберації, перверсії сексуальні) - сексуальна поведінка, яка відрізняється від допустимих норм конкретного суспільства чи соціальної групи. Виділяють понад 50 сексуальних девіацій (зокрема, транссексуальність, асексуальність, мазохізм, садизм, педофілія, фетишизм, нарцисизм тощо).

ДЕЙТИНГ (побачення) - заздалегідь обумовлена зустріч закоханих, сексуальних партнерів. Дейтинг-онлайн, спід-дейтинг (швидкі побачення), бліц-знайомства - деякі прояви сучасних побачень.

ДЕТУМЕСЦЕНЦІЯ - припинення або зниження ерекції (припухлості тканин) після еякуляції та оргазму, повернення до первинного стану.

ДЕФЕМІНІЗАЦІЯ - процес подолання хлопчиками жіночих рис характеру й поведінки.

ДЕФЛОРАЦІЯ - порушення цілісності дівочої пліви.

ДИСГАМІЯ - дисгармонія статевих стосунків, за якої аноргазмія у жінки спричиняється невідповідністю статевої активності партнера її діапазону прийнятності.

ДИСГЕНІТАЛІЗМ - загальна назва порушень розвитку статевих органів, за яких вони мають надмірно великі або малі розміри.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ЗОВНІШНІСТЮ (лукізм) - позначення позитивних стереотипів, забобонів, вибору поведінки щодо фізично привабливих людей, а також до тих, чия зовнішність відповідає культурно-соціальним уявленням і нормам того чи іншого суспільства.

ДИСПАРЕУНІЯ - загальна назва статевих розладів у жінок (порушення сексуального почуття і сексуальних реакцій). У розвитку диспареунії значущу роль - індивідуальні особливості особистості (зокрема і певна настанова на невдачу, очікування щодо неможливості

відчути оргазм з конкретним партнером), конституція тіла, спадкова схильність, вплив оточення. В окремих випадках диспареунію викликають больові статеві акти внаслідок інфекцій, запальних і дегенеративних змін, аномалій, травм внутрішніх або зовнішніх статевих органів. Як у жінки, так і у чоловіка, диспареунії сприяють відсутність почуття любові й довіри до партнера / партнерки, наявність різних соматичних захворювань і невротичних розладів. Певне значення мають почуття страху перед небажаною вагітністю.

ДИСТРЕС СЕКСУАЛЬНИЙ – стан, для якого характерна втома, дратівливість, втрата сексуального бажання, сексуального потягу до партнера, а також і певні індивідуальні особливості.

ДІАПАЗОН ПРИЙНЯТНОСТІ – сукупність форм сексуальної поведінки при інтимній близькості, що не викликає у партнерів негативної емоційної реакції та розцінюється ними як прийнятні. Йдеться про всі різновиди пестоців, їхні форми і прийнятність їхнього впливу на певні ерогенні зони перед статевим актом, у процесі й під час спаду статевого збудження, позиції в статевому акті, використання сексуальних іграшок. Все, що перевищує межі уявлень одного з партнерів, переживається ним як щось потворне, ганебне, аморальне, як таке, що відхиляється від сексуальної норми. У кожної людини діапазон прийнятності різний, а лише за їхнього врівноваження у статевих партнерів досягаються умови для формування сексуальної гармонії. Зрівняння діапазону прийнятності відбувається найчастіше за рахунок розширення його у жінки. Якщо ж вона активно чинить опір цьому процесу (що зустрічається у шлюбі з нелюбом або за надмірно суворого виховання), то у чоловіка може накопичуватися почуття незадоволення статевим життям і знижуватися статевий потяг до цієї жінки. Діапазон прийнятності розширюється (бажано, щоб це відбувалося повільно й поступово) в міру поглиблення довірчих взаємин у сексуальних партнерів.

ДОНЖУАНСТВО – нестримна й нескромна гонитва за звабленням і спокушанням жінок, різновид чоловічого проміскуїтету.

ДОНОВАНОЗ (венерична гранулема, п'яте венеричне захворювання, донованоз Брока) – інфекційне (венеричне) повільно прогресуюче захворювання, що передається статевим (рідше побутовим) шляхом (тільки донована), за котрого з'являються язви, що кровоточать, в області геніталій.

ДОНОГЕННЕ (маритогенне) ЗАПЛІДНЕННЯ – штучне запліднення спермою донора.

ДУАЛЬНІ СТОСУНКИ – стосунки гармонійного психологічного взаємодоповнення, що супроводжуються добровільним поділом і прийняттям обов'язків соціальними агентами.

ЕВОЛЮЦІЯ – процес історичних змін видів та усієї біосфери. Головною причиною еволюції є природній відбір – переважне (ймовірно) збереження та відтворення організмів, що більшою мірою відповідають своєму способу життя у характерних для них умовах.

ЕГАЛІТАРНА СІМ'Я – сім'я, заснована на демократичних стосунках, добровільної паритетності чоловіка й жінки, стосунках партнерства. Зазвичай це двокар'єрна сім'я (тобто, і чоловік, і жінка активно прагнуть реалізувати себе в професії).

ЕДИПІВ КОМПЛЕКС – одне з основних понять класичного психоаналізу З. Фрейда. Воно описує стосунки, потяги й почуття, які з'являються у дитини під час входження у фалічну стадію психо-сексуального розвитку у віці від 3 до 5 років. Фаза характеризується закріпленням впливу триангуляції (етапу, що розпочався на попередній анальній фазі – входження батька до діади стосунків «матір – дитина»). Сам комплекс полягає у скеруванні ніжних, любовних і примітивно еротичних почуттів сина до матері в поєднанні з агресивними, конкурентними почуттями, які спрямовуються на батькову постать, місце якого прагне зайняти дитина у стосунках. Відповідно дівчата відчують потяг до батька й агресію до матері (комплекс Електри), але ця ситуація ускладнюється амбівалентністю, позаяк до трирічного віку вся любов дівчинки скеровувалася на постать матері. Часто термін «комплекс Едипа» застосовується щодо позначення і чоловічої, і жіночої ситуації.

ЕКСПІЦІОНІЗМ – форма сексуальної перверсії, що передбачає періодичну чи сталу схильність до демонстрації власних статевих органів незнайомим людям (зазвичай особам протилежної статі) або в громадських місцях без пропозиції та без намірів фізичного контакту.

ЕКСТРЕННА (посткоїтальна) КОНТРАЦЕПЦІЯ – протизаплідні засоби або заходи, що дозволяють уникнути небажаної вагітності після незахищеного статевого акту (протягом найближчих 72 годин). Препарати екстренної контрацепції не можуть перервати підтверджену вагітність або завдати шкоди ембріону, який розвивається.

ЕКСЦЕС СЕКСУАЛЬНИЙ – повторні статеві акти упродовж доби, кожен з яких є завершеним (закінчується еякуляцією).

ЕКТОПІЯ ЕРОГЕННИХ ЗОН – їхнє вимикання, відсутність певної ерогенної зони.

ЕМОЦІЙНЕ НАСИЛЬСТВО – применшення значущості, приниження або руйнування почуття власної цінності / самоповаги людини.

ЕМПАТІЯ СЕКСУАЛЬНА – розуміння того, чого хоче партнер або партнерка щодо сексуальної близькості (їдеться передусім про емоційний план, емоційні переживання).

ЕНДОТЕЛІАЛЬНА ДИСФУНКЦІЯ – один з провідних периферійних механізмів зниження потенції за серцево-судинних тощо хвороб, що супроводжуються еректильною дисфункцією.

ЕРЕКТИЛЬНА ДИСФУНКЦІЯ (імпотенція) – нездатність чоловіка підтримувати ерекцію, достатню для задоволення сексуальної активності. Залежно від причин класифікують: *органічну* (виникає внаслідок артеріальних або венозних, гормональних і кавернозних порушень); *психогенну* (обумовлена впливом психологічних чинників і частіше зустрічається серед молодих чоловіків); *змішану* (органопсихогенну) – викликається поєднанням вищезгаданих чинників.

ЕРЕКЦІЯ ЧОЛОВІЧА – реакція, що має важливе фізіологічне значення та є нормальним явищем для чоловіків різного віку. Виділяють такі типи чоловічої ерекції: 1) *рефлексогенна ерекція* – реакція на безпосередній вплив на нервові закінчення ерогенних зон (наприклад, відповідь на пряму стимуляцію статевого органу); 2) *психогенна* – реакція, що виникає внаслідок фантазій чи аудіовізуальної стимуляції або при подразненні рецепторів периферійної анатоμο-фізіологічної системи, що приводять нервові центри головного мозку до стану збудження; 3) *спонтанна* – мимовільна ерекція (її називають також нічною або ранковою), виникнення якої не пов'язано з жодним типом подразнення сексуального характеру.

ЕРГОНОМІКА СТАТЕВОГО АКТУ – вивчення енергетичних затрат чоловіка й жінки за сексуальної активності.

ЕРОГЕННІ ЗОНИ – ділянки шкірного покриву або слизових оболонок, подразнення яких викликає статеве збудження (також до них відносяться органи зору, слуху, нюху, дотику й смаку).

Ерогенні зони поділяють на *первинні* (провідні), в яких сконцентровано найбільше нервових закінчень і *вторинні* – інші ділянки тіла, які мають середню силу здатності викликати збудження (останні стають сексуально чутливими у процесі навчання та внаслідок набуття досвіду). Провідні ерогенні зони – геніталії, сідниці, анус, промежина, груди, внутрішня поверхня стегон, спина, пахови, пупок, шия, вуха, рот; вторинні – решта частин тіла.

Розрізняють також *генітальні* та *позагенітальні* ерогенні зони; ерогенні зони, вплив на які створює тільки *емоційно-еротичний фон близькості*; ерогенні зони, вплив на які спричиняє *оргазм*.

Реактивність кожної ерогенної зони непостійна й залежить від особливостей впливу партнера / -ки на неї, самопочуття, емоційного стану, фази менструального циклу у жінок.

ЕРОТИКА – зображення оголеного тіла, а також геніталій (якщо кількість таких зображень не перевищує 20% від загальної кількості зображень і 50% від площі кадру або всього зображення). Еротика подекуди здатна збуджувати сильніше, ніж порнографія.

ЕРОТИЧНИЙ КАПІТАЛ (сексуальний капітал, статевий капітал) – соціальна цінність, яку отримує людина чи соціальна група внаслідок своєї сексуальної привабливості. Має здатність конвертуватися і може використовуватися для придбання інших видів капіталу, зокрема соціального та економічного.

Термін «еротичний капітал» вперше було використано британською соціологинєю Кетрін Хакім (початок 2000-х рр.), спираючись на концепції П'єра Бурдьє про економічний, культурний і соціальний капітали.

До складу сексуального капіталу входить: краса, сексуальна привабливість, соціальна привабливість, активність і енергія, презентування, сексуальність.

ЕРОТИЧНИЙ МАСАЖ – практика, яка використовується як в якості прелюдії до статевого акту, так і в профілактичних цілях при функціональних розладах статевої сфери. За такого виду масажу найчастіше використовують прийоми погладження, розтирання, розминання, вібрації.

«ЕРОТИЧНИЙ ПЕРЕНОС» – особлива форма трансферу, коли почуття легкої закоханості до терапевта можна порівняти із закоханістю учня до свого наставника.

ЕРОТИЧНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ – норми сексуальної поведінки, що співвідносяться з особливостями культури й життя українців. Так, серед основних рис українських еротичних традицій виділяють: ритуалістичність (соромітницькі пісні на свята), іронічність, евфемістичність, доброзичливість.

Шлюб на добровільних засадах, природність сексуальності, чуттєвість у стосунках тощо часто стають індикаторами в описі психотипу українців з точки зору сексології.

ЕРОТОФОБИЯ – складова синдрому тривожного очікування сексуальної невдачі.

ЕУПАРЕУНІЯ – одночасне настання оргазму в обох сексуальних партнерів. Йдеться про умови ідеальної сексуальної гармонії партнерів (що в реальності далеко не завжди має місце).

ЖАНТИЛЬНИЙ – кокетливий, манірний.

ЖІНОЧА СТАТУРА (типи) – тип конституції тіла жінки, з вивчення якого розпочинають загальне об'єктивне обстеження. Йдеться про пропорції та особливості частин тіла, а також особливості розвитку кісткової жирової й м'язової тканин.

Виділяють такі типи жіночої статури: нормальний, інфантильний, гіперстенічний (пікнічний), астенічний, інтерсексуальний.

Між вищезазначеними основними конституціональними типами існують перехідні варіанти, яким властиві комбінації окремих ознак, притаманних різним типам статури.

«**ЖІНОЧЕ КУПЕ**» – на маршрутах далекого сполучення це купе лише для жінок з умовами, що допомагають їм почувати себе комфортніше й безпечніше. Передбачається, що в Україні до таких купе будуть допускати жінок, трансжінок і матерів з дітьми до 6 років будь-якої статі.

ЖІНОЧИЙ КОПУЛЯТИВНИЙ ЦИКЛ – це процес, що передбачає певну послідовність: 1) стан нейрогуморальної готовності; 2) психічна стадія – виникнення усвідомлення статевої близькості та прийняття рішення; 3) сенсорна стадія (інтенсифікація інтимних пестощів); 4) секреторна (любрикаційна) стадія – настання любрикації; 5) стадія оргазму (інтроїтус); 6) резидуальна стадія (оргазм). На рисунку – типова крива копулятивного циклу жінки (рис. 1).

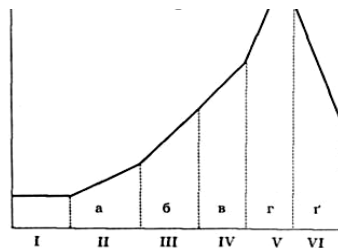

Рис. 1. Типова крива копулятивного циклу жінки

ЖІНОЧНІСТЬ (жіночість, фемінність) – модель поведінки та сукупність якостей жіночого гендера (йдеться про чутливість, ніжність, вірність, співчуття, турботливість). Визначається соціальним, культурним, етнічним і віковим особливостями середовищами.

ЗАВДАННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ (СТАТЕВОЇ) АКТИВНОСТІ: релаксація (вивільнення статевого напруження), прокреація (дітонародження), рекреації (чуттєва насолода), пізнання (задоволення допитливості), комунікація (досягнення єдності між партнерами), сексуальне самоствердження (перевірка себе або доказ іншим власної сексуальної привабливості), досягнення позасексуального самоствердження (шлюб за розрахунком, підвищення соціального статусу тощо), проведення ритуалу, компенсація форм діяльності, котрих не вистачає, творення (еротичне мистецтво та література) тощо.

ЗАКОХАНІСТЬ – емоційне переживання, потяг до об'єкта сексуального вибору, що часто змінюється (зазвичай швидко виникає, досягає рівня насиченості, а також швидко згасає порівняно з коханням).

ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД СЕКСУ – розлад, коли статеве життя (гіперсексуальне бажання) заважає людині займатися звичними справами (працювати або вчитися, зустрічатися з рідними та друзями, спати, їсти, гуляти тощо). Сексуально залежна людина не може контролювати свою поведінку навіть у разі невідворотності негативних наслідків. Часто такі люди використовують секс як один із способів втечі від емоційних та психологічних проблем.

У сексуально залежних людей секс не є активністю серед інших значущих активностей в житті, а є домінуючою, ключовою (навіть, якщо сексуальна активність є недоречною або ризикованою).

ЗАЛОЗА СКИНА (точка U) – жіноча передміхурова залоза; залозиста тканина, що з'єднує вагінальний і сечовипускний канал. Вона виконує важливу функцію – виділяє рідину, схожу з чоловічим еякулятом, при вагінальному оргазмі (єдина відмінність у складі рідини – відсутність сперматозоїдів). У медицині при її запаленні ведуть мову про скінеїт (або жіночий простатит).

ЗАТРИМКА ЕЯКУЛЯЦІЇ (стан ДЕ) – стан, коли чоловікові потрібен надзвичайно тривалий час для еякуляції під час сексуальної активності. Йдеться про постійну, надокучливу нездатність досягти еякуляції або надмірну (вроджена ДЕ), або збільшену (набута ДЕ) затримку еякуляції, незважаючи на адекватну сексуальну стимуляцію та бажання еякулювати (Американська урологічна асоціація).

ЗГВАЛТУВАННЯ – вагінальне, анальне або оральне проникнення сексуального характеру в тіло іншої людини будь-якою частиною тіла або предметом без згоди людини, із застосуванням сили, примусу або користуючись вразливістю жертви.

Секс без активної згоди – згвалтування. Основними критеріями згоди є: однозначне «так», активна фізична участь, рівність партнерів, можливість скасування.

ЗОНА ГРЕФЕНБЕРГА (зона G, зона S) – зона першого порядку. Термін «точка G» було введено F. Addiego на згадку про відкриття Е. Грефенберга і згодом представлено в науково-популярному виданні *The G-sport and Other Recent Discoveries about Human Sexuality*. Визначення зони G у вигляді точки є помилковим саме тому, що звужує цю ерогенну зону з усієї ділянки піхви, яка межує з уретрою, до плями або точки (K. Stifter).

Це частина на передній стінці піхви (вагіни), розмір якого у деяких жінок збільшується за статевого збудження та подразнення якого гіпотетично пов'язано з жіночим оргазмом.

ІГРОВА РОЛЬОВА ВИРАЖЕНА ВІКТИМНІСТЬ – свідомий, прагматичний вибір ролі «жертви» у стосунках з іншими людьми.

ІМБІЛДИНГ (ім – інтимні м'язи) – тренажерна методика розвитку тазових та інших м'язів з метою набуття природних навичок і необхідних навичок володіння ними в сексі, під час вагітності, пологів і для профілактики жіночих захворювань. Йдеться про спеціальні вправи, які передусім зміцнюють інтимні м'язи, м'язи тазового дна, живота і діафрагми. Вправи в деяких випадках можуть нашкодити, тому є обов'язковою попередня консультація з лікарем.

Імбілдинг може бути корисним для організму в наступних випадках: підвищення тонуусу матки, покращення кровообігу в ділянці вульви і піхви, профілактика геморою, стабілізація гормонального фону, профілактика стресового нетримання сечі, покращення якості оргазму, прокачування опущених стінок піхви або матки.

ІНВОЛЮЦІЙНИЙ ПЕРІОД – період (55–75 років) зниження статевої активності й ослаблення інтересу до сексуальної сфери, зниження сексуального потягу до рівня еротичного (прагнення до ніжності, пестощів, вербального, тактильного спілкування), а потім платонічного (відсутність сексуального забарвлення, фантазування, уявлення образів, що викликають симпатію, бажання бути поруч бути присутнім) стадій.

ІНДЕКС СЕЗОННОСТІ – статистичний індикатор залежності зачаття від пори року.

ІНДИВІДУАЛЬНІ СЕКСУАЛЬНІ КОМПЛЕКСИ – це уявлення особистості (як правило, емоційно негативного змісту), пов'язані зі статевими стосунками.

ІНТЕРСЕКС – коректна вербалізація людей, які є «гермафродитами».

ІНТИМНА ДРУЖБА – наявність тривалого позашлюбного зв'язку інтимного характеру при збереженні надвисокого рівня близькості та довіри в первинній парі.

ІНТИМНІСТЬ – щиросерді, найближчі, потаємні, задушевні, глибоко особисті взаємини людей, коли значуще місце посідає повна довіра без будь-яких взаємних претензій. Зазвичай йдеться про інтимні стосунки сексуального характеру, але вони також можуть бути і несексуальними (з родиною, друзями, знайомими).

ІНЦЕЛИ – слово означає «целібат проти власного бажання». Йдеться про представників онлайн-субкультури, члени якої (переважно це чоловіки орієнтовно до 30 років) не змогли знайти сексуальну партнерку й вважають себе несправедливо скривдженими сучасним світом, тому часто закликають до сексуального насилля над жінками. Вони вважають, що жінки відмовляють їм у сексі виключно через зовнішні дані, обираючи канонічних «справжніх чоловіків» високого зросту і з рел'єфними м'язами. Заразом інцели часто звинувачують представниць жіночої статі у розбещеності (а водночас самі мріють про сексуально розкріпачену партнерку).

У інцелів є власний словник. Наприклад, привабливих і недоступних дівчат вони називають Стейсі (Stacys), а гарних чоловіків – Чедами (Chads). У лексиконі інцелів також є термін Саб 8 (Sub 8) – для позначення людей зі звичайною з відносно нормальною або непривабливою зовнішністю.

Починаючи з 2018 року, ідеологію інцелів все частіше описують як терористичну загрозу.

Інь і Ян – принцип поділу жіночого та чоловічого начала (у стародавньокитайській філософії та медицині). Ян – сила неба, позитивний, чоловічий принцип. Інь – сила землі, негативний, жіночий принцип.

КАМАСУТРА – давньоіндійське керівництво з сексології (твір Малланаги Ватсьяяни).

КАМІНГ-АУТ – добровільне й свідоме розголошення людиною інформації про свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність.

КАРТА ЕРОГЕННИХ ЗОН – умовно шаблонні або індивідуальні місця, подразнення яких дозволяє відчувати задоволення й насолоду. Виділяють мапу еrogenних зон жінок і чоловіків.

КВІР – особи, які не відповідають гендерним нормам чи уявленням про сексуальність.

КЕГЕЛЯ ВПРАВИ – комплекс, що зміцнює м'язи тазового дна, а також допомагає у профілактиці захворювань сечостатевої системи, прямої кишки, регуляції статевої функції. Щодо них є і певні протипоказання та обмеження.

КЕРХЕРА СИНДРОМ – прояв у вигляді поступового зростання у сексуально незадоволених жінок різних психосоматичних розладів: збудження, дратівливості, надмірного виділення білі.

КІБЕРГРУМІНГ (онлайнгрумінг) – встановлення дорослими дружніх стосунків з неповнолітніми через інтернет для шкідливого впливу на них. Йдеться про маніпулятивні дії, спрямовані на завоювання довіри дитини або дорослого, що опікується нею, для отримання інтимних фото / відео.

КІБЕРДОМАГАННЯ (КІБЕРХАРАСМЕНТ) – домагання через електронну пошту, смс- чи онлайн- повідомлення або в Інтернеті. Може набувати різних форм: небажані електронні листи, смс- або онлайн-повідомлення значущо виразного сексуального характеру; аморальні або образливі залицяння в соціальних мережах або в чатах; погрози фізичного та / або сексуального насильства, що надійшли на електронну пошту, в смс- або онлайн-повідомленнях; приниження, образи, погрози щодо ідентичності (статі) особистості та іншого (зокрема сексуальної орієнтації, особливих потреб).

КІБЕРСЕКС (інтернет-секс) – вид віртуального сексу. Найпростіша форма – мастурбація перед монітором комп'ютера, де збудження приходить від споглядання еротичних / порнографічних образів у поєднанні з інтерактивним спілкуванням через інтернет на тему сексу.

КІБЕРСЕСУАЛЬНА ЗАЛЕЖНІСТЬ – вид інтернет-залежності, що характеризується компульсивністю та передбачає задоволення сексуальної потреби з використанням інтернет-ресурсів. Основні форми прояву кіберсексуальної залежності: спілкування в чатах на сексуальну тематику, що викликає збудження; еротичні дії перед веб-камерою, які передбачають зняття сексуального напруження обох партнерів; відвідування порносайтів з метою отримання сексуального задоволення; комп'ютерні ігри еротичного й сексуального змісту. Специфіка кіберсексуальної залежності полягає в тому, що для задоволення біологічних потреб обирається не реальний, а віртуальний партнер, а зарозом стосунки в повсякденному житті знецінюються, відходять на другий план, а потім взагалі витісняються.

КІНК у людській сексуальності – використання нетрадиційних сексуальних практик, концепцій або фантазій. Це розмовний термін для позначення ненормативної сексуальної поведінки.

У ХХІ столітті термін «кінк» разом із виразами на кшталт БДСМ, шкіра та фетиш став використовуватися частіше, ніж термін парафілія.

Особливість кінк-культури – відчуття свободи.

КЛІРИНГ ШЛЮБНИЙ – підбір оптимального партнера для шлюбу.

КЛЯЙНФЕЛЬТЕРА СИНДРОМ – вроджене генетичне захворювання в осіб чоловічої статі, зумовлене наявністю в чоловічому каріотипі додаткової статевої Х-хромосоми (однієї або кількох).

КОГАБІТАЦІЙНА ПАРА – неформальні стосунки у діаді (жінки і чоловіка), за яких мають місце усвідомлена безшлюбність і необов'язковість народження дітей.

КОЇТУС ПЕРЕРВАНИЙ – статевий акт, за якого чоловік, який відчуває наближення заключної нервової розрядки (оргазму), для попередження вагітності виймає статевий член з піхви, щоб сперма не потрапила до статевих шляхів жінки.

КОЇТУС ПРОЛОНГОВАНИЙ – статевий акт, що довільно затягується з метою продовжити задоволення.

«КОЛЕСО (коло) ЗГОДИ» – концепція балансу взаємин (розробка американської сексологині Бетті Мартін), заснована на балансі «брати – давати». Собою являє коло, поділене на чотири сектори (квадранти), що відображають дві динаміки та чотири ролі, з'єднані попарно: «служити – приймати» (лівий верхній і правий нижній квадранти) і «брати – дозволяти» (правий верхній і лівий нижній квадранти). Обидва партнери отримують задоволення від взаємодії, якщо у кожній з ролей вони не відчують примусу. В іншому разі кожна з ролей стає «тіньовою»: «служіння» може перейти в «рятування» і «рабство», «прийняття» – у «паразиткування», «дозвіл» – у «терплячість» і «жертвність», а роль «брати» перетворюється на вектор насильства.

КОМПЛЕКС ЕЛЕКТРИ – поняття психоаналізу, комплекс, що проявляється у дівчат в їхніх взаєминах із батьком і матір'ю (йдеться про надмірну прихильність дочки до батька, а разом і вороже ставлення до матері).

КОМПЛІМЕНТАРНИЙ ШЛЮБ – такий взаємодоповнюючий союз, за якого кожен із подружжя посідає таке положення, яке він мав по відношенню до братів або сестер у батьківській сім'ї.

КОНКУБІНАТ – у римському праві йшлося про фактичне співжиття чоловіка і жінки. Наразі – це тривале безшлюбне співжиття чоловіка і неодруженої жінки.

КОНСТИТУЦІЯ СТАТЕВА – сукупність біологічних властивостей (особливостей) організму, що склалася під впливом спадкових чинників і умов розвитку, та така, що визначає рівень статевої потреби, межу статевої активності та супротиву шкідливим впливам на статеву сферу.

КОНСУМАЦІЯ – ритуал, форма спілкування. Традиційно вживається щодо позначення однієї зі складових шлюбу: здійснення шлюбних взаємин (або статевого акту).

КОНТРАЦЕПТИВИ – речовина або пристрій, що запобігає вагітності: засіб контрацепції. Контрацептиви мають різну ефективність (вимірюється індексом Перля), залежно від сумлінності дотримання правил використання та механізмів їхньої дії: *хірургічне перекриття* репродуктивних каналів, якими рухаються гамети (стерилізація – найефективніший з методів: за чоловічої (вазектомії) блокуються сім'явивідні протоки, за жіночої – фаллопієві труби), і статеві клітини не можуть зустрітися; *механічне перекриття* спермі шляху до шийки матки (презервативи, діафрагми, ковпачки, контрацептивні губки), вставлені вагінально, затримують еякулят, не даючи йому потрапити до шийки; *гормональний* (імплантати,

комбіновані оральні контрацептиви, трансдермальні пластирі, чоловічі гормональні контрацептиви); *комбінований* (внутрішньоматкові спіралі залежно від складу (нейтральні, мідні чи гормональні) перешкоджають руху яйцеклітини, не дають їй прикріпитися до стінки матки чи роблять слиз надто густим для просування сперматозоїдів; *уникнення коїтусу* у фазу менструального циклу, коли яйцеклітина незріла (цервікальний метод, метод базальної температури тощо); *статевий акт у час, коли жінка фізіологічно неплідна* (метод лактаційної аменореї, менопауза); заміна пенісо-вагінального сексу *іншими сексуальними практиками, або ж утримання*.

КОНТРЕКТАЦІЯ – потреба у дотиках до шкіри як акті невербальної комунікації. У сексології – сексуальні погладження, пестоці.

КОНФУЦІАНСТВО – давня релігійна система, відповідно до якої доля людини визначається небом, де секс – не гріх, а особиста справа кожного. В конфуціанстві осуджується мастурбація, нагота, нівелюється роль почуттів, але високо цінується добродесний шлюб і сім'я.

КОПУЛЯТИВНИЙ ЦИКЛ – увесь комплекс проявів, що спостерігаються у людини в процесі інтимної близькості.

КОХАННЯ – біологічно це певна послідовність викидів у мозок різних речовин: переважно гормонів задоволення та заохочення (ідеться про дофамін, окситоцин, вазопресин тощо). Ці речовини виробляються з різною інтенсивністю на конкретних етапах інтимних стосунків. Психологічно це представлено почуттями, що виражають глибоку прихильність та відображають сильні й позитивні емоційно-психічні стани (діапазон досить значний: від любові до їжі до любові до матері, кохання між подружжям). У цілому феномен кохання наповнюється змістом «дбати, доглядати». Щодо увиразнення специфіки між коханням і любов'ю, то можна, наприклад, відмітити: перше має тілесний і пристрасний контекст, друге – може й не мати контексту пристрасності.

КРИЗА МАСКУЛІННОСТІ – це нездатність чоловіків відповідати суспільним очкуванням щодо них, що часто результує у так звані деструктивні суспільні практики – самогубство, ризиковану поведінку, погане здоров'я, алко- і наркозалежність тощо.

КРОС-ДРЕСІНГ – носіння одягу, що характерне для представника /-ниці іншої статі (навіть до спідньої білизни).

КУЛІДЖА ФЕНОМЕН – у багатьох видів тварин більш швидке відновлення потенції самця при контакті з новою самкою (порівняно з попередньою вона видається привабливішою). Термін утворився завдяки анекдоту про відвідування птахоферми президентом Калвіном Куліджем та його дружиною.

КУННІЛІНГУС (кумбітмака, ламбітус) – оральна стимуляція жіночих геніталій.

КУПЕРА ЗАЛОЗИ (цибулинно-уретральні залози) – парний залозистий орган, розташований в товщі сечостатевої діафрагми над цибулиною губчастого тіла статевого члена-гомолог бартолінових залоз. Секрет залоз – безбарвна прозора без запаху слиз з лужною реакцією, що виділяється в уретру при статевому збудженні за рахунок скорочення м'язів промежини. При проходженні через уретру секрет нейтралізує кислу реакцію, що залишилася в ній від сечі та, виділяючись із зовнішнього отвору сечовипускного каналу, полегшує введення статевого члена до піхви. З віком відзначається гіпотрофія цих залоз. Запалення залози Купера (куперит) виникає найчастіше при гонорейних і негонорейних уретритах.

КУРТУАЗНЕ КОХАННЯ – «витончене, чемне» кохання (часто між заміжною дамою вищого класу і неодруженого юнака у Середньовіччі).

КУРЦРОКА-МІЛЛЕРА ПРОБА – проба на імунну сумісність сперми та шийкового слизу жінки.

ЛАКТАЦІЯ (у жінки) – утворення й накопичення молока в молочних залозах й періодичне його виділення при смоктанні. Лактація починається з 2–3 дня післяпологового періоду. Це складний нейроендокринний процес, пов'язаний із перебудовою фізіологічних і біохімічних процесів усього організму після пологів. Виділення секретованого жіночого молока відбувається у дві фази. Перша пов'язана з подразненням рецепторів молочної залози під час акту смоктання, передаванням від них імпульсів до центральної нервової системи і знову до молочної залози. Внаслідок цього сфінктер соска розслаблюється й активізуються гладкі м'язи великих протоків, що сприяє виведенню з них молока. У другій фазі важливу роль відіграє гормон окситоцин, який посилено виділяється гіпофізом при смоктанні; нейроендокринна рефлекторна дуга закінчується в гігантоклітинних нейронах паравентиккулярних ядер гіпоталамуса, які виробляють окситоцин. При надходженні до залози окситоцин сприяє скороченню міоепітеліальних клітин, які в молочній залозі розташовані навколо альвеол. При скороченні гладком'язового компонента міоепітеліальних клітин альвеоли стискаються, і молоко під тиском витісняється в молочні синуси або із соска. До кінця першого тижня після пологів відбувається остаточне закріплення й формування рефлексу виділення молока. Протягом перших днів лактації виділяється так зване молозиво, а в наступний період лактації – грудне молоко. Кількість грудного молока поступово збільшується, досягаючи максимальних величини до 8–9-го тижня, і залишається, як правило, стабільною (до 1–1,5 л / добу). Вироблення молока в післяпологовий період стимулює пролактин, що діє синергійно з інсуліном і кортизолом.

Л'АМУР КРУАЗЕ («69») – перехресний орогенітальний контакт, французьке кохання.

ЛАТЕНТНИЙ СЕКСУАЛЬНИЙ ПЕРІОД ДИТИНСТВА – стадія дитячого психосексуального розвитку (починається орієнтовно у віці 5–6 років і завершується з початком пубертату), коли лібідо (сексуальна енергія) умовно призупиняється й лишається у прихованому стані.

«ЛИПКА ПІДЛОГА» – термін-метафора, який означає те, що жінки порівняно з чоловіками довше затримуються на первинних (нижчих) позиціях у службовій ієрархії. Швидкий кар'єрний старт чоловіків у результаті забезпечує їм формування необхідного професійного й управлінського досвіду (а тому вони і займають вищі посади).

ЛІБЕРТИНІЗМ (лібертинаж) – назва нігілістичної філософії, що заперечує прийняті в суспільстві норми (передусім моральні). Лібертини (лібертени) – так називали в ХVІІ–ХVІІІ ст. прихильників вільної гедоністичної моралі. Нині лібертинізм асоціюється з садомазохізмом, нігілізмом, коханням без обмежень і свінгом.

ЛІБІДО (статевий потяг, статеве бажання, статеве ваблення) – одне з основних понять психоаналізу, розроблених З. Фройдом для опису різних проявів сексуальності. Йдеться передусім про певну специфічну енергію, що лежить в основі статевого потягу.

Одним із провідних гормонів репродуктивної системи людини, що детермінує інтерес до сексу, а також рівень лібідо – гонадоліберин.

ЛІМЕРЕНТНІСТЬ – стан гострої емоційної нестійкості у стосунках закоханих з флуктуацією між почуттям визнання й взаємності, що викликають блаженство ейфорії, та болісною невпевненістю й ревностями, породжуючи нестійкість стосунків, чергування сварок і примирень (Д. Теннов). Лімерентність не є виключно сексуальною.

ЛЮБОВ ЕРОТИЧНА – любов психофізичного плану до людини, прагнення повного злиття з нею й народження нащадків.

ЛЮБОВ ПЛАТОНІЧНА – це стан інтенсивного прагнення бути поруч з іншою людиною (закоханість, захоплення). Дружня любов порівняно з еротичною менш інтенсивна. Вона поєднує в собі прихильність, відданість та інтимність, не обов'язково включаючи інтенсивне сексуальне бажання.

МАНІХЕЙСТВО – релігійна течія, що виникла на Близьньому Сході у III ст., характеризується ворожим ставленням до тіла, а також до сексу. Засновник – перс Мані.

МАСКУЛІННІСТЬ – комплекс характерних особливостей, що традиційно приписують чоловікам (як представникам чоловічого гендера), наприклад, це сила, жорстокість, влада, мужність, агресія, беземоційність тощо.

МАТЕМАТИЧНА ФОРМУЛА ЧОЛОВІЧОГО ОРГАЗМУ – формула, що демонструє найкращий спосіб досягнення оргазму у чоловіків (математики зосередилися на чоловічому оргазмі, позаяк він менш складний, ніж жіночий). Під керівництвом українки, докторки математичних наук Юлії Киричко вчені британського університету Сассекса розробили модель, що встановлює ідеальне поєднання фізичного збудження та розумової стимуляції для досягнення сексуальної кульмінації (на основі робіт В. Мастерса і В. Джонсон). Вдалося визначити, що занадто сильна розумова (психологічна) стимуляція на ранній стадії процесу може призвести до відсутності оргазму.

МАТКА (матріс) – порожній м'язовий статевий орган жінки, у формі плескатої груші, що складається з м'язової тканини (йдеться про міометрій), внутрішньої слизової оболонки (ендометрій), та зовнішнього прошарку (периметрій). Вона підтримується у тазовій порожнині кількома зв'язками і виконує менструальну та дітородну функції: в ній виношується плід. Матка здатна зменшуватися й збільшуватися в розмірах, зміщуватися назад і вперед, кут нахилу матки щодо піхви різний.

МАТРІМАНІЯ – прославляння шлюбу й особливо культурна одержимість весіллями.

МЕДОВИЙ МІСЯЦЬ – умовна назва першого місяця після укладання шлюбу і весілля. Це період максимальної ніжності й любові, «притирання» характерів, звання одне до одного, закладання основ гармонійних статевої взаємин (час максимальної активності статевого життя), створення нового укладу життя й зміни взаємин із батьками й друзями. Його тривалість не обов'язково обмежена місяцем.

МЕНАРХЕ – настання першої менструації у дівчинки (орієнтовно це віковий діапазон від 11 до 16 років). На цей процес впливає безліч чинників: генетика, етнічне походження, раціон харчування тощо.

МЕНЕДЖЕРА СИНДРОМ – прояв астенії, погіршення сну й потенції у чоловіків середнього віку, які зайняті адміністративною роботою і постійно відчують емоційне перевантаження.

МЕНОПАУЗА (КЛІМАКС) – один з природніх етапів життєвого циклу жінки, коли змінюється гормональний баланс: зменшується, а потім взагалі припиняється, можливість завагітніти, припиняються менструації. Це не хвороба, а фізіологічна перебудова організму. Цей період може тривати кілька років і умовно складається з трьох етапів: перименопауза (коли змінюється менструальний цикл за тривалістю й об'ємом втрати крові); менопауза (час останньої природньої кровотечі – менструації; в середньому це вік 45–55 років); постменопауза (період, коли у жінки не було кровотечі протягом року після менопаузи, поступово переходячи в період репродуктивного старіння). Біля у 1 % жінок менопауза настає до 40 років (передчасна менопауза). У середньому у жінок у віці 51 рік менструальні періоди припиняються.

Відсутність менструального циклу у нормі відмічають у період вагітності, в осіб жіночої статі до підліткового й літнього віку (фізіологічна аменорея).

МЕНСПРЕДІНГ – звичка у чоловіків сидіти, широко розставивши ноги у суспільному транспорті, займаючи сусідні місця. Може зустрічатися термін і «транспортний мачизм».

МЕХАНОЕРОТИКА – використання різних предметів або спеціальних засобів для посилення гостроти відчуттів оргазму, а також для лікування сексуальних розладів.

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ СЕКСУ – 30 листопада (з 2007 року).

МІЗАНДРІЯ – ненависть до чоловіків, комплекс негативних кліше щодо них. Може проявлятися в якості негативного ставлення до всіх чоловіків взагалі або лише до певних психологічних або фізичних маскуліних ознак, які в різній мірі проявляються у різних чоловіків.

МІЗОГНІЯ – ненависть щодо жінок, жінконенависництво. Поведінка, характерна для деяких чоловіків і жінок, що виражається в ненависті й зверхньому ставленні до представників жіночої статі. Може проявлятися в негативному ставленні як до всіх жінок взагалі, так і лише до певних психологічних або фізичних фемінних ознак, котрі в різній мірі проявляються у різних жінок.

МІЗОФІЛІЯ – відраза до задоволення.

МІН БОГ – єгипетський бог, який має ерегований пеніс, «це творець людей».

МІОТОНІЧНИЙ ОРГАЗМ (коргазм) – задоволення, спосіб сексуальної розрядки, що досягається деякими жінками під час занять спортом, їзди на велосипеді або за схрещування ніг, коли стимулюється вульва та внаслідок напруження тазових м'язів.

Часто має місце в період статевого дозрівання, під час стресів.

Частіше трапляється у жінок, у чоловіків – дуже рідко. Може не повторюватися, а може закріпитися як вид мастурбації.

МІСІОНЕРСЬКА ПОЗА (класична поза) – поза у статевому акті, коли жінка лежить на спині, ледь розсунувши ноги, а чоловік вгорі.

«МІСТ» ТЕХНІКА – секологічна практика (авторка – Хелен Каплан), суть якого полягає в навчанні переносити відчуття від стимуляції клітора (кліторальні) до вагіни (вагінальні).

МІФ ПАНДОРИ – за міфом, жінка є джерелом усіх людських нещасть.

МОВА ЛЮБОВІ – йдеться про слова підтримки та компліменти, спільне якісне проведення часу (увага, тримання за руки, погляд в очі, спільне виконання домашніх справ), спонтанні подарунки, вчинки служіння (вміння просити, а не вимагати), фізичні дотики (тримання за руки, поцілунки, обійми, сексуальні контакти) (Гері Чепмен).

НАПРЯМИ СЕКСОЛОГІЇ – розділи науки, що вивчають її конкретні складові, серед яких виділяють генетичну, концептивно-контрацептивну, морфологічну, гормональну, акушерсько-гінекологічну, нейрогормональну, нейроанатомічну, нейрохімічну, фармакологічну, соціокультурну, вікову, психологію сексуальності тощо галузі сексології.

НАРАТОФІЛІЯ – розлад сексуального пріоритету, де основним сексуальним стимулом є еротичні розмови.

НАСИЛЬСТВО СЕКСУАЛЬНЕ ВНУТРІШНЬОСІМЕЙНЕ – сексуальні посягання з боку найближчих кровних родичів (батьки, брати, сестри); осіб, які замінюють батьків (усиновлювачі, опікуни, піклувальники); осіб, які виконують функції батьків (чоловік або співмешканець матері, дружина або співмешканка батька); близьких родичів (дядько, тітка, прабадьки, двоюрідні брати чи сестри), з якими дитина разом проживає або часто спілкується. Всі ці дорослі є авторитетними для дитини, вона віддана і перебуває в жорсткій залежності від них.

НАСИЛЬСТВО СЕКСУАЛЬНЕ ВУЛИЧНЕ – сексуальні посягання з боку незнайомих осіб або випадкових знайомих. Вуличний прояв сексуального насильства вирізняється раптовістю нападу, застосуванням фізичної сили чи погроз для подолання опору дитини.

НАСИЛЬСТВО СЕКСУАЛЬНЕ ІНСТИТУЦІЙНЕ – явище, характерне для закритих дитячих колективів та передбачає сексуальні посягання, які є проявами дідівщини, коли сексуальне насильство використовується для демонстрації влади й контролю, побудови ієрархічних стосунків у колективі.

НАСИЛЬСТВО СЕКСУАЛЬНЕ ПОЗАСІМЕЙНЕ – насильство, що охоплює сексуальні зловживання з боку дорослих, добре відомих дитині (наприклад, друзів сім'ї, сусідів, далеких родичів або педагогів). Позаяк ці особи знайомі дитині, вона довіряє їм і не сприймає їх як імовірне джерело небезпеки.

НЕБІНАРНА ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ – спектр гендерних ідентичностей, відмінних від бінарного чоловічого й жіночого гендера. Носіїв небінарних ідентичностей називають небінарними людьми або гендерквірами.

НЕВРОЗ ОЧІКУВАННЯ НЕВДАЧІ – розлад статевої сфери, яке відноситься до тривожно-фобічних форм неврозів. Усі страхи перед сексуальною невдачею можна розділити на три провідні категорії: страх перед самим / самою собою; страх перед партнером / -кою (частіше страх його / її осуду або суджень); страх перед коїтусом.

НЕСАМОСТІЙНІСТЬ СЕКСУАЛЬНА – схильність «застрягати» у стосунках, які позбавлені любові й тепла, що разом супроводжується неможливістю вийти з них і розлучитися з таким партнером / партнеркою. Страх самотності породжує в такої людини тривогу. Часто причиною цьому є проблеми в дитячих прив'язаностях до батька, матері, сиблінгів. Самостійно впоратися з цим людині складно.

НЕФОРМАЛЬНА СЕКСУАЛЬНА ОСВІТА Й СТАТЕВЕ ВИХОВАННЯ – освіта й виховання, які базуються на чинниках, що між собою взаємодіють (їдеться про уявлення батьків щодо власного сексуального здоров'я, профіль сім'ї, сприймання батьками інших засобів статевого виховання).

НІМФЕТКА – молода дівчина (це вік орієнтовно між 9 і 14 роками), яка цілком усвідомлює свою сексуальну «демонічну» привабливість й поводить себе відповідно.

НІМФОМАНІЯ – вид гіперсексуальності, що виражається в наднормальному статевому потязі у представниць жіночої статі. Це проявляється насамперед у підвищеній статевій активності, постійному відчутті незадоволення й потреби в зміні статевих партнерів незалежно від їхнього віку, статусу й навіть статі. Нині з цим найчастіше лікарі мають справу у разі, коли сексуальне життя жінки ґрунтується на бажанні змінити якнайбільше партнерів та коли жінка має за мету будь-яким способом досягти задоволення. Нормою для німфоманки може бути і 10–15 статевих актів на день, навіть з різними партнерами. Заразом ця поведінка не має на меті заробляння грошей у такий спосіб.

НОНКОНКОРДАНТНІСТЬ – розбіжність між реакцією тіла та внутрішнім збудженням чи бажанням. Їдеться про ситуацію, коли жінка / чоловік щиро бажає близькості й готова / -ий до дії, а фізичного відгуку немає (заразом нонконкордантність більш властива жінкам).

Нонконкордантність пов'язана з діяльністю різних частин мозку. Одна з них реагує на будь-які стимули, що прямо чи опосередковано вказують на секс, і миттєво передає сигнал тілу; інша – відповідає за свідоме мислення і перед реакцією аналізує: чи прийнятне для людини побачене і чи може воно принести задоволення. Іноді ці частини мозку працюють окремо і викликають розбіжність між емоційною складовою та рефлексами.

НОРМАЛЬНА СЕКСУАЛЬНА ПОВЕДІНКА – здорова / нормальна сексуальна поведінка, яка є приємною, добровільною й такою, що виключає почуття сорому, провини, страху й відрази. В ідеальному варіанті, сексуальна поведінка має підвищувати самооцінку особи. Нормальна сексуальна поведінка розглядається й у розрізі вікового розвитку дитини.

НОРМАЛЬНА СЕКСУАЛЬНІСТЬ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК – сукупність біологічних, психофізіологічних і емоційних реакцій, переживань і вчинків людини, пов'язаних з проявом і задоволенням статевого потягу. Сексуальність є вродженою потребою й функцією людського організму. Людина народжується з певним фізіологічним сексуальним потенціалом, надалі сексуальність формується вже в рамках індивідуального життєвого досвіду. Сексуальність людини обумовлена інтегрованою взаємодією біологічних, психічних і соціокультурних чинників.

НУКЛЕАРНА СІМ'Я – проста сім'я, що складається з батьків і дітей (без бабусь, дідусів і онуків), тобто на одній території (локально) проживають представники не більше двох поколінь. Також до класичного зразка сучасної нуклеарної сім'ї відносять такі ознаки: малодітність; неповноліття дітей; постійна зайнятість жінки поза сім'єю (двокар'єрність); індивідуалізація ролей (симетрія чоловічої й жіночої моделі поведінки) в сім'ї (в тому числі і щодо рекреації) – втрачається стереотипна функціональність сім'ї; зростання вимог до виховання й освіти, перехід від системи покарань і заохочень до системи морального оцінювання, моральної дискусії, самооцінювання та самовиправдання; часто її члени не мають внутрішньої автономії (емоційно взаємозалежні – так зване нуклеарне спілкування, за К. Бондаренко).

Нуклеарна сім'я – переважаюча, базова, проста, стандартна, соціально визнана сучасна модель сім'ї.

ОВОГЕНЕЗ – розвиток жіночої статевої клітини – яйцеклітини. Одна з форм гаметогенезу. Під час ембріонального розвитку організму гоніцити вселяються в зародок жіночої статевої гонади, і подальший розвиток жіночих статевих клітин відбувається в ній.

ОВОЦИТ (ооцит) – незріла жіноча статеві клітина в період росту й дозрівання у фолікулах яєчників (накопичує білки, жири, вуглеводи, інші речовини, відбувається подвоєння кількості ДНК), що бере участь у розмноженні. Оогенез відбувається в яєчниках у три періоди. У результаті оогенезу з ооцита утворюється одна гаплоїдна яйцеклітина з однохроматидними хромосомами й три редуційних (чи полярних) тільця. Надалі яйцеклітина бере участь у статевому процесі, а редуційні тільця відмирають.

ОКСИТОЦИН – пептидний гормон (нонапептид) задньої долі гіпофізу. Має стимулюючу дію на гладку мускулатуру матки, підвищує скоротливу активність і тонус міометрію. У малих концентраціях окситоцин збільшує й амплітуду скорочень матки, у великих концентраціях сприяє підвищенню тонусу матки, почастишанню й посиленню її скорочень. Окситоцин сприяє скороченню шийки матки перед пологами і протягом другого й третього періоду переймів. Завдяки йому виробляється молоко після пологів. Окситоцин викликає почуття задоволення, зниження тривоги й відчуття спокою поряд із партнером.

ОНАНИЗМ – те ж саме, що і мастурбація.

ОНАНИЗМ ПСИХІЧНИЙ – фантазії на сексуальні теми з переживанням оргазму без мастурбації та будь-яких інших маніпуляцій.

ОРГАЗМ – вища міра відчуття-насолюди, що виникає в момент завершення статевого акту або за інших форм сексуального задоволення.

У середньому тривалість оргазму у чоловіків близько 10-15 с (іноді й 30 с). У жінок він триваліший (близько 20 с), але в лабораторних дослідженнях зафіксовано випадки й тривалість до 2-х хвилин. Може мати місце у деяких жінок і оргазм під час пологів.

ОРГАЗМІЧНА ПЛАТФОРМА (ОРГАСТИЧНА МАНЖЕТКА) – попереднє тонічне напруження м'язів зовнішньої третини піхви, максимальне скорочення яких пов'язане з виникненням оргазму.

ОРГАСТИЧНІСТЬ – здатність переживати оргазм.

ОСОБИСТІСНА ІДЕНТИЧНІСТЬ (самоідентичність, Self-identity) – єдність і спадкоємність життєдіяльності, завдань, мотивів і смисложиттєвих настанов особистості, котра усвідомлює себе суб'єктом діяльності. Йдеться про самість індивіда, відрефлексовану в категоріях власної біографії. Вона насамперед виявляється в здатності суб'єкта підтримувати та продовжувати певний наратив, історію власного «Я», що зберігає свою холістичність, незважаючи на зміну окремих її компонентів.

ОТЕЛЛО СИНДРОМ (комплекс Отелло) – різновид ревнощів, яку розглядають як маніакальну й патологічну.

ПАНСЕКСУАЛІЗМ – гіпотеза, за якою вся зацікавленість і бажання походять від статевого інстинкту (тобто, статевий інстинкт відіграє першочергову роль у всій діяльності людини як психічній, так і фізичній). Часто пансексуалізм асоціюється з психоаналізом З. Фрейда.

ПАРАДОКС (пастка) ПРИСТРАСТІ (Д. Деліс) – дисбаланс у стосунках між партнерами, за якого один з них («підпорядкований») значно більше занурюється у стосунки, відчуває втрату контролю над партнером і сильне хвилювання з цього приводу; інший («провідник») потребує дистанціювання, більшої свободи, заразом відчуваючи провину за свою «незрілість». Причинами парадоксу пристрасті є відмінності у привабливості партнерів; відмінності в індивідуальних особливостях; дисбаланс об'єктивних обставин.

ПАРАПУБЕРТАТ – вік дитини до 6 років, період формування статевої самосвідомості й самоідентифікації.

ПАРАФІЛІЇ – термін, що позначає стани, за яких людина досягає сексуального збудження та задоволення унаслідок фантазій, сексуальних потреб і поведінки, що призводять до клінічно значущих страждань або порушень в інших важливих сферах життєдіяльності людини. Це форма психологічної залежності, що спричиняє сексуальні дисфункції (порушення ерекції або еякуляції), ускладнення або виключення сексуального контакту як взаємодії між двома людьми у разі, коли не підтверджується парафілічними фантазіями або діями. Основні критерії для визначення парафілії: 1) рецидивні, інтенсивні сексуально-збуджуючі фантазії, сексуальні спонування чи поведінка, що триває більше півроку, не до людини, а також страждання або приниження себе / партнера, дітей; 2) відчуття клінічно-значущого дискомфорту або шкоди в соціальній, професійній тощо сферах діяльності. Поширені види парафілії – педофілія, ексгібіціонізм, фетишизм, фроттеризм, сексуальні садизм і мазохізм, зоофілія, копрофілія, вуайеризм тощо.

ПАРТНЕРСЬКА НОРМА – поняття, протилежне сексуальній девіації; різновид нормативної поведінки, що враховує відмінність у статі партнерів, статеvu зрілість людини; взаємну згоду; прагнення до досягнення взаємного задоволення; не завдання шкоди своєму здоров'ю, а також здоров'ю інших людей або суспільству (Гамбурзький сексологічний інститут).

ПАТРИФОКАЛЬНІСТЬ – термін, що означає прийняту в культурі систему, в якій основна відповідальність за добробут сім'ї лежить на чоловікові.

ПАТРІАРХАТ – соціальна система маскулінного домінування над жінками (у сімейному, господарському та суспільному житті); андроцентрична організація суспільства (зафіксована нерівність і жорстка регламентація статево-рольових взаємин). Ознаки патріархату: патрилійність (походження дітей, спорідненість і успадкування визначається за лінією батька), патрилокальність (проживання дружини в сім'ї або будинку чоловіка, вибір місця проживання сім'ї чоловіком), моногамія або полігамія (багатоженство), зосередженість прав щодо розпорядження майном та економічним життям родини в руках чоловіка.

ПЕДОФІЛІЯ – розлад сексуального характеру, що має вияв сексуального потягу до дітей препубертатного або раннього пубертатного віку.

ПЕЙРОНІ ХВОРОБА – хвороба незрозумілого походження, що характеризується ущільненням в області білкової оболонки й перегордки статевого члена з утворенням вузликів або пластинок, що призводить до деформації (індурації) статевого члена під час ерекції. Може зустрічатися в будь-якому віці, але найчастіше – у віці близько 50 років.

ПЕРВИННЕ УЗАЛЕЖНЕННЯ (материнського типу) – значуще задоволення членів сім'ї (передусім йдеться про дітей) до внутрішньосімейної взаємодії, що пояснює базальну єдність індивіда зі світом, формування чуттєво-емоційних основ взаємодії з іншими людьми.

ПЕРВИННІ СТАТЕВІ ОЗНАКИ – ознаки, пов'язані з репродуктивною системою та стосуються будови статевих органів (статеві залози, сім'янники, яєчники).

ПЕРЕДМЕНСТРУАЛЬНИЙ СИНДРОМ – симптоматичний комплекс, що характеризується нервово-психічними, ендокринно-обмінними й вегетативно-судинними порушеннями, що виникають у другій фазі менструального циклу (за 7–14 днів до місячних).

ПЕРЕРВАНИЙ СТАТЕВИЙ АКТ – один з методів контрацепції, суть якого полягає у виведенні пеніса з вагіни до початку еякуляції. Не захищає від хвороб, що передаються статевим шляхом, має найнижчу контрацептивну надійність, залежить від досвіду та самоконтролю чоловіка, вимагає гігієнічних процедур, знижує якість сексуального життя. Вагітність при цьому методі можлива, позаяк сперматозоїди містяться не лише в еякуляті, а й в передеякуляті (смегмі).

ПЕРЛЯ ІНДЕКС – показник ефективності методів контрацепції. Він дорівнює числу незапланованих вагітностей протягом одного року у 100 жінок (або 10 жінок за 10 років), які використовують один метод контрацепції, і характеризує ефективність контрацептивної дії цього методу. Чим вище індекс, тим більша ймовірність вагітності (йдеться про середнє число зачаття). Так, при незахищеному коїтусі без контрацептивів індекс становить 80–85 %.

На величину індексу Перля впливають об'єктивні (недосконалість складових контрацептиву, недостатньо збалансований склад контрацептиву, недостатня кількість активної речовини для придушення овуляції) та суб'єктивні чинники (неадекватне оцінювання лікарем соціальних, культурних і психологічних особливостей пацієнтки, неправильне використання методу контрацепції, нерегулярний прийом, поява блювати після прийому контрацептиву, діарея, взаємодія з іншими ліками).

Важливо також враховувати вік пацієнтки (у жінок старшого віку вірогідність зачаття набагато нижча, ніж у молодих дівчат) і досвідченість партнерів.

ПЕРМІСИВНА СТАТЕВА МОРАЛЬ (ПЕРМІСИВНІСТЬ) – сексуальна толерантність.

ПІКАЦИЗМ – сексуально вмотивована потреба приймати в себе частини або продукти виділень людського тіла (сечу, екскременти, менструальну кров, людське м'ясо), поєднання яких задовольняє сексуальні бажання.

ПІХВА – зазвичай спрямований під кутом ($\approx 45^{\circ}$) в бік попереку, порожнинний м'язово-еластичний внутрішній статевий орган жінки у формі трубки; частина родового каналу. Цей орган здатний змінювати свою форму й розмір, стискатися, розширюватися, розтягуватися, зволожуватися; в ньому небагато нервових закінчень, але достатньо кровоносних судин.

Довжина піхви дорослої жінки – від 8 до 15 см, в середньому 10–12 см.

ПЛАНУВАННЯ СІМ'Ї – комплекс медичних, соціальних та юридичних заходів, що проводяться з метою народження бажаних дітей, регулювання інтервалів між вагітностями, контролю часу дітонародження, попередження небажаної вагітності. Планування сім'ї включає в себе підготовку до бажаної вагітності, обстеження й лікування безплідних пар, контрацепцію, переривання небажаної вагітності. На рівні пари або конкретної людини йдеться про добровільні та зважені рішення про розмір власної сім'ї (число дітей в ній, і дії, що сприяють реалізації таких рішень). Правовою й морально-етичною основами планування сім'ї є плановане (відповідальне) батьківство. Сутність планування сім'ї полягає в доданні сексуальним

практикам, крім статусу засобу відтворення собі подібних (за винятком випадків, коли це є усвідомленим вибором), статусу засобу для вираження почуття любові, побудови стабільності у взаєминах, поділу фізичної насолоди та інших нерепродуктивних цілей.

ПОДРУЖНЯ СЕКСУАЛЬНА СУМІСНІСТЬ – систематичне, гармонійне статеве життя, яке приносить задоволення обом шлюбним партнерам. Вона, попри міфи, не перевіряється, а поступово формується. На заваді її формування можуть стати: негативне ставлення до шлюбного партнера, недостатня уважність і чуйність шлюбного партнера, гостра негативна реакція на епізодичні інтимні невдачі, неподолана сексуальна закомплексованість, примітивна сексуальна культура – брутальність. У разі, якщо подружжю не вдається підтримувати гармонійні сексуальні стосунки, в міру зростання шлюбного стажу, виникає ризик розгортання вторинної сексуальної адаптації.

ПОДРУЖНЯ ТЕРАПІЯ – комплексний психотерапевтичний метод, орієнтований на розв'язання проблем пари, спрямований на врегулювання подружніх взаємин і гармонізацію спільного життя подружжя.

ПОЗИЦІЇ СЕКСУАЛЬНІ (позиції у статевому акті) – взаєморозташування тіл партнерів під час статевого акту.

ПОЛІАМОРІЯ – система етичних поглядів, в яких допускаються романтичні стосунки більш ніж з однією людиною, але за згодою всіх учасників цих стосунків.

ПОЛІГАМІЯ – форма взаємин, коли чоловік або жінка мають офіційно кількох шлюбних / любовних партнерок / партнерів одночасно.

ПОЛЮЦІЯ – мимовільна еякуляція (сім'явиверження), не пов'язана зі статевим актом або мастурбацією. Явище може починатися у хлопців-підлітків (зазвичай з 13 років) під час сну. Це один із проявів статевого дозрівання. Частота полюції індивідуальна для кожного хлопчика.

ПОРНОГРАФІЯ – непристойне, вульгарно-натуралістичне зображення або словесний опис статевого акту, що має на меті сексуальне збудження. Йдеться про детальне зображення сцен статевого акту й деталізовану демонстрацію оголених геніталій, якщо вони використовуються для збудження сексуальних інстинктів глядачів без будь-якої навчальної або художньої мети (за критеріями розмежування порнографії та еротики, затверджених Національною експертною комісією з питань захисту суспільної моралі України; 2007).

Порно не замінює сексуальний досвід, проте спотворює уявлення про нього.

ПОРТФЕЛЬ КАПІТАЛІВ – концепція портфеля капіталів (розробник Грін А.), в якій зафіксована певна комбінація капіталів, що робить людину чи групу сексуально бажанішими за інших. Портфель капіталів, як правило, включає поєднання статевого капіталу з економічним, культурним і соціальним капіталами. Наприклад, якщо жінок в середньому приваблюють фінансові ресурси (тобто економічний капітал) у своїх партнерах-чоловіках, ніж сексуальний капітал, а чоловіків зазвичай приваблює сексуальний капітал більше, ніж економічний капітал своїх партнерок. Автор робить висновок про те, що гетеросексуальні чоловіки та жінки шукають особливі портфелі капіталу, які включають різний гендерний баланс капіталів.

ПОСТКОЇТАЛЬНА ДИСФОРІЯ – стан суму, дратівливості або апатії, що настає після сексу (навіть задовільного) як досить поширене та нормальне явище. Може мати різні прояви: плач після сексу, тривога, роздратованість, легка пригніченість тощо.

ПОТЕНЦІЯ СТАТЕВА – здатність організму до статевого акту. У сексології статева потенція зазвичай стосується чоловічої сексуальності. Максимум потенції у чоловіка досягається або за повного психологічного комфорту, або за сильного емоційного збудження, що супроводжується викидом додаткової кількості тестостерону. Негативно на потенцію можуть впливати психологічні конфлікти, виснажлива праця, надмірна захопленість чим-небудь або перевантаженість справами на роботі, відсутність відповідних умов для близькості, статева холодність одного з партнерів тощо. Періоди статевої стриманості в залежності від тривалості, віку, стажу партнерства та інших чинників можуть по-різному впливати на чоловічу потенцію. Постійна нездатність здійснювати повноцінні статеві акти може бути ознакою однієї з форм потенції.

ПОТРІЙНА РОЛЬ ЖІНКИ – репродуктивна (догляд, підтримка фактичної і майбутньої робочої сили сім'ї: відповідальність за народження дітей і домашню роботу), продуктивна (оплачувана робота: ринкове, неформальне, домашнє виробництво та натуральне господарство) й управлінська (робота, пов'язана із доглядом та неоплачуваною працею, а також забезпеченням доступу до колективних ресурсів: вода, охорона здоров'я тощо) роль жінок у суспільстві. У суспільствах, де низький рівень доходу, жінки виконують усі три ролі, разом чоловіки задіяні до продуктивної діяльності та політичної активності, що зазвичай приносять гроші, статус чи владу.

ПОЯС ВЕНЕРИ (венеціанські решітки, пояс чесноти, бергамські замки) – різновид «поясів вірності», які закривають вхід до піхви, зазвичай являли собою металеву смужку, що проходила між ногами жінки – попереду й позаду – і застібалася на сідницях.

ПРАВИЛО «СПІДНЬОЇ БІЛИЗНИ» – принцип, за яким сторонні люди не мають права торкатися тіла іншої людини там, де його прикриває білизна.

ПРЕЕКЛАМПСІЯ (гестоз) – глибокий розлад життєво важливих органів і систем майбутньої матері, що найчастіше виникає на фоні наявних раніше захворювань: гіпертонії, хвороб нирок, печінки і жовчовивідних шляхів, ендокринних захворювань тощо. Іноді пізня прееклампсія виникає в жінок, які до настання вагітності не мали хронічних захворювань і будь-яких серйозних порушень здоров'я.

ПРЕНАТАЛЬНИЙ ВІДБІР ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ – шкідлива практика, обумовлена традицією патрилинеального успадкування у багатьох суспільствах у поєднанні з очікуваннями, що хлопці забезпечуватимуть економічну підтримку, безпеку в старості та поховальні ритуали. Це частина набору соціальних норм, що приписують більшу цінність синам, ніж дочкам. Вибір статі може відбуватися до встановлення факту вагітності (до процедури штучного запліднення), під час вагітності шляхом внутрішньоутробного визначення статі та селективного абортів або після народження через вбивство немовляти чи недбалого поводження з дитиною. Іноді вибір статі використовується для цілей сімейного вирівнювання, але набагато частіше відбувається через систематичне надання переваги хлопчикам.

ПРИНЦИПИ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕТИКИ ГУМАНІСТИЧНОГО ОРІЄНТУВАННЯ – орієнтири, що виражають: 1) добровільність; 2) щирість; 3) повагу до особистості (її переконань і цінностей); 4) безпека (відсутність шкоди сексуальному партнерові й третім особам в процесі сексуальних стосунків) (В. Холодний; 2013).

ПРИХОВАНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН – план, що відрізняється від явного навчального плану прихованим змістом інформації. Він латентно конструює уявлення про специфічний розподіл ресурсів у суспільстві, транслює певні схеми, моделі сприйняття соціальної реальності, конкретні шаблони мислення та дії, що сприймаються людиною як єдиноможливі, правильні.

ПРІАПІЗМ – стійка патологічна (больова) ерекція статевого органу, не пов'язана з сексуальним збудженням і статевим потягом. Починається раптово, зазвичай уві сні. Безпосередніми причинами розвитку пріапізму є порушення регуляції кровотоку в кавернозних тілах статевого органу.

ПРОБАНД – це: 1) у генетиці це людина, по відношенню до якої складають родовід, генетичну карту; 2) у тваринництві – активний у статевому плані самець, який слугує для виявлення самок, які готові до запліднення.

ПРОДОВЖЕННЯ РОДУ – відтворення й збереження людини як біологічного виду в природі.

ПРОКРЕАЦІЯ – відтворення нащадків.

ПРОКРЕАТИВНА СЕКСУАЛЬНІСТЬ – та, що має на меті народження дітей.

ПСЕВДОГЕРМАФРОДИТИЗМ (ХУ інтерсекс-особи) – клінічний термін, яким позначають стан, за якого вторинні статеві ознаки організму не відповідають первинним. Цей стан, наприклад, може бути наслідком дефіциту 5- α -редуктази чи синдрому нечутливості до андрогенів, і його не варто плутати зі справжньою гонадальною інтерсексністю (справжнім гермафродитизмом), при якій в одному організмі наявні тканини і яєчок, і яєчників. Наразі цей термін є застарілим, а слово «гермафродит» не може вживатися щодо людини, лише щодо тварини або рослини, що мають як чоловічі, так і жіночі репродуктивні органи.

У людей з цим станом зовнішні статеві органи часто мають вигляд проміжного варіанту між клітором і пенісом. Так, часто може спостерігатися збільшення розмірів клітора (може виглядати як пеніс), пригнічення розвитку грудей, надмірне оволосіння обличчя і тіла, глибокий голос, порушення менструального циклу

ПСЕВДОІМПОТЕНЦІЯ – одне з сексуальних уявних розладів у чоловіків. Зазвичай полягає у помилковому переконанні у своїй статевій неспроможності, невідповідності стандарту статевого життя. Виникає через низьку сексуальну культуру, статево невихованість, ускладнені партнерські стосунки за різних первинних настанов і уявлення про діапазон прийнятності, тривожно-недовірливий тип особистості, деякі різновиди психічної патології. Виділяють такі форми псевдоімпотенції: висування до себе надмірних вимог, самоприписування уявних недоліків, неадекватна особистісна реакція на фізіологічні коливання, превалювання неправильної поведінки або дефектів у жінок, пов'язаних із сексуальною сферою. Наприклад, надвимоги висуває часто молодь з повною відсутністю або невеликим досвідом статевого життя й низьким рівнем статевої освіти, з хибним уявленням про тривалість і частоту статевих актів. Неадекватна особистісна позиція часто проявляється і серед осіб похилого віку.

ПСЕВДОЛЮБОВ – різні індивідуальні форми патології любові, що призводять до страждань і неврозів (за З. Фройдом). До них відносяться: а) любов невротична – партнери центруються на батьках і переносять на партнера відчуття очікування й страхи, які відчували відносно батьків; б) любов-поклоніння – людина «втрачає себе» в коханій / коханому, щоб знайти себе в ній / ньому, виявляючи у поклонінні невпевненість і відчай; в) любов сентиментальна – почуття

переживається лише в уяві, а не в реальних стосунках; найбільш поширений вид – «заміщуюче» любовне задоволення користувачів пісень, фільмів, романів тощо; другий – тимчасова аберація, коли партнери живуть спогадами про минулі почуття і фантазіями про майбутню любов; г) любов, центрована на недоліках і слабкостях партнера, які постійно викриваються; д) любов, що проєктує сенс і проблеми на дітей, використовуючи їх у компенсаторних цілях.

ПСИХОЛОГІЧНА СТАТЬ – складна, динамічна, системна якість, обумовлена пов'язаними зі статевою приналежністю біологічними особливостями індивіда і статево-рольовими нормами в суспільстві. Основні складові психологічної статі: статева самосвідомість як відчуття, усвідомлення й прийняття власної статевої приналежності; певна статева ідентичність, як засвоєні особистістю соціокультурні й психологічні особливості своєї статевої приналежності; соціостатеві орієнтації, як інтеріоризована система статевої ролі, за рахунок чого суб'єкт розрізняє критерії «чоловічі» і «жіночі», оцінює себе за цими критеріями, претендує на відповідну діяльність і соціальний статус.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ГЕСТАЦІЙНОЇ ДОМІНАНТИ – сукупність механізмів психічної саморегуляції (активізуються у жінок у період вагітності, спрямовані на створення і збереження необхідних умов для розвитку майбутньої дитини), які формують ставлення жінки до своєї вагітності, її поведінкові стереотипи.

ПСИХОСЕКСУАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ – характерне для індивіда спрямування статевого потягу, що визначає вибір сексуального партнера та особливості власної сексуальної ролі. Закладається ще до підліткового віку, продовжуючи своє формування після 10–12 років.

ПСИХОСЕКСУАЛЬНИЙ ТИП ОСОБИСТОСТІ – виділяючи стадії в психосексуальному розвитку особистості, З. Фройд розглядає і певні психосексуальні типи особистості (наприклад, орально-агресивний, орально-генітальний, анально-утримуючий, анально-виштовхуючий).

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА СУМІСНІСТЬ – оптимальне поєднання якостей окремих людей у процесі взаємодії, що сприяє успішному виконанню спільної діяльності. Психофізіологічна сумісність передбачає єдність і взаємозв'язок особливостей аналізаторних систем, а також властивостей нервової системи людей під час діяльності. Вона передбачає відповідність за віком, рівнем фахового розвитку, ступнем підготовленості, виявом характеру, темпераменту і здібностей. За такої сумісності успіх спілкування як різновиду діяльності визначається не стільки індивідуальним внеском кожного, скільки якістю взаємодії й взаємного сприяння.

ПУБЕРТАТ – період статевого дозрівання.

РЕАКТИВНІСТЬ ЕРОГЕННА – збудливість, здатність людини сприймати сексуальні стимули та відповідати на них специфічними фізіологічними реакціями, що супроводжується прагненням до близькості.

Реактивність кожної ерогенної зони непостійна й залежить від особливостей впливу партнера / -ки на неї, самопочуття, емоційного стану, фази менструального циклу у жінок.

РЕПРЕСИВНА СТАТЕВА МОРАЛЬ – система жорстких антисексуальних настанов, протилежна сексуальній терплячості (пермісивності).

РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я – складова загального здоров'я людини. Йдеться не лише про сформованість репродуктивної системи організму і відсутність порушень у її функціонуванні, а й про психологічне та соціальне благополуччя людини. Репродуктивне здоров'я – це здатність чоловіка або жінки протягом репродуктивного віку народжувати здорових дітей; сексуальні стосунки без загрози захворювань, що передаються статевим шляхом (ЗПСШ); безпечна вагітність, пологи, виживання і здоров'я дитини; благополуччя матері; можливості планування наступні вагітності, зокрема й попередження небажаної вагітності. Репродуктивне здоров'я є одним з репродуктивних прав людини.

РЕПРОДУКТИВНИЙ (фертильний) ВІК – період в житті жінки, протягом якого вона здатна до зачаття (без допомоги лікарів), виношування та народження дитини. В демографії фертильним (репродуктивним) віком вважається період від 15 до 49 років, у країнах з низькою народжуваністю – від 15 до 44 років (у цілих роках).

Репродуктивний потенціал жінки, дарований природою, – 350 тис. яйцеклітин, з яких зрілими виявляються не більше 300–400. Період високої якості всіх ооцитів (яйцеклітин) з максимальною здатністю до запліднення та імплантації припадає, в середньому, на вік жінки від 17 до 27 років. У 28–37 років вже не всі ооцити, що вивільняються під час овуляції, мають високу якість і не всі з них виявляються життєздатними. З віком жінки (від 35 років) яйцеклітини зазнають значних змін на генетичному рівні.

РЕТАРДАЦІЯ СЕКСУАЛЬНА – затримка сексуального розвитку, в легких випадках виражається у затримці пробудження статевого потягу і настання перших менструацій (в юнаків перших еякуляцій), у складних випадках до цього приєднується недорозвиненість вторинних статевих ознак.

РЕТРОГРАДНА ЕЯКУЛЯЦІЯ – патологія, що супроводжується зміною процесу транспортування сперми після закінчення статевого акту. Так, внаслідок деяких захворювань, операцій або на фоні прийому транквілізаторів м'язи біля основи сечового міхура чоловіка можуть залишатися розслабленими. Технічно у чоловіка відбувається оргазм, але водночас повністю відсутнє виділення сперми з пеніса (позаяк закидається в сечовий міхур).

РОЗЛАДИ СТАТЕВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ (РСІ) – переконання людини в тому, що її стать відрізняється від тієї, що вказана в свідоцтві про народження (так звані статі за документами), і те, що така людина живе як особа іншої статі.

РОЗПУСТА (хтивість) – спосіб життя, побудований на зневажанні норм суспільної моралі.

«САД ПАХОЩІВ» – збірка літературних творів з мистецтва кохання у середньовічній Азії.

САМПХО покоління – термін, що використовується для позначення покоління південнокорейської молоді (передусім йдеться про представниць жіночої статі), котра відмовляється від побачень, сексу, шлюбу, народження дітей (часто внаслідок соціальних, економічних проблем).

САПФІЗМ (трибадизм) – жіночий гомосексуалізм.

САТИРІАЗ (айдойоманія, сатириазис) – патологічне зростання статевого потягу у чоловіків у вигляді постійного відчуття статевого незадоволення і нестримного прагнення до статевих стосунків. Сатириазис пов'язаний не лише з числовим збільшенням кількості сексуальних контактів, а й якісною зміною сексуальної поведінки (сексуальність стає основною життєвою метою індивіда). Для осіб, які страждають від сатириазису, характерна часта зміна сексуальних партнерів і відсутність тривалих сексуальних зв'язків. Ця патологія може розвинутися в результаті психогенних дій (наприклад, як форма компенсації відчуття власної неповноцінності) або стати проявом органічних захворювань (наприклад, органічна патологія центральної нервової системи або гормональні порушення). Сатириазис у чоловіків, німфоманія у жінок – форми гіперсексуальності.

САТИСФАКЦІЯ – у сексології це задоволення як цілісна реакція, що включає в себе і оргазм як фізіологічну реакцію, і психологічне задоволення.

САТУРАЦІЯ СЕКСУАЛЬНА – стан психоемоційного насичення, навіть до повної сексуальної байдужості, що настає в індивіда після досягнення оргазму або серії оргазмів.

СВІДОМО БЕЗДІТНИЙ ШЛЮБ – альтернативна форма шлюбно-сімейних стосунків, коли: а) здорові молоді люди можуть, але не хочуть мати дітей; б) народження дитини пов'язане зі слабким здоров'ям, безпліддям, травмами тощо, і є сімейною трагедією.

СВІНГЕРСТВО («шведська сім'я») – альтернативна форма шлюбно-сімейним стосункам, що полягає в нерегулярному, короткочасному взаємоузгодженому обміні шлюбними партнерами.

СЕКС – категорія інтимних практик, спрямована на задоволення сексуального потягу, що забезпечує статеве розмноження, одна з фізіологічних потреб організму. Найчастіше секс – це: 1) статевий акт (у побутовому сенсі); 2) стать (у вузькому значенні) як приналежність особи до однієї з двох категорій, які відрізняються статевими клітинами, гаметами, які вони можуть продукувати. Запліднення (злиття гамет) забезпечує появу особи, що отримує спадкові ознаки від обох батьківських особин, і відтворення з сексуальною рекомбінацією (утворенням нових комбінацій генів завдяки сексу); 3) як утворення нових генотипів, що у нових випадкових комбінаціях поєднують генетичну інформацію батьківських особин (сексуальна рекомбінація).

Секс – заняття, в якому має бути комфортно й безпечно. В ньому немає місця осуду чи доріканню, а важливе місце має посідати розуміння й взаємопідтримка. Також немає жодної норми щодо того, скільки потрібно займатися сексом (маємо флюїдну сексуальність і лібідо), а є лише потреби людини (або в сексі, або в тілесному досвіді, інтимній тілесній комунікації).

СЕКСаПІЛЬНІСТЬ – сексуальна привабливість, специфічна манера поведінки, спрямована на активізацію уваги й виникнення сексуальних фантазій. Нині характерна як жінкам, так і чоловікам.

СЕКС-КОУЧІНГ (сексуальне наставництво) – процес, під час якого наставник навчає свого клієнта усіляким хитроцям сексуальних взаємин. Один із засновників секс-коучінгу – лікар П. Бритон («Мистецтво секс-коучінгу»).

СЕКСИЗМ – зверхнє ставлення, дискримінація людини за ознакою статі або гендерної ідентичності. У суспільстві може бути представлений в якості системи стереотипів. В основі – переконання у зверхності представників однієї статі над іншою. У гендерній теорії виділяють різновиди сексизму: *інституціональний, міжособистісний, внутрішній*. За іншою класифікацією сексизм: *ворожий, доброзичливий, амбівалентний* (П. Глік, С. Фріске).

СЕКСОЛОГІЧНИЙ ТРИКУТНИК – головні розділи наукового знання сексології – біологія, психологія та суспільні науки.

СЕКСОЛОГІЯ – наука, що вивчає статеве життя людини як сукупність її тілесних, психічних і соціальних процесів в основі яких, та за допомогою яких задовольняється статевий потяг. Сексологія вивчає всі прояви сексуальності людини (і так звану нормальну

сексуальність, і сексуальні девіації). Сучасна сексологія – мультидисциплінарне поле досліджень, де використовуються методи суміжних наук (біології, медицини, психології, соціології, статистики, епідеміології, педагогіки, антропології, криміналістики). Сексологія вивчає розвиток сексуальності і розвиток сексуального контакту, включаючи техніку статевого контакту і розлади статевої сфери. У межах сексології виділяють відносно самостійні напрями досліджень: нормальна сексологія, клінічна (медична) сексологія, етнокультурна сексологія, судова та кримінальна сексологія, фамілістика.

СЕКСОМНІЯ – сексуальна активність, заняття сексом чи мастурбацією у стані сну. Сексомнія належить до розладів поведінки під час сну (сомнамбулізму) та може бути небезпечним станом. Зазвичай сексомнія відбувається, коли людина перебуває у глибокому сні. Вона може бути спричинена різними чинниками: стрес, втома, вживання алкоголю, прийом деяких лікарських препаратів тощо.

Лікування може включати в себе психотерапію, медикаментозні засоби або рекомендації щодо зміни режиму дня та життєвого стилю.

СЕКСОПАТОЛОГІЯ – розділ клінічної медицини, що вивчає статеві розлади.

СЕКС-ТЕРАПІЯ – метод лікування статевих розладів у партнерській парі (навчання, тренінг за спеціальними програмами). Це комплексна терапія, призначена для допомоги особистості або парі (сім'ї) вирішувати медичні, психологічні, особисті або міжособистісні складнощі, що впливають на сексуальне задоволення. Мета секс-терапії є зміна сексуальної поведінки, встановлення між партнерами довіри, взаєморозуміння та взаємоприйняття (вирішити проблеми, пов'язані з сексуальною функцією, сексуальними відчуттями та інтимністю).

СЕКСТИНГ (сексторшен) – інтим-листування (добровільне або під загрозою шантажу) за допомогою сучасних засобів зв'язку. Йдеться про листування інтимного характеру, що може включати оголені та / або еротизовані фото й відео. У підлітковому віці може виступати як спосіб пізнання своєї сексуальності (П. Каммінг), але водночас може спричинити скандал або стати причиною самогубства. Також деяких країнах (Австралія, США) секстинг є кримінальним злочином, якщо на фотографіях – неповнолітній (як дитяча порнографія)

СЕКСУАЛЬНА АГРЕСІЯ (сексуальне насильство) – будь-яка примусова сексуальна дія або використання сексуальності іншої людини.

СЕКСУАЛЬНА АДИКЦІЯ – сексуальна залежність, гіперсексуальний розлад або компульсивна сексуальна поведінка. Для людей з сексуальною адикцією секс – найважливіша потреба та єдина сфера, в якій вони можуть себе достойно проявити. Вся увага зосереджена на вступ у сексуальний зв'язок. Виділяють чотири стадії сексуальної адикції: думки й фантазії на сексуальну тематику, людина починає дивитися на все і всіх навколо лише через призму сексуальності; ритуали з розробки схем сексуальної поведінки надалі; сексуальна поведінка з втратою контролю; відчай, який настає у разі негативних наслідків такої поведінки. Іноді надмірна сексуальна залежність може призводити до того, що людина почне відчувати відразу до себе, думати про аутодеструктивну поведінку.

СЕКСУАЛЬНА ГАРМОНІЯ – взаємна повага та довіра в парі, взаємне й повне фізичне та психічне задоволення інтимними взаєминами. Сексуальна гармонія – соціально-психологічна, психологічна, сексуально-поведінкова, сексуально-фізіологічна взаємна адаптація подружньої пари, котра характеризується рівнем статевого потягу та статевої активності, що відповідають статевій конституції та темпераменту обох з подружньої пари. Наявність сексуальної гармонії приводить до оптимальної сумачі еротичних відчуттів і повного психосексуального задоволення.

СЕКСУАЛЬНА ІНІЦІАЦІЯ – спеціальна форма (через передачу спеціальних сексуальних ритуалів), що допомагає людині визначити свої сексуальні бажання у певному віці. Сексуальна ініціація найчастіше має місце у підлітковому й юнацькому віці (сексологічні розвідки в якості певного сексуального рубікону згадують 21 рік в житті людини, але оптимального віку для всіх не можна окреслити).

СЕКСУАЛЬНА КОНКОРДАНТНІСТЬ – поєднання психологічного й фізіологічного елементів статевого збудження.

СЕКСУАЛЬНА КУЛЬТУРА – складова загальної культури. Це інтегративний феномен, що увиразнює певні соціальні умови, психологічні, соціально-психологічні, біологічні чинники. Результатом сексуальної культури є уміння приносити собі й партнеру задоволення на високому інтенсивному рівні. Існують різні сексуальні культури за віком, за соціальною ознакою тощо. Побутове розуміння цього феномена (культура сексуальної поведінки) – коли йдеться про набуття знань щодо різних технік в сексі, правил попередження небажаної вагітності, гігієнічних вимог тощо.

Сексуальна культура – сукупність норм, цінностей, настанов у сфері сексуальних стосунків, а також відповідних до них зразків сексуальної поведінки.

СЕКСУАЛЬНА МОТИВАЦІЯ – сексуально-поведінковий компонент сексуальної гармонії. У разі невідповідності типів сексуальної мотивації може виникати сексуальна дисгармонія. Виділяють такі типи сексуальної мотивації: 1) *гомеостабілізуючий* – статева поведінка ґрунтується на створенні спокою й комфорту таким чином, щоб сексуальні питання не відволікали від виконання інших завдань; 2) *ігровий* – гармонійно поєднує в собі романтичні та сексуальні елементи, до статевого акту вносяться елементи гри, фантазії; 3) *шаблонно-регламентований* – встановлює певний постійний стандарт статевого акту; 4) *генітальний* – характерний для осіб зі зниженим інтелектом, які не розуміють різниці між статевим потягом та ерекцією (розглядаючи останню «приводом до дій»).

СЕКСУАЛЬНА НОРМА – категорія, що розглядається в кількох аспектах: така поведінка, яка вважається правильною у світлі панівної системи моральності (соціально-етичний); сексуальна поведінка, яка найчастіше зустрічається у певній популяції (статистичний); стан, необхідний для гарного фізичного і психічного самопочуття або соціального комфорту незалежно від поширеності в популяції і близькості до суспільних ідеалів у цій сфері (медико-психологічний).

Сексуальна норма постійно змінюється залежно від рівня сексологічних знань та зміни меж соціальної терпимості й міри свободи.

Сексуальна норма – оптимум індивідуальних статевих проявів у життєдіяльності людини, що дозволяє їй випробувати сексуальну насолоду та забезпечувати гармонію інтимних стосунків з партнером за рахунок вміння розуміти почуття й бажання сексуального партнера й адекватно виражати власні психосексуальні потреби в спілкуванні з ним.

СЕКСУАЛЬНА ПАТОЛОГІЯ – відхилення від норми, перверсії, девіації.

СЕКСУАЛЬНА ПОВЕДІНКА – поведінка, спрямована на стимуляцію сексуального збудження або розширення сексуальної активності через зміни сексуальних реакцій та підвищення сексуальної чутливості.

СЕКСУАЛЬНА СИМВОЛІКА – графічне зображення статевих органів і предметів, що символізують чоловічу і жіночу сексуальність в різних культурах. Наприклад, видовжені, тверді предмети часто є чоловічими символами, а округлі або овальні, емні – жіночими.

СЕКСУАЛЬНА СУМІСНІСТЬ – стосується взаємозацікавленості, що має місце у парі (йдеться про фізичний потяг, фізичний контакт, невербальне спілкування, збіг біоритмів, темперамент).

СЕКСУАЛЬНА ФОРМУЛА ЖІНОЧА («СФЖ») – варіант шкали, що розроблена Г. Васильченком (1973) на основі першої квантифікаційної шкали, створеної в рамках потреб сексологічного обстеження співробітником Празького сексологічного інституту Й. Мелланом (1964).

Шкала є складовою комплексної Методики структурного аналізу сексуальних розладів і Карти сексологічного дослідження. Ефективність використання шкали «СФЖ» обґрунтувала спроби створення аналогічної методики для дослідження сексуальної сфери жінок (відмінність від «СФЖ» – у механізмах сексуального реагування жінок та їхнього статевого розвитку).

Шкала «СФЖ» використовується для роботи з чоловіками, а «СФЖ» – з жінками, незалежно від їхньої сексуальної орієнтації. У разі гомосексуальної чи бісексуальної орієнтації – окремі формулювання варіантів відповіді потребують корекції (наприклад, заміни слова «жінка» / «чоловік» на «сексуальний партнер»).

Кожна шкала (як жіноча, так і чоловіча) містить 9-10 пунктів. При аналізі відповідей психологом / -инею дуже важливою є його / її співпраця з медиками (андрологами, сексопатологами). Клієнт / -ка має пройти комплексне сексологічне обстеження, здати всі необхідні аналізи та надати психологу лікарський висновок про наявність / відсутність медичної проблеми. У разі відсутності захворювання роботу можна продовжувати психологічними методами.

Щодо вікових обмежень, то ці шкали використовують у дослідженні осіб, які гіпотетично можуть мати досвід сексуальних стосунків і статевих актів.

Основні індикатори «СФЖ»: 1) менструація; 2) ставлення до сексуальної активності; 3) виділення піхвового слизу до початку статевого акту; 4) переживання глибокої гострої нервової розрядки (оргазму); 5) фізичне самопочуття після статевих актів; 6) настрій після статевого акту; 7) рівень сексуальної активності; 8) тривалість статевого акту; 9) тривалість статевого розладу.

СЕКСУАЛЬНА ФОРМУЛА ЧОЛОВІЧА («СФЧ») – див. «СФЖ» (сексуальна формула жіноча). Основні пункти шкали: 1) потреба в статевих стосунках; 2) настрої перед статевим актом; 3) сексуальна наполегливість; 4) частота статевих актів; 5) напруга пеніса (ерекція); 6) тривалість статевого акту; 7) частота еякуляції; 8) настрої після статевого акту (або невдалої спроби); 9) оцінка успішності статевого життя; 10) тривалість сексуального розладу.

СЕКСУАЛЬНЕ ЗБУДЖЕННЯ – активація складної системи рефлексів, в якій беруть участь статеві органи і нервова система.

СЕКСУАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я – здоров'я людини, що розкривається у таких складових: здатність до насолоди (гедонізм) і контроль сексуальної й дітородної поведінки відповідно до норм соціальної й

особистісної етики; свобода від страху, почуття сорому й провини, помилкових уявлень й інших психологічних чинників, що пригнічують сексуальну реакцію й порушують сексуальні взаємини; відсутність органічних розладів, захворювань, які заважають здійсненню сексуальних і дітородних функцій.

Сексуальне здоров'я – комплекс соматичних і соціальних аспектів сексуального існування людини, що позитивно збагачують особистість, підвищують її комунікабельність і здатність до любові, в основі чого лежить право на інформацію в сфері сексуальності й статевого виховання.

СЕКСУАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ – якості, що розвиваються в результаті набутого досвіду та самопізнання. Цей тип інтелекту найбільше пов'язаний з емоційним і соціальним інтелектами, розвиток яких є значущими чинниками у процесі розкриття справжньої сексуальності. Вперше термін було запропоновано психологами Ш. Конрад і М. Мілбурном.

У книзі М. Кляйн «Сексуальний інтелект» йдеться про такі його компоненти: *знання; навички емоційності* (пізнання себе, вміння довіряти та будувати близькі стосунки); *фізичний комфорт* (відчуття свого тіла, особисті межі, «мистецтво дотиків»). Розвиваючи кожен з цих компонентів, відбувається процес зростання і сексуального інтелекту особистості.

СЕКСУАЛЬНИЙ ПРИМУС – пред'явлення однією особою вимоги (пропозиції) до іншої особи вчинити сексуальні дії, а також підкріплення цієї вимоги (пропозиції) фізичним впливом та (або) психологічним впливом, пригнічуючи волю останнього.

СЕКСУАЛЬНИЙ СЦЕНАРІЙ («сексуальний скрипт») – соціальні приписи, яким слідує людина, не завжди усвідомлюючи їх. Часто виділяють три рівні сценаріїв сексуальності: культурний, міжособистісний, індивідуальний. Сексуальний сценарій є складовою життєвого сценарію. Вперше описують соціологи У. Саймон і Дж. Ганьон («Сексуальна поведінка», 1973). Також серед тих, хто почав займатися дослідженням сексуального сценарію – М. Відерман, Дж. Кімел, М. Бренстон, С. Дворкін, Дж. Фаррер, С. Гаст.

Сексуальний сценарій – дискурсивний спосіб послідовної організації сексуального експериментування; це як різновид програми (поведінково-емоційно-когнітивної), без якої не обходиться сексуальна поведінки (це і щодо можливого й бажаного типу сексуального партнера, еротичних стимулів, вимог до місця, часу й ситуації статевого зближення і способів його обґрунтування).

Серед різноманітності класифікацій сексуального сценарію – романтичний сценарій, сценарій раціонального сексу, сценарій пошуку сексуального досвіду, сексуальний сценарій бажання, сценарій відтермінування статевого акту (Сувівіо Піо, Тосавайнен Керту, Осмо Контула; 2010).

СЕКСУАЛЬНИЙ (статевий) **ТЕМПЕРАМЕНТ** – сукупність наявних і резервних індивідуальних функціональних можливостей сексуальної активності людини, обумовлена сумарним впливом ендокринних, нервових, емоційних і еротичних імпульсів на статеві центри головного та спинного мозку. Йдеться про міру виразності сексуальних потреб людини. Розрізняють слабкий, сильний і середній темпераменти.

СЕКСУАЛЬНІ ДИСФУНКЦІЇ – це стани, при яких порушуються звичні фізіологічні реакції сексуальної функції, пов'язані зі здатністю отримувати задоволення від статевої активності. Основні форми порушень: *еректильна дисфункція* (нездатність досягти або підтримати ерекцію під час статевого акту), *передчасна еякуляція* (нездатність затримати еякуляцію під час статевого акту), *оргазмічна дисфункція* (нездатність досягти оргазму або його відсутність), *болісна статева активність* (відчуття болю під час статевого акту).

Причинами сексуальних дисфункцій можуть бути різні чинники: психологічні, медичні, соціокультурні, травматичні та інші.

СЕКСУАЛЬНІ ІГРИ – дії, пов'язані з оглядом або стимуляцією геніталій та інших ерогенних зон.

СЕКСУАЛЬНІ НОРМИ – обов'язковий порядок або правило статевої поведінки, встановлені законодавчо, історично або статистично через міру або середню кількість певних дій. Існують різні підходи до сексуальних норм. Наприклад, оптимальна, прийнята (прийнятна), толерантна сексуальні норми (К. Імелінський).

СЕКСУАЛЬНІСТЬ – комплексний феномен: біологічна стать, сексуальна орієнтація, сексуальна ідентичність, гендерна ідентичність, сексуальна гендерна роль. Сексуальність – це: життєво необхідна якість, є в кожній людини, змінюється з віком, присутня протягом усього життя, у багатьох ситуаціях зумовлює поведінку людини. Основними функціями сексуальності є: комунікативна, репродуктивна, гедоністична, самоідентифікація (ототожнення себе з представником певної статі). Сексуальність – ширше поняття, ніж сексуальні почуття й взаємини.

Сексуальність є вродженою потребою і функцією людського організму подібно до процесів дихання, травлення тощо. Йдеться про сукупність внутрішніх і зовнішніх ознак / проявів, що роблять одну людину привабливою для іншої. Основа здорової сексуальності закладається до 5–7 років дитини.

СИЗИГИЯ – будь-яка комплементарна пара протилежностей як у стані об'єднання, так і в стані опозиції (наприклад, у психології – аніма та анімус).

СИЛЬНА СТАТЬ – збірне поняття, яким прийнято позначати представників чоловічої статі.

СИНГЛІЗМ – феномен, коли люди вільно обирають стиль життя, за якого відмовляються від будь-яких взаємин, зокрема і сексуальних, не створюють сім'ю і не прагнуть мати дітей. Термін вперше виокремила соціологиня Белла де Пауло (вважає, що людина може бути щасливішою в статусі одинака / одиначки, ніж у парі). Сама авторка терміну називає себе «одиначка від природи». Наразі під синглізмом розуміється певна стигматизація і дискримінація самотніх або неодружених дорослих людей. Найчастіше синглістами називають чоловіків, які переконані в тому, що самотнє життя – найкраще, позаяк немає істерик жінок, на них та їхні примхи не треба витрачати грошей.

СИНДРОМ ТРИВОЖНОГО ОЧІКУВАННЯ СЕКСУАЛЬНОЇ НЕВДАЧІ (СТОСН) – психологічний розлад, який може бути представлений: 1) у формі тривожного побоювання сексуальної невдачі, яка характеризується нав'язливими думками про можливу сексуальну невдачу й гіперконтролем над активністю статевого члена (якщо це стосується розладів ерекції у чоловіків); 2) формі страху сексуальної невдачі (коїтофобії).

Небезпека такого розладу в тому, що чоловік стає закомплексованим і дратівливим. Лікування хворих зі СТОСН невротичної генези передбачає використання психотерапевтичних методів і фармакотерапії (при легкому ступені СТОСН препарати можуть не призначатися).

СИНЯ ПАНЧОХА – іронічна назва жінок-інтелектуалок, які цілком поглинуті науковими, літературними та іншими схожими інтересами. Вираз «синя панчоха» виник в Англії у 80-х рр. XVІІІ ст. в салоні письменниці Мері Уортло Монтегю. Цей салон любив відвідувати учений-ботанік і перекладач Бенджамін Стеллінгфліт, який недбайливо ставився до свого костюма та носив разом із чорною сукнею сині панчохи. 180 салонних дам прозвали його «синьою панчохою» – bluestocking.

СИФІЛІС – хвороба (викликається спірохетою блідою), що може змінити особистість людини, порушити її пам'ять, підвищити стан сплутаності свідомості та призвести до кризових депресивних думок. Це венеричне захворювання передається статевим шляхом (а також від хворої матері до дитини під час вагітності) і характеризується враженням шкіри, слизових оболонок, внутрішніх органів, кісток і нервової системи.

СІМЕЙНИЙ МІФ (вірування, рольова експектація) – поліфункціональний сімейний феномен, який презентований в ірраціональних судженнях про правила поведінки в сім'ї, що

передаються з покоління в покоління (формується на макросистемному рівні) та здатні призводити до розладів у сімейній комунікації (проявляється на мікросистемному рівні). Поняття запропоновано Антоніо Феррейро (1966), разом згадку знаходимо ще у З. Фрейда.

СКВІРТ (сквіртинг) – це виділення певної кількості прозорої або злегка забарвленої рідини з жіночої уретри, що відбувається під час сексу.

СКІННІШЕЙМІНГ (слімшеймінг) – дискримінація людей, заснована на суб'єктивній думці про те, що їхнє тіло виглядає занадто або нездорово худорлявим.

«СКЛЯНІ СТІНИ» – горизонтальна гендерна сегрегація праці, коли жінки мають обмежений доступ до професій і видів діяльностей, що забезпечують в майбутньому значне кар'єрне вертикальне зростання.

СЛАТШЕЙМІНГ – практика критики людей, особливо жінок і дівчат, які сприймаються в якості порушення очікувань суспільства щодо сексуальності через свою поведінку або зовнішній вигляд (наприклад, критика або покарання за порушення дрес-коду – надсексуальний провокативний одяг, запит про доступ до контрацепції, дошлюбний секс тощо).

СЛОНОВІСТЬ СТАТЕВИХ ОРГАНІВ – значне збільшення обсягу зовнішніх статевих органів, що відбувається внаслідок порушення лімфовідтоку.

СНОВИДІННЯ ЕРОТИЧНІ – сновидіння, зміст яких поєднується з різними сексуальними проявами (від простого сексуально-еротичного збудження до оргазму, і представників обох статей або еякуляції у чоловіків).

«СОЛОМ'ЯНА ВДОВА» – жінка, що живе окремо від чоловіка тривалий час.

«СОЛОМ'ЯНИЙ ВДІВЕЦЬ» – чоловік, який живе окремо від дружини тривалий час.

СОМАТИЧНА СТАТЬ (морфологічна стать, фенотип) – у виразноє антропометричні та морфологічні дані про статеві органи та вторинні статеві ознаки. Після утворення статі та остаточного розвитку структури статевих залоз вони починають продукувати гормони.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ СЕКСУАЛЬНІ ДИТЯЧІ ІГРИ – дитяча ігрова поведінка, в процесі якої реалізується статева соціалізація дітей (наприклад, «дочки – матері», «тато – мама»).

СОЦІАЛЬНА РОЛЬОВА ВИРАЖЕНА ВІКТИМНІСТЬ – неусвідомлене набуття статусу жертви в процесі міжособистісної взаємодії.

СОЦІАЛЬНА СТАТЬ – визначення ролі індивіда у сім'ї та суспільстві. У формуванні соціальної статі беруть участь передусім батьки, їхні моделі статевої ролі, вихователі садку тощо.

СПЕРМАТОГЕНЕЗ – процес розвитку статевих клітин – сперматозоїдів – зі сперматогенної тканини. Сперматогенез проходить три стадії: 1) розмноження в сім'яниках клітин диплоїдної сперматогенної тканини, що поділяються шляхом мітозу та утворюють диплоїдні сперматоцити; 2) ріст сперматоцитів, проходження ними клітинного циклу, у ході якого здійснюється синтез ДНК і добування другої хроматиди; 3) дозрівання сперматоцитів, що поділяються шляхом мейозу, в результаті чого утворюються гаплоїдні сперматозоїди. З кожного сперматоцита виникає по чотири гаплоїдні однохроматидні сперматозоїди, готові до запліднення. У кожному сперматозоїді (людини та інших ссавців) хромосомні набори різняться за статевими хромосомами: одні несуть Х-хромосому, інші – Y-хромосому, а всі хромосоми – різні комбінації генів, набуті в результаті обміну ділянками у першій профазі мейозу.

СПЕРМАТОЗОЇД (живчик) – спеціалізована чоловіча клітина (має видовжену форму й мікроскопічні розміри – 50–60 мкм), що зазвичай рухлива. Її призначення – запліднення жіночої клітини – яйцеклітини.

Як правило, в спермі міститься від 150 до 600 мільйонів сперматозоїдів. Перебуваючи всередині жіночого організму, сперматозоїди можуть залишатися життєздатними до п'яти днів після статевого акту (чим вище вони піднімуться, тим довше зможуть прожити всередині).

Чим більший об'єм сперми, тим гостріші відчуття у чоловіка. Водночас об'єм сперми залежить від багатьох чинників: віку, тривалості пестоців перед контактом, загального стану здоров'я й проміжку часу з моменту останньої еякуляції. Зазвичай виділяється 3–5 мл сперми (але іноді й 10–11 мл).

СТАБІЛЬНІСТЬ ШЛЮБУ – поняття, що характеризує міцність, ступінь оптимального функціонування шлюбу як системи подружніх стосунків та його тривалість у часі як процесу спільного подружнього життя. У науковий обіг введено Натаном Аккерманом.

СТАТЕВА ДЕМОРАЛІЗАЦІЯ – поведінка, що проявляється у: веденні раннього статевого життя, проміскуїтеті (частій зміні сексуальних партнерів), гомосексуальних стосунках (у цьому разі йдеться про релігійну норму, мораль), захопленні порнографією, зоофілією, інцестом, груповим сексом (оргіями), спонсорінгом, проституцією.

Статева деморалізація у підлітковому віці – процес і результат деградації особистості (щодо духовно-моральних і культурних цінностей, світогляду; емоційно-вольової сфери та поведінки).

СТАТЕВА ЗРІЛІСТЬ – вік або період життя, коли організм має здатність до розмноження. Статева зрілість полягає у завершенні формування організму чоловіка або жінки, коли статева життя (а для жінок разом і запліднення, вагітність, пологи і годування дитини) є фізіологічно нормальною функцією і не завдає шкоди подальшому розвитку організму. «Статева зрілість» має свій вік – 16 років (заразом статева зрілість у віці від 14 до 18 років встановлює судово-медична експертиза в кожному випадку індивідуально на основі комплексу ознак фізичного і психічного розвитку).

СТАТЕВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ – процес або механізм формування статевої ідентичності. Е. Дуван (1979) виділяє три аспекти статевої ідентифікації: родову ідентичність, статеві ролі та статево ідентичність.

СТАТЕВА ІДЕНТИЧНІСТЬ – результуюча усвідомлення індивідом себе в якості представника / представниці певної статі. Статева ідентичність – індивідуальне, особистісне відчуття себе особою чоловічої або жіночої статі (У. Мастерс).

СТАТЕВА (сексуальна) КОНСТИТУЦІЯ – здатність до певної кількості завершених статевих актів протягом проміжку часу завдяки стійким біологічним властивостям організму, що склалися під впливом спадковості та умов розвитку у внутрішньоутробному періоді і ранньому дитинстві. Статева конституція визначає індивідуальний рівень сексуальних потреб, межі статевої активності й опірність статевої сфери впливам зовнішнього середовища. Статева конституція – один з аспектів загальної конституції людини і визначає інтенсивність сексуальних проявів (йдеться про статево темперамент). Розрізняють три типи статевої конституції незалежно від статі: сильний, середній, слабкий.

СТАТЕВА КУЛЬТУРА – сукупність знань, умінь, навичок, цінностей, норм поведінки, що визначають формування статі та взаємини між представниками чоловічої і жіночої статі. Значущі індикатори статевої культури: стать, статева диференціація, статево ролі, гендерна ідентифікація, сексуальна орієнтація, еротика, інтимна насолода, біологічне репродукування.

СТАТЕВА МОРАЛЬ – система моральних норм, що регулює різні сторони сексуального життя людини. Ця мораль є однією зі складових частин системи моральних цінностей конкретного суспільства і включає: правила статевої поведінки людей; етичні, естетичні погляди, звичаї, що стосуються питань сексу.

СТАТЕВЕ ЖИТТЯ – сукупність тілесних, психічних і соціальних процесів, в основі яких лежить і завдяки яким задовольняється статевий потяг.

СТАТЕВИЙ АКТ – фізіологічний процес для продовження роду та / або отримання задоволення. Середня тривалість статевого акту у молодих здорових людей в нормальних умовах варіює від 2-5 хвилин до 10 хвилин при першій статевій близькості. При повторенні статевого акту може затягуватися, подовжуватися. В цілому можна вважати нормальною будь-яку тривалість статевого акту, що є прийнятним для обох.

У чоловіка при коїтусі всі фізіологічні реакції йдуть швидше й припиняються різкіше, ніж у жінки, в якій підготовчий період довший, а оргазм настає пізніше й протікає у повільнішому темпі.

СТАТЕВИЙ ДИМОРФІЗМ ЛЮДИНИ – різниця в морфології між чоловічими і жіночими представниками одного і того ж виду. Статевий диморфізм включає: відмінність в розмірах, забарвленні, структурі тіла, поведінкових і когнітивних аспектах. На рівні організму людини статевий диморфізм проявляється в первинних (внутрішні й зовнішні статеві органи) і вторинних (ті, що розвиваються в процесі дорослішання. Наприклад, групи та більший об'єм стегон у жінок, волосяний покрив на обличчі та більш розвинені скелет і мускулатура у чоловіків) статевих ознаках.

СТАТЕВОРОЛЬОВА (гендерна) ІДЕНТИЧНІСТЬ – модель соціальної поведінки, специфічний набір нормативних вимог і очікувань, що пред'являються суспільством до осіб чоловічої або жіночої статі.

СТАТЬ – біологічна сутність людини, за якою визначається чи є людина біологічним чоловіком, чи біологічною жінкою (йдеться про генітальну будову, репродуктивну систему, хромосомний набір). Ознаки статі з'являються без зовнішнього впливу, є універсальними (не залежать від країни, культури, релігії, не змінюються в історичному процесі (наприклад, лише жінки народжують дітей).

СТЕЛСИНГ – форма сексуального, репродуктивного насильства (примусове запліднення. Наприклад, зняття чоловіком потайки презервативу або навмисне його пошкодження під час сексу без відома або згоди партнерки).

СУФРАЖИЗМ – рух за надання жінкам виборчого права, що розгорнувся у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. у Великобританії, США та інших країнах.

ТЕРАПЕВТИЧНА ПРОГРАМА МАСТЕРСА І ДЖОНСОН – одна з програм, спрямована на партнерське лікування сексуальних розладів.

ТЕРНЕРА-ШЕРЕШЕВСЬКОГО СИНДРОМ (45 X або 45 X0) – генетична аномалія, коли у жінки частково або повністю відсутня X-хромосома. Ознаки та симптоми хвороби варіюються серед хворих. Часто при народженні такі діти мають помітно коротку шию, волосся на задній частині шиї, короткий зріст, ніби розпухлі руки і ноги. Екологічні ризики наразі не відомі, а вік матері не має значення.

ТЕСТИКУЛЯРНОЇ ФЕМІНІЗАЦІЇ СИНДРОМ (СТФ), синдром Морріса, синдром андрогенної нечутливості (AIS) – рідкісна вроджена форма чоловічого псевдогермафродитизму, зумовлена дефектом андрогенних рецепторів і характеризується мутацією гену й повною / частковою неспроможністю рецептора сприймати дію тестостерону. Це особа з чоловічим каріотипом 46XY і наявністю тестостерону в крові, але за зовнішніми ознаками більше схожа на жінку. У таких осіб замість яєчників виробляються насінники, які пригнічують ріст фалопієвих труб і матки. Внаслідок виникає безпліддя.

ТЕСТОСТЕРОН – основний статевий гормон, андроген. Синтезується з холестерину у чоловіків, а також в невеликій кількості у жінок (яєчниками й наднирковими залозами, у плаценті). За біохімічною природою – стероїд. Відповідає за розвиток вторинних статевих ознак у чоловіків, підтримує сперматогенез, впливає на ріст і розвиток кісток і м'язів, стимулює еритропоез (процес творення еритроцитів).

Вироблення гормону (гормонопродукуючими клітинами Лейдига) залежить від віку: до 30 років його концентрація зростає, а після 50 – починає знижуватися. Протягом доби мають місце коливання концентрації тестостерону: максимальна його кількість – з 4:00 до 8:00 ранку, а мінімальна – між 16:00 и 20:00 годинами.

Тестостерон є значущим біологічним чинником, що детермінує статевий потяг у чоловіків і жінок. Недостатня його кількість призводить до зниження статевої активності, а надлишок – посилює статевий потяг.

ТРАВМА СЕКСУАЛЬНА – надмірне емоційне потрясіння у зв'язку з сексуальними процесами, що впливають на статеве життя.

«ТРАВОЇДНІ» ЧОЛОВІКИ – термін, що використовується з середини 2000-х років (М. Фукасава; 2006) для характеристики розвитку гендерних стосунків в японському суспільстві. Також в Японії його згадують при описі чоловіків, які не прагнуть розпочинати сексуальні взаємини й укладати шлюб. Водночас цей термін використовується для опису молодих чоловіків, які втратили свою «чоловічність».

Японський філософ Масахіро Моріока визначає «травоїдних» чоловіків як добрих і ніжних, які, не будучи пов'язаними маскуліністю, не ведуть жодних романтичних взаємин і не мають схильності завдавати болю або шкоди іншим.

ТРАНСГЕНДЕРНИЙ ПЕРЕХІД – процес (від кількох місяців до кількох років) зміни статевих і гендерних ознак людини, що відповідає внутрішньому відчуттю людини гендерної ідентичності. Йдеться про зміну гендерної експресії, юридичне визнання гендеру, медичні інтервенції зі зміни статевих ознак гормональним, хірургічним або іншим шляхом.

ТРАНССЕКСУАЛЬНІСТЬ – стійкий стан, що означає ідентифікацію особистості з гендером, який відрізняється від її біологічної статі (тобто гендерна ідентичність не відповідає статі, зареєстрованій при народженні). Його значущою ознакою є бачення себе особою протилежної статі та бажання змінити свою біологічну стать на протилежну.

ТРИБАДИЗМ – форма сексу без проникнення між жінками, що полягає в стимуляції вульви (зовнішні жіночі геніталії) об тіло партнерки.

ТРИОЛІЗМ – сексуальна девіація, коли статеве задоволення досягається лише в тому разі, якщо статевий акт виконується в присутності або за участі третьої особи. Фактично це різновид поєднання ексгібіціонізму з візіонізмом, що проявляється в сексуальних діях кількох партнерів на очах одне в одного. Наявність як мінімум трьох партнерів – факт увиразнення цієї девіації.

ТРОХАНТЕРНИЙ ІНДЕКС – індикатор, що визначає тип статевої конституції (потреби); це сукупність особливостей організму (будова тіла), що склалася під впливом спадкових чинників, умов розвитку у внутрішньоутробному періоді і ранньому дитинстві – визначає статевий темперамент. Як у чоловіків, так і у жінок є три типи статевої конституції: сильний, середній і слабкий.

ТУМЕСЦЕНЦІЯ – збільшення розмірів геніталій та набуття ними підвищеної пружності.

УНІСЕКС – стиль в одязі, для якого характерна повна відсутність ознак, що вказують на стать.

УНІФІКАЦІЯ СТАТЕЙ – маскулінізація жінок і фемінізація чоловіків. Уніфікація статей може бути зовнішньою (унісекс), поведінковою (наприклад, освоєння гендерних ролей, які раніше були характерними для представників протилежної статі), внутрішньою (наприклад, прояв і переживання емоцій та почуттів, які раніше вважалися атиповими для даної статі). Уніфікація статей може бути зумовлена історичними обставинами, економічними викликами, зміною культурного середовища тощо.

УСПІШНИЙ ШЛЮБ – шлюб, у якому побутова, емоційна, сексуальна адаптації супроводжуються певним (необхідним) рівнем духовного взаєморозуміння у стосунках між подружжям за збереження можливості задовольняти індивідуальні потреби кожного.

ФАЛОГОЦЕНТРИЗМ (гендерна асиметрія в мові або андроцентризм мови) – нерівномірна представленість у мові осіб різної статі. Термін уведено французом Ж. Деріда (наголошуючи на тому, що мова і суспільство базуються на чоловічих або мачо-ідеалах, які принижують і поневолюють жіночність).

ФАЛОС (фал, лінга) – референт сексуальності, символічне зображення ерегтованого статевого члена.

ФАЛОЦЕНТРИЗМ – термін психоаналізу Ж. Лакана – означає патріархальний символічний порядок, в якому фалос позиціонується як знак привілейованої маскулінності (на відміну від виключеної із символічного порядку фемінності). У роботах феміністського характеру використовується як жорсткіший синонім андроцентризму.

ФАМІЛІСТИКА – система знань про сім'ю; міждисциплінарний науковий напрям, який вивчає сукупність чинників, процесів і явищ сім'ї.

ФАТАЛЬНА ЖІНКА – стереотипний жіночий образ, який увиразнюється в сексапільності та у вмінні маніпулювати оточенням, здебільшого чоловіками за допомогою флірту. Її атрибути – зовнішня привабливість, неординарність, сугестивний вплив на чоловіків, маскування істинного внутрішнього світу й характеру, авантюрна поведінка, емоційна екстатичність, почуття самодостатності, виразна жіночність, знання чоловічої психології. Передусім інтенційність образу такої жінки пов'язано з деструктивним впливом на чоловіків, які в подальшому зазнають драматичного розчарування, пов'язаного з руйнуванням і розвінчуванням їхнього жіночого ідеалу. У векторі гендерних стосунків така жінка демонструє необмежену владність, а чоловік розглядається в ролі іграшки, засобом здійснення жіночих бажань і примх.

ФАЦЕЦІЯ – анекдот, гостра побутова замальовка, що може мати еротичні індикатори.

ФЕЙСИЗМ – пріоритетність виділення у зображеннях чоловіків обличчя, а жінок – тіла у засобах масової комунікації (внаслідок чого чоловіки асоціюються з інтелектом і духовністю, а жінки – в якості сексуальних об'єктів).

ФЕЛЯЦІЯ (пенілінкція) – різновид орогенітального контакту (активізація статевого збудження маніпуляціями рота та язика на статевий член партнера).

ФЕМІДОМ – жіночий презерватив (являє собою трубку з поліуретану або іншого еластичного матеріалу, яка вставляється у вагіну).

ФЕМІНІЗАЦІЯ БІДНОСТІ – процес збільшення частки серед людей, що живуть біля або за межею бідності (йдеться про прожитковий мінімум). Найчастіше до цієї категорії потрапляють матері-одиначки, жінки з обмеженими можливостями, жінки-домогосподарки.

ФЕМІНІЗМ – соціальна теорія і критика патріархату як несправедливого суспільного устрою та руху, що бореться за подолання гендерної дискримінації та несправедливості. Фемінізм – це боротьба за рівні права й можливості жінок і чоловіків.

ФЕМІННІСТЬ – комплекс тілесних, психічних і поведінкових особливостей, що розглядаються в якості жіночих. Фемінність – емоційність, чуйність, слабкість, жертвність, залежність тощо.

ФЕМІНОФОБІЯ (гінекофобія) – соціальна фобія у чоловіків щодо представниць жіночої статі.

ФЕРОМОНИ – продукти зовнішньої секреції (або біологічно активні речовини), що виділяються живими істотами і забезпечують комунікацію між представниками одного виду. Це збуджуючі засоби, що на рівні підсвідомого приводять в дію систему сексуального збудження (виконуючи роль «релізерів»).

ФЕРТИЛЬНІСТЬ – здатність зрілого організму до відтворення / розмноження.

ФЕТАЛЬНИЙ – плідний; відноситься до відповідного періоду внутрішньоутробного розвитку. Це період з 9-го тижня до 28-го тижня (ранній фетальний) та після 28-го тижня до народження (пізній фетальний). Хвороби, що виникають під час цього періоду називають *фетопатіями*. Ураження плоду можуть викликати передчасне припинення вагітності з народженням дитини з малою вагою та функціонально незрілої, асфіксію при народженні, метаболічні та інші порушення адаптації до позаутробного життя. Пізній фетальний період забезпечує процеси депонування багатьох компонентів живлення, які не можуть бути в достатній кількості введені дитині з материнським молоком (солі кальцію, заліза, міді, вітамін B12).

ФЕТИШИЗМ – досягнення статевого задоволення за допомогою маніпуляцій і контакту з предметами, що самі не мають еротичного значення (одяг, взуття тощо), але зазвичай символізують сексуального партнера.

ФЕТШЕЙМІНГ – одна з форм бодішеймінгу. Виявляється в дискримінації людей, заснованій на суб'єктивній думці про те, що вони мають надмірну вагу, а також їх ображення, що це є ніби результатом виключно лінощів, недоглянутості, незбалансованої дієти, компульсивного переїдання й розпусти.

ФІЛІАЦІЯ – лінія, за якою ведеться облік спорідненості. Філіація може бути матрилінійною (або материнською) й патрилінійною (або батьковою).

ФЛЮЇДНІСТЬ СЕКСУАЛЬНА – відсутність сталої гендерної ідентичності. Ця нестійкість увиразнюється в тому, що гендерна ідентичність змінюється з часом сама по собі або в залежності від психологічного стану або взаємин з іншими людьми. Гендер-флюїдна персона не ототожнює себе з чоловічою або жіночою статтю, а періодично відчуває себе то жінкою, то чоловіком, або людиною без статі, або представником / -цею обох статей одночасно.

ФОРМУЛА СЕКСУАЛЬНА ЖІНОЧА (ЧОЛОВІЧА) – сексологічний опитувальник, котрий дозволяє виявити та оцінити кількісні характеристики статевого життя клієнтки / клієнта.

ФРИГІДНІСТЬ – це відсутність статевої ініціативності, інтересу, зниження наसолоди від статевого акту, розлад сексуального потягу до протилежної статі, оргазмічна дисфункція та постійна біль під час статевого акту. Основними причинами фригідності можуть бути: психологічні, гормональні, хронічні соматичні захворювання. Може мати місце і *післяпологова фригідність*, а також *конституційна, абстинентна, симптоматична, післяпологова, ретардаційна, емоційна, психогенна, німфоматична*.

ФРОТТАЖ (фроттеризм) – перекручена форма статевого потягу у чоловіків, за якого статево збудження і задоволення досягаються тертям об тіло жінки. Зазвичай відбувається в місцях масового скупчення людей (в черзі в транспорті тощо). У тисняві фроттерист притискається до жінки, відчуває її тіло через одяг, іноді робить коїтальні рухи.

ФРУСТРАЦІЇ СЕКСУАЛЬНІ – психічний стан дискомфорту від незадоволеного статевого збудження або незадоволених сексуальних потреб.

ФУНКЦІЇ ЕРОТИКИ – зображення сексуальних взаємин людей; уявлення та образи, пов'язані з вищими почуттями, переживаннями; стимулююча; одухотворення, облагородження, поетизація людської сексуальності; навчальна; зниження напруження в суспільстві; збудження вищих почуттів; активізація еротичних фантазій; функція видовищ; естетична; гедоністична; гармонізуюча (між людиною реальною й ідеальною); задоволення допитливості; різновид приємного проведення часу, що не ставить за мету сексуальне збудження.

ФУНКЦІЇ ПОРНОГРАФІЇ – негативні (розбещення; збудження хтивих почуттів і активізація непристойних думок; збудження статевих інстинктів в збиток інших, які можуть призвести до насилля; заміщення нормальної статевої діяльності; зображення сексуальності як засобу активного пригноблення жінки; порушення приватного життя; нівелювання почуття сорому, пов'язаного з сексом; провокування сексуальних розладів) та позитивні (освітня; стимулювання статевої активності й статевих можливостей; нейтралізація сексуальних інтересів, які відхиляються від норми; активізація сексуальних фантазій і задоволення їх в уяві; комунікабельна для людей, які не мають сексуального досвіду; задоволення допитливості).

ХАРАСМЕНТ – форма дискримінації, що передбачає будь-яку небажану й нав'язливу фізичну / словесну поведінку, що принижує або ображає людину / порушує недоторканість її приватного життя. Харасмент – переслідування, цькування людини з метою її знецінити, підірвати авторитет, спровокувати реакцію. Одноразові серйозні інциденти теж можуть розглядатися як харасмент (їдеться не лише про сексуальні домагання, а й небажані зауваження, жести, міміку або жарти з приводу раси, національності, релігії, статі, віку, інвалідності тощо); небажані фізичні контакти (поплескування, пощипування). Жертвами харасмента можуть стати як жінки, так і чоловіки.

Наразі розглядають різні форми харасмента: смеллхарасмент – «домагання запахом» (особливо він розповсюджений в Японії), кіберхарасмент, сексуальний харасмент тощо.

ХАСТЛЕРИ (бердачі) – чоловіки (гетеросексуальні) легкої поведінки, які допускають гомосексуальні контакти (феляцію).

ХІКІМОРИ (японське слово: «той, хто замкнувся») – соціофоб, молодий відлюдник, особа, що не бажає соціалізуватися, сторониться контактів з суспільством. Широко використовують в Японії для позначення соціофобії та психічних розладів у молоді (переважно в молоді з заможних сімей віком до 30 років), пов'язаної з соціальною адаптацією.

Всі причини, чому люди стають хікіморі можна окреслити: 1) втрата людини себе чи свого «Я»; 2) відчуття самотності, нікчемності та непотрібності; 3) страх до навколишнього світу та небажання спілкуватися з людьми.

ХЛАМІДІЯ – мікроорганізм, що живе всередині клітини і займає проміжне місце між бактеріями і вірусами та має унікальний цикл розвитку (інфекції, викликані ним, передаються статевим шляхом у людей і є основною причиною інфекційної сліпоти у всьому світі).

ХОРІОН – ворсиста оболонка, що виникає навколо плоду в дуже ранній період його розвитку. Основною функцією хоріону є вироблення біологічно активних речовин і гормонів для сприяння розвитку плоду, а також обмін речовин між майбутньою дитиною і матір'ю.

ЦЕРЕБРАЛЬНА СТАТЬ – стать, що визначається гормональними впливами залоз внутрішньої секреції на головний мозок до і після народження, що відіграють певну роль у визначенні «чоловічого» або «жіночого» типу поведінки.

ЦИСГЕНДЕР (цисгендерність) – гендерна ідентичність, що позначає людей, чия соціальна стать (гендер) співпадає з біологічною статтю. Термін цисгендер вживається для позначення посилення норми, якій протиставляється трансгендер.

ЦИССЕКСУАЛЬНІСТЬ – термін, що протиставляється транссексуальності. Термін «циссексуальність» вперше використано німецьким сексологом Фолькмаром Зігушем (1991) для позначення того, що співпадіння біологічної статі і гендеру, що вважалося нормою, не є таким, яке само собою розуміється.

ЧАЙЛДФРІ («вільні від дітей») – субкультура й світогляд, що характеризуються принциповим / усвідомленим небажанням мати дітей попри таку можливість.

«ЧІКЛІТ» – термін, що є транскрипцією англійського словосполучення «chick lit» (у перекладі на українську – «література для ципочок»). Наразі існують різні напрями «чікліту», а саме книги, присвячені проблемам повних дівчат і жінок (Bigger Girl Lit); література для кар'єристок (Career Chick Lit); для самотніх жінок, які живуть у мегаполісі (Single City Girl Chick Lit); а також книги для жінок передпенсійного та пенсійного віку (Hen Chick Lit); для шопоголіків (Shopping Chick Lit); для жінок з дітьми (Kids Chick Lit) тощо. Сучасна «жіноча література» позиціонує себе як своєрідне та незалежне культурне явище, що підкреслює інший підхід жінки до літературної діяльності.

ЧОЛОВІЧИЙ КОПУЛЯТИВНИЙ ЦИКЛ – процес, що має кілька закономірних послідовних стадій: 1) нейрогуморальна готовність – виникнення статевої домінанти; 2) психічна – виникнення ерекції; 3) ерекційна – інтроїтус; 4) копулятивна / фрикційна – початок еякуляції; 5) еякуляторна – оргазм; 6) рефрактерна – абсолютна статевая незбудливість, відносна статевая незбудливість). На рисунку – типова крива копулятивного циклу чоловіка (рис. 2).

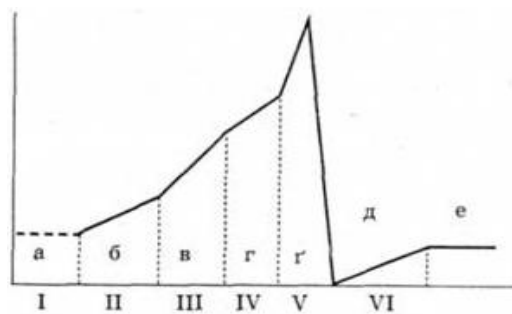

Рис. 2. Типова крива копулятивного циклу чоловіка

ШКАЛА КІНЗІ – шкала, що відображає статистичні нормативи щодо варіативності сексуальних проявів. Від 0 до 6 оцінюється діапазон від виняткової гетеросексуальності до виняткової гомосексуальності, ба навіть асексуальності.

ШЛЮБНИЙ ГРАДІЄНТ – вектор трансформації шлюбу, який полягає у наданні чоловіками переваги більш молодим жінкам з відносно нижчим рівнем освіти й нижчим соціальним рівнем (а у жінок, – навпаки).

ШЛЮБНИЙ ПОТЕНЦІАЛ – інтегральна характеристика шлюбного союзу, що формується на основі співвідношення фізичного (фізична привабливість – зовнішні форми, пропорції, запах тіла людини тощо), матеріально-фінансового, культурного, сексуального та психологічного чинників; також йдеться про стійкість цих чинників, що здатна задовольняти взаємні очікування та сприяти гармонійній подружній взаємодії. Кожний з них характеризується різною відносною величиною в різних шлюбах і може набувати неоднакової спрямованості. Шлюбний потенціал можна представити в таких індикаторах: фізична привабливість, інтелектуально-світоглядна привабливість, морально-психологічна привабливість, інтимно-сексуальна привабливість, матеріально-фінансова та господарська привабливість, стійкість до комплексів, стійкість до фізіологічної та психологічної залежності.

ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

А

- Аберація статева 6
- Аборт 6
- Абстиненція сексуальна 6
- Аб'юз 7
- Аверсія сексуальна 7
- Агамія 7
- Агеїзм (аджеїзм) 7
- Агендерність 7
- Агонадизм 7
- Адаптація інтимно-особистісна 7
- Аденогіпофіз 8
- Адренархе 8
- Адюльтер 8
- Акселерація 8
- Акушерська стаття 8
- Алаваш 8
- Алібідемія 8
- Альфонс 8
- Амае теорія 9
- Амбісексуал 9
- Аменорея вторинна 9
- Аменорея первинна 9
- Анафродизіаки 9
- Андрогени 9
- Андрогенітальний синдром 10
- Андрогінія 10
- Андропауза (андрогенний дефіцит, чоловічий клімакс) 10
- Андрофобія 10
- Андроцентризм 10
- Андроцентризм мови 10
- Анестезія сексуальна 10
- Аніма та анімус 10
- Аноргазмія 11

Антиандрогени 11
Антиестрогени 11
Апоміксис 11
Арс аманді 11
Арт-фемінізм 11
Аскеза 11
Аскетизм сексуальний 11
Асперматизм 12
Атрактивність 12
Атрофія гендерної ролі 12
Аутинг 12
Аутоеротизм (аутосексуальність) 12
Афродизіаки (сексуалтоніки) 12

Б

Батьківство відповідальне 13
Безпечний секс 13
Безпліддя 13
Бігендер 14
Біодетермінізм 14
Біологічна стать 14
Біологічне посттравматичне материнство та батьківство 14
Біологічні (природні) методи контрацепції 14
Біоритми сексуальні 15
Бісексуальність 15
Біфобія 15
Благополуччя сексуальне 16
Блюз післяпологовий 16
Бодішеймінг 16
Брейнгазм (або АСМР – автономна сенсорна меридіональна реакція) 16
Букет Венери 16

В

Вагінізм 17
Вазопресин 17
Вассермана реакція 18
Вирильність (вирилізація) 18
Візіонізм 18
Вік репродуктивний (або фертильний) 18

Вік сексуальної згоди 18
Вітрифікація (відкладене материнство, соціальний фрізинг, соціальна вітрифікація) 18
Віргогамія 18
Віртуальний секс 19
Всесвітній день сексуального здоров'я 19
Воллюст 19
Вторинна подружня сексуальна адаптація 19
Вторинне узалежнення 19
Вторинні статеві ознаки 19
Вуайеризм 19

Г

Габітус 20
Гайзлайтинг 20
Гамети 20
Гаметна статъ 20
Гармонія стосунків особистості в парі / сім'ї 20
Гегемонна маскулінність 21
Гедонізм 21
Гендер 21
Гендервойд 21
Гендерквір (квір, Х-гендер) 21
Гендерлект 21
Гендерна дисфорія 22
Гендерна ідентичність 22
Гендерна компетентність 22
Гендерна конвергенція 22
Гендерна ресоціалізація 22
Гендерна рівність 23
Гендерна роль 23
Гендерна сегрегація 23
Гендерна соціалізація 23
Гендерна толерантність 23
Гендерна чутливість 23
Гендерне (гендероване) насильство 23
Гендерний ідеал 24
Гендерний шлюбний і репродуктивний статус 24
Гендерні стереотипи 24
Гендерні страждання (гендерна дисфорія) 24
Гендерні схеми 24

Гендерно-рольовий інфантилізм 24
Гендерно-рольовий стрес 24
Гендерцид 24
Генетична стать 24
Геніталії 24
Гермафродитизм 25
Геронтофілія 25
Герпес генітальний 25
Гетеризм 25
Гетеронормативність 25
Гетеросексизм 25
Гетеросексуальність 25
Гетеротопія ерогенних зон 25
Гігієна статевого життя 25
«Гілки персика» 26
Гімен 26
Гінекомастія 26
Гінекофілія 26
Гіноїд (фембот) 26
Гінопія 26
Гіноцентризм 26
Гінофобія (гінекофобія, фемінофобія) 26
Гіперсексуальності апогей 26
Гіперсублімація 26
Гіпогедонія 26
Гіпогонадизм 27
Гіпоталамус 27
Гірсутизм 27
Годвін-шлюб 27
Гомосоціальність 27
Гомофобія 28
Гонади 28
Гонадна стать 28
Гонадотропіни 28
Гормон вагітності 28
Гормональна стать 28
Гравідофобія 29
Грецький секс 29
Громадянська стать 29
Гуеведосе 29

Д

Даосизм 30
Дебют сексуальний 30
Девіації сексуальні (парафілії, аберації, перверсії сексуальні) 30
Дейтинг 30
Детумесценція 30
Дефемінізація 30
Дефлорація 30
Дисгамія 30
Дисгеніталізм 30
Дискримінація за зовнішністю (лукізм) 30
Диспареунія 30
Дистрес сексуальний 31
Діапазон прийнятності 31
Донжуанство 31
Донованоз 31
Доногенне запліднення (маритогенне запліднення) 31
Дуальні стосунки 31

Е

Еволюція 32
Егалітарна сім'я 32
Едипів комплекс 32
Ексібіціонізм 32
Екстренна (посткоїтальна) контрацепція 32
Екцес сексуальний 32
Ектопія ерогенних зон 32
Емоційне насильство 33
Емпатія сексуальна 33
Ендотеліальна дисфункція 33
Ерекtilьна дисфункція (імпотенція) 33
Ерекція чоловіча 33
Ергономіка статевого акту 33
Ерогенні зони 33
Еротика 34
Еротичний капітал (сексуальний капітал) 34
Еротичний масаж 34
«Еротичний перенос» 34
Еротичні традиції українців 34
Еротофобія 34
Еупареунія 34

Ж

Жантильний 35
Жіноча статура 35
«Жіноче купе» 35
Жіночий копулятивний цикл 35
Жіночність (жіночість, фемінність) 35

З

Завдання сексуальної (статевої активності) 36
Закоханість 36
Залежність від сексу 36
Залоза Скіна (точка U) 36
Затримка еякуляції (стан ДЕ) 36
Згвалтування 37
Зона Грефенберга (зона G, зона S) 37

І

Ігрова рольова виражена віктимність 38
Імбідинг 38
Інволюційний період 38
Індекс сезонності 38
Індивідуальні сексуальні комплекси 38
Інтерсекс 38
Інтимна дружба 38
Інтимність 39
Інцели 39
Інь і Ян 39

К

Камасутра 40
Камінг-аут 40
Карта ерогенних зон 40
Квір 40
Кегеля вправи 40
Керхера синдром 40
Кібергрумінг (онлайн грумінг) 40
Кібердомагання (кіберхарасмент) 40

Кіберсекс (інтернет-секс) 41
Кіберсексуальна залежність 41
Кінк 41
Кліринг шлюбний 41
Кляйнфельтера синдром 41
Когабітаційна пара 41
Коїтус перерваний 41
Коїтус пролонгований 41
«Колесо (коло) згоди» 42
Комплекс Електри 42
Компліментарний шлюб 42
Конкубінат 42
Конституція статева 42
Консумація 42
Контрацептиви 42
Контректація 43
Конфуціанство 43
Копулятивний цикл 43
Кохання 43
Криза маскулінності 43
Крос-дресінг 43
Куліджа феномен 44
Куннілінгус (кумбітмака, ламбітус) 44
Купера залози (цибулинно-уретральні залози) 44
Куртуазне кохання 44
Курцрока-Міллера проба 44

Л

Лактація (у жінки) 45
Л'амур круазе («69») 45
Латентний сексуальний період дитинства 45
«Липка підлога» 46
Лібертинізм (лібертинаж) 46
Лібідо (статевий потяг, статеве бажання, статеве ваблення) 46
Лімерентність 46
Любов еротична 46
Любов платонічна 46

М

Маніхейство 47
Маскулінність 47
Математична формула чоловічого оргазму 47
Матка (матріс) 47
Матрیمانія 47
Медовий місяць 47
Менархе 48
Менеджера синдром 48
Менопауза (клімакс) 48
Менспредінг 48
Механоеротика 48
Міжнародний день сексу 48
Мізандрія 48
Мізогінія 48
Мізофілія 49
Мін Бог 49
Міотонічний оргазм (коргазм) 49
Місіонерська поза (класична поза) 49
«Міст» техніка 49
Міф Пандори 49
Мова любові 49

Н

Напрями сексології 50
Наратофілія 50
Насильство сексуальне внутрішньосімейне 50
Насильство сексуальне вуличне 50
Насильство сексуальне інституційне 50
Насильство сексуальне позасімейне 50
Небінарна гендерна ідентичність 51
Невроз очікування невдачі 51
Несамостійність сексуальна 51
Неформальна сексуальна освіта і статеве виховання 51
Німфетка 51
Німфоманія 51
Нонконкордантність 51
Нормальна сексуальна поведінка 52
Нормальна сексуальність чоловіків і жінок 52
Нуклеарна сім'я 52

О

Овогенез 53
Овоцит (ооцит) 53
Окситоцин 53
Онанизм 53
Онанизм психічний 53
Орғазм 53
Орғазмічна платформа (орғастична манжетка) 54
Орғастичність 54
Особистісна ідентичність (самоідентичність) 54
Отелло синдром (комплекс Отелло) 54

П

Пансексуалізм 55
Парадокс пристрасті 55
Парапубертат 55
Парафілії 55
Партнерська норма 55
Патрифокальність 56
Патріархат 56
Педофілія 56
Пейроні хвороба 56
Первинне узалежнення (материнського типу) 56
Первинні статеві ознаки 56
Передменструальний синдром 56
Перерваний статевий акт 56
Перля індекс 57
Пермісивна статева мораль (пермісивність) 57
Пікацизм 57
Піхва 57
Планування сім'ї 57
Подружня сексуальна сумісність 58
Подружня терапія 58
Позиції сексуальні (позиції у статевому акті) 58
Поліаморія 58
Полігамія 58
Полюція 58
Порнографія 58
Портфель капіталів 59
Посткоїтальна дисфорія 59

Потенція статева 59
Потрійна роль жінки 59
Пояс Венери 59
Правило «спідньої білизни» 60
Прееклампісія (гестоз) 60
Пренатальний відбір за ознакою статі 60
Принципи сексуальної етики гуманістичного орієнтування 60
Прихований навчальний план 60
Пріапізм 60
Пробанд 60
Продовження роду 61
Прокреація 61
Прокреативна сексуальність 61
Псевдогермафродитизм 61
Псевдоімпотенція 61
Псевдолюбов 61
Психологічна стать 62
Психологічний компонент гестаційної домінанти 62
Психосексуальна орієнтація 62
Психосексуальний тип особистості 62
Психофізіологічна сумісність 62
Пубертат 62

Р

Реактивність ерогенна 63
Репресивна статева мораль 63
Репродуктивне здоров'я 63
Репродуктивний (фертильний) вік 63
Ретардація сексуальна 64
Ретроградна еякуляція 64
Розлади статевої ідентифікації (РСІ) 64
Розпуста (хтивість) 64

С

«Сад пахоців» 65
Сампхо покоління 65
Сапфізм (трибадизм) 65
Сатириаз (айдойоманія, сатириазис) 65
Сатисфакція 65
Сатурація сексуальна 65

Свідомо бездітний шлюб 65
Свінгерство 66
Секс 66
Сексапільність 66
Секс-коучинг (сексуальне наставництво) 66
Сексизм 66
Сексологічний трикутник 66
Сексологія 66
Сексомнія 67
Сексопатологія 67
Секс-терапія 67
Секстинг (сексторшен) 67
Сексуальна агресія (сексуальне насильство) 67
Сексуальна адикція 68
Сексуальна гармонія 68
Сексуальна ініціація 68
Сексуальна конкордантність 68
Сексуальна культура 68
Сексуальна мотивація 69
Сексуальна норма 69
Сексуальна патологія 69
Сексуальна поведінка 69
Сексуальна символіка 69
Сексуальна сумісність 69
Сексуальна формула жіноча (СФЖ) 70
Сексуальна формула чоловіча (СФЧ) 70
Сексуальне здоров'я 70
Сексуальний інтелект 71
Сексуальний примус 71
Сексуальний сценарій («сексуальний скрипт») 71
Сексуальний (статевий) темперамент 72
Сексуальні дисфункції 72
Сексуальні ігри 72
Сексуальні норми 72
Сексуальність 72
Сизигія 72
Сильна стать 73
Синглізм 73
Синдром тривожного очікування сексуальної невдачі (СТОСН) 73
Синя панчоха 73
Сифіліс 73

Сімейний міф 73
Сквірт (сквіртинг) 74
Скіннішеймінг (слімшеймінг) 74
«Скляні стіни» 74
Слатшеймінг 74
Слоновість статевих органів 74
Сновидіння еротичні 74
«Солом'яна вдова» 74
«Солом'яний вдівець» 74
Соматична стать (морфологічна стать, фенотип) 74
Соціокультурні сексуальні дитячі ігри 75
Соціальна рольова виражена віктимність 75
Соціальна стать 75
Сперматогенез 75
Сперматозоїд (живчик) 75
Стабільність шлюбу 75
Статева деморалізація 76
Статева зрілість 76
Статева ідентифікація 76
Статева ідентичність 76
Статева (сексуальна) конституція 76
Статева культура 76
Статева мораль 77
Статеве життя 77
Статевий акт 77
Статевий диморфізм людини 77
Статеворольова (гендерна) ідентичність 77
Стать 77
Стелсинг 77
Суфражизм 77

Т

Терапевтична програма Мастерса і Джонсон 78
Теренера-Шерешевського синдром (45 X або 45 X0) 78
Тестикулярної фемінізації синдром (СТФ) 78
Тестостерон 78
Травма сексуальна 79
«Травоїдні» чоловіки 79
Трансгендерний перехід 79
Транссексуальність 79
Трибадизм 79

Тріолізм 79
Трохантерний індекс 79
Тумесценція 79

У

Унісекс 80
Уніфікація статей 80
Успішний шлюб 80

Ф

Фалогоцентризм (гендерна асиметрія в мові або андроцентризм мови) 81
Фалос (фал, лінга) 81
Фалоцентризм 81
Фамілістика 81
Фатальна жінка 81
Фацеція 81
Фейсизм 81
Феляція (пенілінкція) 82
Фемідом 82
Фемінізація бідності 82
Фемінізм 82
Фемінність 82
Фемінофобія (генікофобія) 82
Феромони 82
Фертильність 82
Фетальний 82
Фетишизм 83
Фетшеймінг 83
Філіація 83
Флюїдність сексуальна 83
Формула сексуальна жіноча (чоловіча) 83
Фригідність 83
Фроттаж (фроттеризм) 83
Фрустрації сексуальні 83
Функції еротики 84
Функції порнографії 84

Х

Харасмент 85
Хастлери (бердачі) 85
Хікіморі 85
Хламідія 85
Хоріон 85

Ц

Церебральна статъ 86
Цисгендер (цисгендерність) 86
Циссексуальність 86

Ч

Чайлдфрі 87
«Чікліт» 87
Чоловічий копулятивний цикл 87

Ш

Шкала Кінзі 88
Шлюбний градієнт 88
Шлюбний потенціал 88

ПЕРСОНАЛІЇ

АМБРУАЗ ПАРЕ (1510–1590) – хірург французького короля Карла IX, який видав підручник акушерства, де одним з перших описав способи отримання жінками сексуального задоволення.

АНРІ ДЕ МОНДЕВІЛЬ – французький медик, який жив на початку XIV ст., один із засновників сексології, який опублікував першу роботу з гігієни статевих органів.

АРИСТИП (V–IV ст. до н. е.) – учень Сократа, перший теоретик гедонізму, відповідно до якого задоволення – мета і головний мотив життя, але для цього немає необхідності в участі іншої людини.

АРИСТОТЕЛЬ (IV ст. до н. е.) – учень Платона, засновник своєї філософської школи. Він вважав за необхідне стримувати свої пристрасті та уникали крайнощів та розвивати індивідуальні здібності людей.

БАТАЙ ЖОРЖ (1897–1962) – французький письменник, філософ, публіцист, дослідник історії мистецтва. Людина, на думку автора, – істота більш еротична й релігійна, ніж мисляча. Еротизм (йдеться не про еотику) – не просто сексуальність (тобто не репродуктивна активність, що стосується як тварин, так і людей). Сексуальність людей відрізняють специфічні способи сублимації. Еротизм – складне символічне опосередкування між бажанням та його об'єктами. Основна робота – «Історія еротизму».

БАХОВЕН ІОГАНН ЯКОБ (1815–1887) – швейцарський правознавець, етнограф. Запропонував і обґрунтував гіпотезу еволюції людини: матриархат передував патріархату. Так, він виділив три фази розвитку людства: 1) гіпотетичне «гетеричне материнство» (нестримний сексуальний проміскуїтет – нічим необмежені сексуальні взаємини); 2) домінування жінки в релігії, суспільних відносинах; 3) патріархат (духовна й соціальна перевага батька, перехід до типу суспільства, де батьківство визначається за чоловічою лінією). Відомий працями про походження сім'ї, зокрема – робота «Теорія материнського права» (1861).

БЕЛЛА де ПАУЛА (1951 рік народження) – соціальна психологиня, соціологиня, докторка філософії (1979), сфера інтересів – життя самотніх людей в Америці (наприклад, робота «Відособлений» / «Singled out»). Вперше виокремила термін «синглізм», вважаючи, що людина може бути щасливішою одинаком / одиначкою, ніж у парі. Сама авторка терміну називає себе «одиначка від природи».

БЕМ САНДРА (1944–2014) – американська психологиня, відома своїми роботами з вивчення гендерних проблем, концепцією психологічної андрогінії та егалітарного шлюбу. Створила так звану теорію гендерних схем і статеворольовий опитувальник (на 60 тверджень). Відома робота – «Лінзи гендера: Трансформація поглядів на проблему нерівності статей».

БЕРН ЕРІК (Ерік Бернстайм) (1910–1970) – американський психолог і психіатр; відомий передусім як розробник трансактного аналізу. Автор багатьох робіт (зокрема, «Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку»).

БЛОХ ІВАН (1872–1922) – австрійський / німецький лікар, дерматолог, сексолог і венеролог; один із засновників сучасної сексології, який увів в обіг термін «сексологія» і зробив спробу систематизувати сексологічні знання на початку ХХ ст.

ВАН ДЕ ВЕЛЬДЕ ТЕОДОР ХЕНДРИК (1873–1937) – голландський акушер-гінеколог, сексолог, директор Інституту гінекології в Харлемі. Автор робіт («Ідеальний шлюб»; 1926). У 1905 р. опублікував серію двофазових графіків базальної температури і відмітив, що тривалість періоду підвищених температур у другій фазі (до менструації) не залежить від тривалості менструального циклу (пов'язавши підвищення базальної температури з овуляцією).

ВАРГАС ЛЬЙОСА МАРІО (1936 рік народження) – перуанський прозаїк, драматург, філософ, публіцист, політичний і громадський діяч, лауреат Нобелівської премії (2010) за «картографію владних структур і гостре зображення людського опору, бунту й поразки».

Автор сатиричного роману «Панталеон і відвідувачки» (1973), екранізований 1999 р. (фільм транслювався під назвою «Сексназ капітана Пантохи»), де зразковому військовому командуванню доручає організувати пересувний бордель для обслуговування віддалених військових частин.

ВАСИЛЬЧЕНКО ГЕОРГІЙ (1921–2006) – засновник сексопатології, доктор медичних наук, професор. Автор перших керівництв для лікарів «Загальна сексопатологія», «Приватна сексопатологія». Розробив і запровадив системний метод структурного аналізу сексуальних розладів.

ВАТСЬЯНА МАЛЛАНАГА (IV – VI ст.) – індійський філософ, автор трактату «Камасутра» (написаному на санскриті).

ГАНС ПІЗЕ (1920–1970) – німецький вчений-дослідник, один із засновників медичної сексології, який багато зробив для корекції сексуального життя та подолання сексуальних розладів.

ГЕВЛОК ЕЛЛІС ГЕНРІ (1859–1939) – англійський лікар, публіцист, один із засновників сексології. Займав посаду президента Інституту Гальтона. Висунув концепцію індивідуальної різниці в сексології, дослідивши стадії сексуального розвитку, біологічні основи сексуальності та її психічні аспекти, статеві стосунки та сексуальні проблеми під час вагітності. Також він засвідчив високу розповсюдженість мастурбації і у чоловіків, і у жінок (довів, що навіть у «порядної жінки» є статеві бажання). Автор понять «нарцисизм» і «аутоеротизм». Співавтор (з Дж. Є. Саймондсом) першої англомовної медичної книги про гомосексуальність – «Сексуальна інверсія» (1897). Автор 7-томної енциклопедії «Дослідження в психології статі».

ГЕОДАКЯН ВІГЕН (1925–2012) – доктор біологічних наук, генетик. Розробник еволюційних теорій статі, статевого диморфізму, гоносом і «номодичних» генів, асиметрії організмів, функціональної асиметрії мозку, парних органів, цис-транс-ліворукості.

ГППОКРАТ (V – IV ст. до н. е.) – творець основ лікарської етики – рекомендував статеві взаємини в шлюбі та наголошував на шкідливому впливі статевого стримування.

ГОРПИНЧЕНКО ІГОР (1946 рік народження) – професор, доктор медичних наук, перший головний спеціаліст України з андрології та сексології. Серед робіт: «Геронтологічна сексопатологія» (1991), «Клінічна сексологія і андрологія» (1996) – співавтор, «Еректильна дисфункція» (2003) – співавтор.

ГРЕФЕНБЕРГ ЕРНСТ (1881–1957) – німецький лікар і вчений. Відомий розробкою внутрішньоматкової спіралі (внутрішньоматкове кільце Грефенберга) та дослідженнями ролі уретри жінки в оргазмі. На його честь названа «пляма G».

ГРОФ СТАНІСЛАВ (1931 рік народження) – американський психолог і психіатр чеського походження, засновник трансперсональної психології, дослідник змінених станів свідомості, описав розвиток сексуальності людини.

ГРЮЙЄР ФРЕДЕРІКА – французька психотерапевтка, що досліджує розвиток сексуальності людини та травмивні події, здатні призвести до різних сексуальних розладів. Вона використовувала три різні взаємодоповняльні техніки для лікування останніх: 1) психотерапія, спрямована на лікування травм (насамперед йдеться про жертв сексуального насилля); 2) так званий «еріксоніанський» гіпноз (для «повторного запуску» заблокованих або анестезованих емоцій і зміни ставлення до сексуального життя); 3) «дао мистецтва кохання» (гармонізує й поглиблює еротичний досвід чоловіка і жінки). Поєднання цих методів, на думку авторки, забезпечує особистісне зростання і навіть розквіт особистості (ставлення до партнера /-ки на основі поваги та уваги до його / її насолоди, що приводить до любовного екстазу), чим створено основу такого психотерапевтичного підходу як психосексологія. Основна робота – «Про щастя фізичної любові. Як збагатити своє сексуальне життя».

ДАЛІ САЛЬВАДОР (повне ім'я: Сальвадор Феліп Жасінт Далі і Домєнек, маркіз де Пуболь) (1904–1989) – іспанський (каталонський) художник, скульптор, гравер, письменник, представник сюррелізму ХХ ст., екстравагантний дизайнер меблів, прикрас, творець логотипу карамелі «Чупа Чупс». Незмінними темами його творінь були руйнування, тлінність, смерть і світ сексуальних переживань людини (мав місце особливий вплив робіт З. Фрейда).

Кохання його життя – Гала Елюар (при народженні – Олена Делувіна-Дьяконова), про яку митець зазначав: «Я люблю Галу більше матері, більше батька, більше Пікассо і навіть більше грошей».

Сальвадор Далі часто любив наголошувати, оповідаючи про свій музей еротики, що еротика відрізняється від порнографії тим, що перша приносить всім щастя, а друга – лише невдачі.

ДЕМКО ІВОНА (1974 рік народження) – польська візуальна художниця (себе називає «художниця-вагіністка»), скульптурка і феміністка, авторка-сучасниця скульптури «Волога жінка».

ДЕМОКРИТ (V–IV ст. до н. е.) – античний філософ, який порівняв статеву насолоду з сучасним апоплексичним нападом.

ДЖОНСОН ВІРДЖИНІЯ ЕДЕЛЬМАН (1925–2013) та **МАСТЕРС УІЛЬЯМ ХАУЕЛЛ** (1915–2001) – американські вчені, продовжувачі роботи А. Кінзі. Досліджуючи подружні пари (біля 300), вони спостерігали за чоловічими та жіночими сексуальними циклами, вперше записавши на спеціальній апаратурі фізіологічні реакції та предметно дослідивши основні фази копулятивного циклу. Ними були заперечені або поставлені під сумнів багато традиційних міфів і уявлень, покладено начало багаточисельним експериментам в області сексуальної фізіології, розроблені принципи парної секстерапії.

У 2013 році вийшов американський серіал «Майстри сексу» за мотивами життя й досліджень Джонсон і Мастерса.

ЕПІКУР (IV–III ст. до н. е.) – творець гедоністичної школи епікурійців, який за гігієнічними приписами взагалі виступив проти статевого стосунку.

ЗАХЕР-МАЗОХ ЛЕОПОЛЬД ФОН (1836–1895) – австрійський письменник, одним із перших описав аномалії сексуального потягу. Його романи автобіографічного характеру: «Розлучена жінка» (1870), «Венера в хустрі» (1870).

ЗБІГНЄВ ЛЕВ-СТАРОВИЧ (1943 рік народження) – польський психіатр, психотерапевт, сексолог. Очолював Польське сексологічну спільноту, у 1995–1996 рр. – експерт з питань сексуального просвітництва Міністерства народної освіти Польщі, керував програмою сексуальної освіти ООН (1996–1998).

Автор багатьох робіт: «Фарби сексу», «Еротизм і сексуальні техніки Сходу», «Нетиповий секс», «Вона і він про секс» тощо.

ІМПЕРАТО-МАКГІНЛІ ДЖУЛІАННА – одна з перших дослідниць феномена хлопчиків-гееведосе (Cornell Medical College Нью-Йорка; 1974). Професорка медицини у галузі ендокринології.

КАЗАНОВА ДЖОВАНІ ДЖАКОБО (1725–1798) – італійський письменник, який описав свої багаточисельні авантюрні любовні походеньки. Його ім'я стало номінальним для поведінки егоїстичного, легковажного, безсоромного спокусника.

КАПЛАН ХЕЛЕН СІНГЕР (1929–1995) – австро-американська сексологиня, засновниця однієї з перших в США клініки сексуальних розладів, винахідниця техніки «Міст» (суть якої полягає в навичках перенесення відчуття від стимуляції клітора – кліторальні – до вагіни – вагінальні).

КЕГЕЛЬ АРНОЛЬД (1894–1972) – американський лікар-гінеколог, який за життя був відомий інноваціями в акушерстві. Зокрема, йдеться про такі розробки: вправи для жінок (стискання м'язів тазового дна – для нехірургічного підвищення їхнього тону, лікування нетримання сечі), перинеометр (прилад для вимірювання сили скорочень м'язів тазового дна, тренажер). Наразі вправи Кегеля широко застосовують на початковому етапі лікування стресового нетримання сечі (та й будь-якого типу нетримання сечі у жінок або випадання внутрішніх органів).

КІММЕЛ МАЙКЛ (1951 рік народження) – чоловік-фемініст, заснував у 2013 р. при одному з університетів Нью-Йорка науковий центр з вивчення чоловіків – чи не перша у світі подібна структура – де вже близько 30 років бореться за гендерну рівність – Національна організація чоловіків проти сексизму. Автор праць «Чоловіки, які не змінюються» (1987), «Чоловіки протистоять порнографії» (1990), «Хлопчака територія: небезпечний світ, де хлопці стають чоловіками» (2008), «Гендероване суспільство» тощо.

КІНЗІ АЛЬФРЕД (1894–1956) – американський вчений-біолог, який реалізував справжню революцію в дослідженнях, присвячених проблемам статі. Провів біля 19 тисяч інтерв'ю, кожне з яких містило від 350 до 520 пунктів інформації щодо соціологічного, соціально-психологічного дослідження сексуальної поведінки. Під його керівництвом вийшли праці «Сексуальна поведінка чоловіка», «Сексуальна поведінка жінки» в Індіанопольському університеті (США) сексологічному інституті (Інститут сексуальних досліджень, який у 1947 р. заснував А. Кінзі).

КЛЕЙН ФРІЦ (1932–2006) – американський сексолог, психіатр. Розвивав ідеї А. Кінзі та запропонував свій варіант решітки сексуальної орієнтації (1985). Йдеться про точнішу шкалу з трьома вимірами, що фіксують сексуальний досвід і фантазії людини в трьох часових періодах: теперішній час (останні 12 місяців на момент інтерв'ю), минулий (до року перед інтерв'ю), майбутній ідеал статевого життя (передбачення, передчуття, наміри людини). Решітка з трьома часовими осями, запропонована Клейном, відображає концепцію мінливості сексуальності людини протягом її життя. Введення семи різних параметрів дозволяє точніше врахувати не лише фактичний сексуальний досвід індивіда, але й інші чинники. Клейн дотримується уявлення про те, що бажаний ідеал статевого життя не обов'язково співпадає з фактичною статевою поведінкою індивіда. Шкала Клейна також являє розуміння, що сексуальна поведінка індивіда не обов'язково співпадає або означає його сексуальну орієнтацію. Водночас, якщо два індивіди мають однакову сексуальну ідентичність або сексуальну орієнтацію, це не обов'язково засвідчує, що вони мають й однакові сексуальні практики або однакову сексуальну поведінку.

КОВАЛЕВСЬКИЙ ПАВЛО (1894–1931) – український психіатр і судовий психопатолог, професор кафедри нервових і душевних хвороб. Автор понад 300 робіт, зокрема і роботи «Психологія статі».

КОН ІГОР (1928–2011) – провідний сексолог, доктор філософських наук, професор. Автор одного з провідних досліджень із загальних питань сексології. Вивчав сексуальність загалом і гомосексуальність зокрема. Написав працю про виховання дітей, зокрема хлопчиків. У статі «Гегемонна маскуліність як чинник чоловічого (не)здоров'я» аналізує проблеми, пов'язані з явищем гегемонної маскуліності: схильність до ризикованої поведінки, чоловіча надсмертність, недбале ставлення до власного здоров'я тощо.

КОНДОМ – ім'я лікаря англійського короля Карла II, який увів в обіг контрацептивний засіб, відомий наразі як презерватив (або кондом).

КОЧАРЯН ГАРІК (1949 рік народження) – почесний президент Асоціації сексологів та сексотерапевтів України, член редакційних колегій науково-практичних журналів «Здоров'я чоловіка» (Київ) та «Психологічне консультування і психотерапія» (Харків). Розробник ряду високоефективних психотерапевтичних технік: прискорений варіант аутогенного тренування для лікування сексуальних розладів, прийомів «помилковий сигнал», «спосіб зниження рангу значущості сексуальних розладів», «зіставлення за аналогією», «розширення свідомості», «зіставлення за контрастом», «система еротичної сенситизації», «психотерапія з урахуванням механізму проєкції», «спосіб корекції поведінкових програм» для лікування синдрому тривожного очікування сексуальної невдачі та інших тривожно-фобічних розладів. Запропонував ряд когнітивних прийомів для корекції внутрішньої картини хвороби у чоловіків з різними розладами еякуляції. Ним адаптовано, апробовано та впроваджено метод «вибуху нав'язливостей» (НЛП).

КРАФТ-ЕБІНГ (1840–1902) – невропатолог, психіатр і криміналіст, професор Віденського університету, вважається творцем сучасної сексопатології. Найвідоміша робота – «Статева психопатія» (1886) – одна з перших опублікованих робіт з сексуальних девіацій (парафілій). В ній автор докладно описує і вперше вводить поняття садизму, мазохізму, зоофілії, бертранізму (синонім – некросадизм).

КРИШТАЛЬ ВАЛЕНТИН (1937–2008) – один з провідних сексологів України, професор, завідувач кафедри сексології Харківської академії післядипломної освіти лікарів, доктор медичних наук, професор.

Особливо приділяв увагу проблемі діагностики та лікування розладів сексуального та психологічного здоров'я в сім'ї.

ЛЕВ-СТАРОВИЧ ЗБІГНЄВ (1943 рік народження) – очільник польського сексологічного товариства, автор перших книг із соціокультурної сексології («Фарби сексу», «Сексуальні таємниці і проблеми», «Нетиповий секс», «Вона і він про секс» тощо).

ЛЕВЕНГУК АНТОН (1632–1723) – голандський вчений-дослідник, який у XVII ст. вперше описав людські сперматозоїди, виявлені в спермі за допомогою мікроскопа.

ЛЕОНАРДО да ВІНЧІ (1452–1519) – італійський художник, скульптор, музикант, математик, який разом займався і питаннями сексуальності та анатомії статевих органів.

ЛІ ДЖОН АЛАН (1933–2013) – канадський соціолог, публіцист. Відомий своєю типологією любові: ерос, людус, агапе, сторге, манія, філія. Багато робіт також присвячені питанням гомосексуалізму.

ЛІНА МЕДІНА – дівчинка, яка народилася в Перу у 1933 р. Йдеться про випадок надраннього статевого дозрівання: у три роки дівчинка мала регулярний менструальний цикл, з 4 років – лобкове волосся. У 5 років і 7 місяців народила живого доношеного хлопчика вагою 2700 г.

ЛОУЕН ОЛЕКСАНДР (1910–2008) – американський психотерапевт, творець методу «біоенергетичний аналіз», один із засновників Міжнародного інституту біоенергетичного аналізу, дослідник проблеми сексуальності. У своєму методі поєднував роботу з тілом і психоаналітичний процес. Учень і асистент В. Райха. Роботи: «Любов і оргазм», «Задоволення: творчий підхід до життя», «Секс, любов і серце», «Радість: як наповнювати тіло енергією, а життя щастям».

МАНІ ДЖОН ВІЛЬЯМ (1921–2006) – новозеландський американський психолог, сексолог і професор Університету Джона Гопкінса, відомий своїм дослідженням сексуальної поведінки людини та статі. У 1955 р. вжив у Британському журналі з медичної сексології (British Journal of Medical Sexology) слово «гендер» (йшлося передусім про набуте, а не вроджене). Його найвідоміший приклад роботи – пацієнт Девід Реймер (невдалий експеримент).

Цікавою є теорія «карти кохання» Д. Мані, згідно з якою образ ідеального партнера (коханого / коханої) формується у дитячому віці (5-8 років) і з часом ця несвідома матриця лише доповнюється більш конкретизованими характеристиками та образами.

МАНТЕГАЦЦА ПАОЛО (1831–1910) – італійський лікар, невропатолог, фізіолог, антрополог, письменник-фантаст. Серед багатьох робіт особливе місце належить «Фізіологія кохання» (1896), «Сексуальні стосунки людства» (1885), «Фізіологія жінок» (1893), «Картинки людської природи: урочистості та пияцтво» (1871).

МАРКІЗ де САД (1740–1814) – французький письменник і філософ, який відстоював ідею абсолютної свободи, без обмежень і моралі, релігії чи закону. Найважливіший принцип життя – досягнення найвищої насолоди особистістю. Одним із перших описав використання механічних засобів у статевому акті.

МОЛЬ АЛЬБЕРТ (1862–1939) – німецький психіатр, один із засновників сексопатології (у 1913 році заснував Міжнародне товариство сексологічних досліджень).

НАГОСКІ ЕМІЛІ (1977 рік народження) – експертка з сексуального виховання з двадцятирічним досвідом, викладачка курсу жіночої сексуальності, консультантка з проблем сексуального насилля. Емілі працювала з проблемами стресу, харчування, спорту, а також сексу. Авторка робіт «Як бажає жінка» (2019), «Вигорання. Стратегія боротьби з виснаженням удома та на роботі» (2021).

ОТТЕСЕН-ЙЄНСЕН ЕЛІЗА (ОТТАР) (1886–1973) – норвезько-шведська педагогиня з питань статевого виховання, журналістка. Вона боролася за права жінок, прибічниця думки важливості розуміння й контролю свого тіла й сексуальності. Засновниця Шведської асоціації сексуального виховання (1933).

Слова Оттесен-Йенсен: «Я мрію про день, коли кожна новонароджена дитина буде бажаною, коли чоловіки й жінки стануть рівними та коли сексуальність буде проявом інтимності, задоволення й ніжності», закладені в основу розвитку сексуальної освіти в Швеції.

ПАЛАНІК ЧАК (1962 рік народження) – сучасний американський письменник (ЗМІ називають його «шоковим письменником»). Автор багатьох робіт, зокрема й роману «Задуха», в якому докладно описав сексоголізм, його прояви та методи лікування (екранізація 2008 р.).

ПЕРЛЬ РЕЙМОНД (1879–1940) – американський біолог, який вважається одним із засновників біогеронтології. У 1933 р. ним введено індекс імовірності вагітності (численне вираження фертильності та оцінки ефективності контрацептивів).

ПЛАТОН (V–IV ст. до н. е.) – античний філософ, який надавав великого значення Еросу, а також не відокремлював сексуальну любов від тілесної. Виступав за те, щоб не було моногамних сімей.

САФО (САПФО) – грецька поетеса VII–VI ст. до н. е., очолювала гурток обраних дівчат, які навчала музиці, віршотворенню, танцям. Основна тема її творчості – кохання, ніжне спілкування подруг, дівоча краса. Сама вона прибічниця лесбійської любові.

СВЯДОЩ АБРАМ (1914–1999) – психіатр, психотерапевт і сексолог. Дослідник сексуальних девіацій. Вважав, що одночасне подразнення кількох ерогенних зон може зумовити як сумачію їхньої дії, так і гальмування однією зоною інших. Автор спостерігав явища ектопії («виключення зони», повну відсутність результату при її подразненні) та гетеротопії (міграція ерогенної зони та виникнення її там, де раніше вона не спостерігалася).

СЕДЖВІК ЄВА КОСОФСЬКА (1950–2009) – американська дослідниця у сфері гендерних досліджень та квір-досліджень, літературознавчиня, культурологиня. Авторка робіт: «Епістемологія комірки», «Між чоловіками: англійська література та чоловіче гомосоціальне бажання».

СИМОНА де БОВУАР (1908–1986) – французька письменниця, екзистенціалістка у філософії, «матір фемінізму другої хвилі». Відома публіцистична праця – «Друга стаття». Її відомий вислів: «Жінкою не народжуються – жінкою стають».

СТОЛЛЕР РОБЕРТ (1924–1991) – американський дослідник клініки гендерної ідентичності, психіатр і педагог. У 1968 р. опублікував статтю, у назві якої вжив слово «гендер» «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity». Автор роботи «Перверсія: еротична форма ненависті» (1975).

ТАКЕО ДОІ (1920–2009) – японський вчений, психоаналітик, письменник. Автор робіт «Амае но козо» (1971), «Анатомія залежності. Фундаментальний аналіз японського характеру» (1971), «Анатомія самості» (1986).

ТЕННОВ ДОРОТІ (1928–2007) – американська психологиня, яка запропонувала назвати найсильнішу форму романтичного кохання лімерентністю (вона триває зазвичай від півтора до трьох років). Авторка роботи «Love and Limerence – The Experience of Being in Love» (1979).

ФОРЕЛЬ АВГУСТ (1848–1931) – швейцарський етимолог, невропатолог і психіатр, один із засновників медичної сексології. Він проводив природничо-наукові, соціологічні й психологічні дослідження, маючи на меті упорядкувати статеві взаємини між людьми, перебуваючи на гуманістичних позиціях щодо питання сексуальної культури. Автор робіт «Мурахи Швейцарії» (1874), «Гіпнотизм» (1889), «Статеве питання» (1905) тощо.

ФРОЙД ЗИГМУНД (1856–1939) – професор психіатрії у Відні, найбільш відома особистість із засновників сексології. Відкрив несвідоме і створив психоаналіз, детально проаналізував сексуальні відчуття дітей, ввів такі поняття в сексологію як Едипів комплекс, комплекс кастрації, сублімація, лібідо тощо

ФРОММ ЕРІХ СЕЛІГМАН (1900–1980) – німецький (єврей за походженням) психолог, філософ, неофрейдист. Одна з його відомих робіт – «Мистецтво любові» (1956). На його думку, любов вимагає знань і зусиль. Автор вважає, що для більшості людей головним завданням є

бути коханим, а не вміти самим любити. Прагнення цих людей бути коханими є, власне, поєднанням прагнення до популярності й сексуальної привабливості. Також автор аналізує первинну закоханість і тривале кохання, звертаючи увагу на необхідності надавати любові найвищий пріоритет в житті перед успіхом, престижем, грошима і владою.

ХАКІМ КАТРІН (1948 рік народження) – британська соціологиня, розробниця теорії вподобань, теорії сексуального дефіциту. Відома роботою, що присвячена еротичному капіталу (останній має здатність конвертуватися, він є активом у багатьох соціальних і економічних умовах, зокрема в ЗМІ, політиці, рекламі, спорті, мистецтві, а також під час звичайної повсякденної взаємодії).

ХІРШВЕЛЬД МАГНУС (1868–1935) – медик, соціолог, історик, засновник першого сексологічного інституту в Берліні у 1918 р., який він і очолив. Він розпочав масові сексологічні опитування анкетного типу, які і нині використовують з метою порівняльних досліджень. Дослідник людської сексуальності, гомосексуальності зокрема. Вводить в обіг поняття «трансвестит».

ХОРНІ КАРЕН (ДАНІЕЛЬСОН) (1885–1952) – американська психіатриня німецького походження, психоаналіткиня, неофрейдистка, письменниця, психотерапевтка. Авторка відомих робіт у психології: «Невротична особистість нашого часу», «Психологія жінки» тощо. Критичувала З. Фрейда щодо ідеї психологічних наслідків між чоловіком і жінкою.

ХУКЕР ЕВЕЛІН (ДЖЕНТРИ) (1907–1996) – ця американська психологиня й сексологиня стала відомою світові своєю статтею про гомосексуалізм чоловіків (1957), в якій вона доводила, що власне гомосексуальність не пов'язана з жодним психічним, психологічним відхиленням або з порушенням соціальної адаптації.

ЧЕПМЕН ГЕРІ (1938 рік народження) – американський консультант з питань подружнього життя та сім'ї, доктор філософії, ведучий програм з питань шлюбу та сімейних взаємин. Автор серії книг «П'ять мов любові».

ЮНДА ІВАН (1919–1994) – сексопатолог, з іменем якого пов'язано становлення і розвиток сексопатології в Україні. Під його керівництвом створено мережу обласних сексологічних кабінетів, організовано клініку сексопатології при Київському НДІ урології та нефрології, республіканський центр сексопатології, наукову спілку сексологів України (1988). Його основні роботи: «Статеве життя і здоров'я людини», «Хвороби статевих органів чоловіків», «Простатит», «Безпліддя у шлюбі», «Соціально-психологічні та медико-біологічні основи сімейного життя».

ЯЛОМ ІРВІН ДЕВІД (1931 рік народження) – американський психолог, психотерапевт, доктор медичних наук, професор психіатрії Стенфордського університету, автор багатьох творів із психології та психотерапії (його праці належать до екзистенційної психології). Найвідоміші роботи – «Коли Ніцше плакав», «Ліки від кохання та інші оповіді психотерапевта», «Екзистенційна психотерапія», «Мамуся та сенс життя» тощо.

Лауреат премії імені Зигмунда Фроїда (2009) Світового конгресу психотерапевтів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Безкоровайна О. В. Особливості реалізації технології виховання статевої культури старшокласників у соціально-ціннісній діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. Вип. 18, кн. 1. С. 44–52.
2. Берн Е. Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку / пер. з англ. О. Стукала. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 256 с.
3. Бикова С. В. Особливості емоційного інтелекту жінок та чоловіків. *Наука і освіта*. 2015. №10. С. 126–130.
4. Білобровка Р. І. Критерії сексуального здоров'я подружніх пар, де в чоловіків спостерігаються афективні порушення та має місце сексуальна дисгармонія. *Український журнал клінічної та лабораторної медицини*. 2010. Т. 5, №3. С. 134–136.
5. Білобровка Р. І. Порушення сексуального здоров'я та функціонування сім'ї при афективних розладах у чоловіків (медико-психологічні аспекти) : дис. ... докт. мед. наук: 19.00.04. Харків, 2011. 287 с.
6. Бугайова Н. М. Віртуальні романтичні стосунки в інтернеті, кіберсексуальна залежність. URL: <http://www.newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/zbirnyk-2008/3.htm> (дата звернення: 09.02.2023).
7. Бялик О. В. Засоби статевого виховання учнівської молоді в закладах освіти країн Євросоюзу. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*: збірник наукових праць / ред. С. Щудлю, П. Длугош. Дрогобич – Жешув : Трек ЛТД, 2016. Вип. 7. С. 154–159.
8. Варгас Льюса Маріо Витівки кепського дівчиська. Харків : Фоліо, 2010. 480 с.
9. Васютинський В. О. Владно-підвладні аспекти статево-рольової і гендерної взаємодії. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №6. С. 6–16.
10. Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дітей та юнацтва / за ред. Т. В. Говорун. Київ : ІЗМН, 1996. 168 с.
11. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2006. 260 с.
12. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. Вид. 3-є / за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. К. : Критика, 2017. 224 с.
13. Гендерний аналіз українського суспільства. Київ : Златограф, 1999. 293 с.

14. Говорун Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : 19.00.07. Київ, 2002. 35 с.
15. Говорун Т. В., Ворник Б. М. Сексуальність та статеве поведінка в Україні: Проблеми сьогодення та перспективи. Київ, 1995. 104 с.
16. Говорун Т. В., Кікінежді О. Г. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 1999. 384 с.
17. Гоян І. М. Аксиологічне конструювання гендерних відносин. *Гендерні студії: навчання, дослідження, практика* : матеріали II Міжнар. конференції (16–18 квітня 2018 р.). Київ, 2018. С. 16–20.
18. Гупаловська В. А., Стрілець Н. Психологічні особливості сексуальних установок молоді. *Психологічні науки*. 2013. Т. 2, Вип. 10(91). С. 89–94.
19. Данильченко Т. В. Гендерний дисплей як компонент гендерної ідентичності. *Гендерна проблематика та антропологічні горизонти* : зб. мат. III Всеукраїнської науково-практичної конференції 4–5 жовтня 2013 року. Острог, 2013. С. 79–92.
20. Данильченко Т. В. Психологія статі. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. 208 с.
21. Данильченко Т. В. Феномен гендерної ідентичності в психології. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2013. Вип. 14 (серія «Психологічні науки»). С. 57–63.
22. Дерев'янюк С. П. Емоційні особливості рольової віктимності молоді. *Проблеми психологічної безпеки сучасної молоді* : монографія / за наук. ред. О. Ю. Дроздова. Чернігів: Десна Поліграф, 2019. С. 48–60.
23. Дерев'янюк С. П., Ющенко І. М., Примак Ю. В. Особливості психологічного благополуччя осіб з вираженою рольовою віктимністю залежно від статі та віку. *Балканско научно обозрение*. 2019. Т. 3, № 2 (4). С. 79–82. URL: <https://cutt.ly/8wuiiHij> (дата звернення: 01.04.2023).
24. Діденко С. В. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. Київ : Арістей, 2003. 312 с.
25. Діденко С. В., Козлова О. С. Психологія сексуальності. Київ : Академвидав, 2009. 304 с.
26. Єрмакова А. С. Емоційні складові сексуального благополуччя особистості. *Theoretical and science bases of development of scientific thought* : матеріали Міжнар. науково-практ. конференції (Рим, 16-19 лютого 2021 р.). С. 545–547. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/V-Conference-February-16-192021-book.pdf> (дата звернення: 16.02.2023).
27. Єрмакова А. Сексуальне благополуччя бізнесменів: емпірична верифікація феномену. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*. 2020. 18 (3). 55–63.
28. Збірник критично-оцінених тем з питань контрацепції. Розроблено Центром науково-доказової медицини на базі кафедри акушерства, гінекології та репродуктології Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика. Київ, 2006.

- 29.Інті Чавес Перес Повага. Хлопцям про любов, секс та згоду / пер зі швед. А. Топіліна. Київ : Книголав. 2022. 232 с.
- 30.Кікінеджи О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 380 с.
- 31.Кіко для батьків – Kiko for parents. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jVx-CvzS-Rw> (дата звернення: 02.12.2022).
- 32.Кімел Майкл С. Гендероване суспільство / пер. з англ. Київ : Сфера, 2003. 449 с.
- 33.Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2003. №27. С. 44.
- 34.Конституція України. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення 04.03.2023).
- 35.Кравець В. П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. Київ : Київська правда, 2000. 688 с.
- 36.Кравець В. Статева соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн : монографія / за ред. члена-кореспондента АПН України, проф. В. Кравця. Тернопіль : ТзОВ «Видавництво Астон», 2009. 206 с.
- 37.Кришталь В. В. Сексологія: Навчальний посібник. Харків : Фоліо, 2008. 990 с.
- 38.Кубриченко Т. В. Ідентичність особистості у гендерному вимірі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія психологічна. 2012. Вип. 2 (2). С. 323–331.
- 39.Кубриченко Т. В., Потебня А. В. Характер зв'язку емоційної прив'язаності до матері з гендерною ідентичністю підлітків з неповних сімей. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23-24 червня 2017 р.), Львів, 2017. С. 10–12.
- 40.Лещук Н. О. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. Київ, 2014. 136 с.
- 41.Лось О. М. Роль статевого виховання у збереженні психічного здоров'я дошкільника. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. Т. 1, Вип. 5. С. 152–155.
- 42.Любіна Л. А. Особливості формування гендерної соціалізації особистості : матеріали навчально-методичної конференції. Буковинський державний медичний університет (18 квітня 2012). URL: <http://dspace.bsmu.edu.ua:8080/xmlui/handle/123456789/1580> (дата звернення 10.05.2023).
- 43.Ляпіна Л. А. До проблеми сексуальної соціалізації підлітків. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер.: Соціологія. 2013. Т. 225, Вип. 213. С. 79–82.

44. Маркова М. В. До проблеми концептуалізації сексуальної адикції. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2013. №1. С. 60–68.
45. Маркова М. В., Кришталь Є. В., Білобрівка Р. І. Проблема депресивних і сексуальних розладів: порочне коло взаємозв'язків та шляхи подолання. *Вестник Ассоциация психиатров Украины*. 2013. №3. URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/36858> (дата звернення 02.04.2023).
46. Марущенко О., Плахотнік О. Гендерні шкільні історії. Харків : Монограф, 2012. 88 с.
47. Мельничук В. О. Показники і критерії проблеми залучення підлітків до комерційного сексу. *Науковий вісник Ужгородського університету*: зб. наукових праць. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Говерла, 2021. Вип. 1 (48). С. 263–266.
48. Мілет Кейт Сексуальна політика / пер. з англ. У. Потятиник, П. Таращук. Київ : Основи, 1998. 619 с.
49. Муранець Т. Портрет фатальної жінки у прозі Івана Франка. *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. 58 (серія філологічна). С. 82–97.
50. Олійник Л. М. Статеве виховання : навч. посібник з питань статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв : Принт-Експрес, 2010. 112 с.
51. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. Київ : «К.І.С», 2004. 536 с.
52. Палагнюк (Поланік) Ч. Задуха : роман / пер. з англ. В. Горбатько. Харків: Фоліо. 2011. 318 с.
53. Петрунько О. В. Актуальні проблеми сексуального виховання підлітків. Київ : ДЦССМ, 2004. 80 с.
54. Полякова В. І. Організаційно-професійні чинники гендерної толерантності педагогічних працівників. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. 2017. №4 (24). Вип. 37. С. 359–372.
55. Примак Ю. В. Психологічні особливості сексуальних настанов молоді в умовах війни. *Тринадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання* : матеріали Міжнар. наукової онлайн-конференції (25 листопада 2022 року, м. Чернігів) / За наук. ред. О. Ю. Дроздова. Чернігів, 2023. С. 124–129.
56. Примак Ю. В. Самовизначення чоловіка у сучасній нуклеарній сім'ї / *Proceedings of the Conference «Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences»*, 2016. С. 254–256.
57. Примак Ю. В. Соціальні уявлення про сім'ю та шлюб у сучасної молоді. *Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів* / А. Г. Скок, О. Ю. Дроздов, Т. В. Данильченко. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. С. 97–116.
58. Психологічна та кримінологічна сексологія : навч. посіб. / Г. М. Закалик, Ю. М. Терлецька, Н. М. Шувар. Львів : Львівська політехніка, 2018. 348 с.

59. Психологічні аспекти сексології : словник-довідник / Укладачі та наукові редактори : Ю. В. Примака, С. П. Дерев'янка. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 119 с.
60. Психологія статі та сексуальності : наук.-допом. бібліогр. покажч. / уклад. Л. Дейнека. Луцьк, 2021. 92 с.
61. Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї : підручник. / Самойленко В. Б., Рой Г. Г., Мисік В. В. ; за ред. Литвиненка В. І. Київ : Медицина, 2018. 216 с.
62. Романцова С. В. Форми проявів сексуального насильства щодо дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2019. Т. 2, Вип. 55. С. 102–106.
63. Ромащенко О. В. та ін. Вплив перерваного статевого акту, як методу попередження небажаної вагітності, на стан сексуального здоров'я жінки : зб. наук. пр. Асоціації акушерів-гінекологів України. 2014. Вип. 1–2. С. 255–258.
64. Сексологія і сексопатологія : підручник / Б. М. Ворнік, Є. В. Кришталь. Вид. 2-ге. Київ : Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2023. 631 с.
65. Сечейко О. В. Психологічні детермінанти сексуальної поведінки підлітків : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2000. 176 с.
66. Сингаївська І., Федорець С. Підлітковий вік як один із критичних періодів психосексуального розвитку людини. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. № 4 (68). С. 107–114.
67. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
68. Степанківська О. В., Щербина М. О. Гінекологія: підручник. Вид. 2-ге, виправл. Київ : ВСВ «Медицина», 2013. 432 с.
69. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. / О. А. Столярчук. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
70. Сторожук С. В., Гоян І. М. Гендерна рівність у транзитивних суспільствах: проблеми і перспективи. *Науковий вісник НУБіП України*. Вип. 280. (серія «Гуманітарні студії»). С. 18–29.
71. Стражнікова І. В. Особливості формування гендерної компетентності в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Наукове мислення*. URL: <https://cutt.ly/Swex8jam> (дата звернення: 05.03.2023).
72. Татаурова-Осика Г. П., Царенко О. В. Гендерні реалії сучасного українського суспільства. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку суспільства: стан, проблеми, перспективи*. Хмельницький: НаДпсу, 2018. С. 263–267.
73. Татенко В. Психологія інтимного життя : монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 300 с. URL: <https://ispp.org.ua/?download=1&kccpid=4888&kcccount=http://ispp.org.ua/>

wp-content/uploads/2020/05/makeTatenkoMonSite.txt (дата звернення: 02.05.2023).

74. Федик О. В. До проблеми кіберсексуальної залежності. The XXV International Science Conference «Implementation of modern science and practice», May 11–14, 2021. Varna, Bulgaria. С. 540–542.

75. Федик О. В. Сексологія : словник-довідник / Упорядник О. В. Федик. Івано-Франківськ: НАІР, 2012. 225 с.

76. Федик О., Гасюк М. Внутрішня картина сексуального здоров'я людини. *Психологія особистості*. 2022. № 8 (28). Т. 12, Вип. 1. С. 11–17.

77. Фрейд З. Вступ до психоаналізу / пер. з німец. П. Таращук. Київ: Основи, 1998. 709 с.

78. Чепмен Гері П'ять мов любови у подружжі / пер. з англ. О. Фешовець. Львів : Свічадо, 2019. 184 с.

79. Чуприков А. П. Нормальна та кримінальна сексологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. П. Чуприков, Б. М. Цуприк. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 252 с.

80. Шиделко А. В. Соціальна профілактика статевої деморалізації неповнолітніх дівчат в Україні та в Польщі : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.04 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 166 с.

81. Ялом І. Коли Ніцше плакав. Роман про одержимість / пер. з англ. О. Король. Харків, 2019. 464 с.

82. Ялом І. Ліки від кохання та інші оповіді психотерапевта / пер. з англ.: Н. Бхіндер. Харків., 2017. 416 с.

83. Atari M., Lai M. H. C., Dehghani M. Sex Differences in Moral Judgements Across 67 Countries. *Proceedings of the Royal Society B-Biological Sciences*. 2020. Vol. 287. URL: <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rspb.2020.1201> (дата звернення: 18.08.2023).

84. Bach K. *Kindheit und Sexualität*. Braunschweig, 1993. 432 p.

85. Bella M. DePaulo. *Singled Out: How Singles are Stereotyped, Stigmatized, and Ignored, and Still Live Happily Ever After*. 2006. 266 p. URL: <https://books.google.com.ua/bo> (дата звернення: 03.04.2023).

86. Bem S. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. Yale University Press, 1993. 256 p.

87. Bibel B. Encyclopedia of Sex and Sexuality: Understanding Biology, Psychology, and Culture. *Library Journal*. 2021. Vol. 146. P. 91–92.

88. Blyuss K. B., Kyrychko Y. N. Sex, ducks, and rock «n» roll: mathematical model of sexual response. *Chaos*. 2023. V. 33, Issue 4. URL: <http://dx.doi.org/10.1063/5.0143190> (дата звернення: 02.06.2023).

89. Brito-Costa S., Jonason P. K., Castro F. COVID-19 and their outcomes: how personality, place, and sex of people play a role in the psychology of COVID-19 beliefs. *European Journal of Public Health*. 2021. Vol. 31. P. 4–6.

90. Butler J. *Bodies that Matter, on the Discursive Limits of «Sex»*. London: Routledge, 1993. 288 p.

91. Danilchenko T. Gender Differences of Experiencing of Subjective Social Well-Being. *European Journal of Psychology and Educational Research*. 2018. V. 1, Issue 1. P. 1–10.
92. Everett W. The Musical Expression of Identity in Terms of Biological Sex the Self in Physiology and Psychology. *Sex And Gender in Pop / Rock Music*. 2023. P. 19–51.
93. Gary F. Kelly Sexuality Today: The Human Perspective Dushkin Pub Group; 3rd edition, 1992. 548 p.
94. Green Adam Isaiah Sexual Fields: Toward a Sociology of Collective Sexual Life. Chicago : University of Chicago Press, 2014. 240 p.
95. Gruyer Frédérique Du bonheur sexuel: Enrichir sa vie sexuelle avec la psychosexologie. Édition Français, 2000. 230 p.
96. Harrison M. A., Hughes S. M. Ugly or Weak? Insults Target Sex-Specific Cues of Mate Value. *Evolutionary Behavioral Sciences*. 2022. Vol. 16 (4). P. 371–383.
97. Human Sexuality / William H. Masters, Virginia E. Johnson, Robert C. Kolodny. HarperCollins College Publishers, 1995. 778 p.
98. Kirby D. The impact of sex education on the sexual behaviour of young people. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/expert/2011-12_Kirby_Expert-Paper.pdf. (дата звернення 02.04.2023).
99. Klein Marty Sexual Intelligence: What We Really Want from Sex and How to Get It. Publisher HarperOne 2012. 261 p.
100. Lowen Alexander Love, Sex and Your Heart. New York, 2006. 209 p.
101. Martel Brigitte Sexualité, amour et Gestalt. French edition : InterEditions, 2e éd. 2007. 173 p.
102. Masahiro Morioka Confessions of a Frigid Man: A Philosopher's Journey into the Hidden Layers of Men's Sexuality Tokyo Philosophy Project, 2017. URL: <https://philarchive.org/archive/MORCOA-7> (дата звернення: 05.05.2023).
103. Mollen D., Burnes T., Abbott D. M. Sexuality Training in Counseling Psychology. *Counselling Psychology Quarterly*. 2020. Vol. 33. P. 375–392.
104. Morgan M. A Couple State of Mind : Psychoanalysis of Couples and the Tavistock Relationships Model. London, 2018. 236 p.
105. Palii Valeria Sexual fantasies: review of major scientific studies. *Sexology and Gender Psychology*. 2018. P. 69–76.
106. Pletka O. Feminnost i maskulinnost v otsenke gendernyih roley [Femininity and masculinity in assessing gender roles]. *Topical Issues of Science and Education*. 2017. Issue 6. P. 36–42.
107. Sedgwick E. K. Epistemology of the Closet. University of California Press, 1990. 258 p.
108. Seidman S. N., Roose S. P. The relationship between depression and erectile dysfunction. *Curr. Psychiat. Rep*. 2000. Vol. 2, P. 201–215.

109. Schudson Z. C. Psychology's Stewardship of Gender / Sex. *Perspectives on Psychological Science*. 2021. Vol. 29. P. 1105–1112.
110. Stoller R. J. *Perversion: an erotic form of hatred*. London: Psychoanalysis ERGO, 2019. 256 p.
111. Sukel K. Sex on the brain: Orgasms unlock altered consciousness. *New Scientist*. 2011. 11 may. URL: <http://www.newscientist.com/article/mg21028124.600-sex-on-the-brain-orgasms-unlock-alteredconsciousness.html?full=true> (дата звернення: 03.05.2023).
112. Van De Velde *Ideal Marriage; its Physiology and Technique*. Published by Random House, 1930. 322 p.
113. Wright P. J., Vangeel L. Pornography, Permissiveness, and Sex Differences: An Evaluation of Social Learning and Evolutionary Explanations. *Personality and Individual Differences*. 2019. Vol. 143. P. 128–138.
114. Wyckoff J. P., Buss D. M., Markman A. B. Sex Differences in Victimization and Consequences of Cyber Aggression: An Evolutionary Perspective. *Evolutionary Behavioral Sciences*. 2019. Vol. 13 (3). P. 254–264.
115. Zhang J. G. Sexual Disgust Sensitivity Mediates the Sex Difference in Support of Censoring Hate Speech. *Personality and Individual Differences*. 2019. Vol. 145. P. 89–96.

Навчально-методичне видання

**ПРИМАК Юлія Володимирівна,
ДЕРЕВ'ЯНКО Світлана Петрівна**

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
СЕКСОЛОГІЇ
СЛОВНИК-ДОВІДНИК**

*У художньому оформленні обкладинки використано малюнок
Валерії Примака*

Технічний редактор

О. Клімова

Комп'ютерна верстка
та макетування

О. Клімова

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 15.10.2023 р. Формат 60 x 84 1/16.
Ум. друк. арк. 7,21. Обл.-вид. арк. 5,76.
Наклад 50 прим. Зам. № 054.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т. Г. Шевченка,
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53,
тел. 941-102.
nuchk.tipograf@gmail.com

